

6604727

॥ ಶ್ರೀ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ಹರಿದ್ವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರಮಾಲೆ

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯಕೃತ
ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ

(ಸಂಧಿ-33)

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಪೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ

ನಂ. 61, 5ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ನರಸಿಂಹರಾಜಾ ಕಾಲೋನಿ

ಬೆಂಗಳೂರು-560 019

**ಶ್ರೀಮದ್ಭಾರತೀಯವೈದ್ಯಕೀಯ
ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ಯಾನ್ವೇಷಣಾಸಂಘ
ಫಲಶ್ರುತಿ ಸಂಧಿ
ಸಂಧಿ (33)**

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : ಕ್ರಿ.ಶ. 1996
ಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ : 1000

ಬೆಲೆ : ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು

ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ :

(1) ಕೆ.ಆರ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ
ನಂ. 61, 5ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ
ನರಸಿಂಹರಾಜಾ ಕಾಲೋನಿ
ಬೆಂಗಳೂರು-560 019
ದೂರವಾಣಿ : 6604727

(2) ಶ್ರೀಮಂತ ಬುಕ್‌ಶಾಪ್
ಶ್ರೀಮಂತ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದ ಬಳಿ
ಪುನೆಯಾಜಪೇಟೆ
ಬೆಂಗಳೂರು-560 018

ಮುದ್ರಕರು :

ಶ್ರೀರಂಗ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಬ್ಲಿಡರ್ಸ್
ಹನುಮಂತನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 019
ದೂರವಾಣಿ : 602333

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ಸಖ್ಯಾನ್ವರೇ,

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಣಾಧ್ಯಾತ್ಮಕಾರದ ಪ್ರಕಟಣಾ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದ ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-33) ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಡಲು ಪರಮ ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಈಗ ಸುಮಾರು 10 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕಟಣಾ ಕಾರ್ಯವು, ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳ ಕಾರುಣ್ಯಬಲದಿಂದಲೂ, ಹಾಗೂ ತಮ್ಮೆಲ್ಲ ಅಧಿಮಾನ ಮತ್ತು ನೆರವಿನಿಂದಲೂ, ಪ್ರಚ್ಛ ಸಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೂ ಸಂಧಿ 23-ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಲ್ಲ ಹಸ್ತ ಪ್ರತಿಯು ಕಳೆದುಹೋದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿತು. ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಸಂಧಿಯು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಕೈ ಸೇರಲಿದೆ.

5 ಮತ್ತು 6 ಈ ಸಂಧಿಗಳ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವು ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಅತಿ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅವು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿವೆ.

11 ಮತ್ತು 15, ಇವೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಂತರ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು.

ಜಾಹೀರಾತು :-

ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ, ಈ ಸಂಧಿಗೂ ಸಹ ಕಿಲೋಸೈರ್ ಫೈನಾನ್ಸಸ್ ಮತ್ತು ಇನ್‌ವೆಸ್ಟ್‌ಮೆಂಟನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವೈಸ್‌ಚೇರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನೇಜಿಂಗ್

ಡೈರೆಕ್ಟರ್‌ರವರಾದ ಶ್ರೀಯುತ ಮುಂದೇವಾಡಿಯವರು ಜಾಹೀದಾತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಯುತರಿಗೂ ಮತ್ತು ಆ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಋಣಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ 33 ಸಂಧಿಗಳ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದ ಸರ್ವರಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕರ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳು.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀರಂಗ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಮಾರೀಕರಾದ ಶ್ರೀಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರಿಗೆ ಅಭಿವಂದನೆಗಳು.

ಅಭಿಮಾನವಿರಲಿ,

ಬೆಂಗಳೂರು

ದಿನಾಂಕ 1-10-96

ಎಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ

(ಪ್ರಕಾಶಕರು)

ಅರ್ಪಣೆ

ಶ್ರೀ ಕೋಲಾರ ರಾಮರಾಯರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಾವತೀಬಾಯಿಯವರು

ಶ್ರೀಮತಿ ಕೋಲಾರ ರಾಮರಾಯರು ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ, ವಿಜ್ಞಾತ ವಕೀಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಾವತೀಬಾಯಿಯವರೊಡನೆ ಸೇರಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಪದ್ಮಾವತೀಬಾಯಿಯವರು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವೈಭವದ ಆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎ. ನಾಗೇಶರಾಯರ ಪುತ್ರಿ. ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ನಾಗೇಶರಾಯನ-ಎಂಬ ಅಂತಿಮವಾದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದುದು. ಶ್ರೀ ಕೋಲಾರ ರಾಮರಾಯರ ಮಕ್ಕಳು ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದ ತಮ್ಮ ಮಾತುಪಿತೃಗಳ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಠಲಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ 5000 ರೂ.ಗಳನ್ನು ಉದಾರವಾಗಿ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದುದು. ಅವರ ಮಾತುಪಿತೃಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಕೋಲಾರ ರಾಮರಾಯರ ಪುತ್ರರು ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥರಾಯರಿಗೂ (ಮೈಸೂರು) ಮತ್ತು ಅವರ ಸಹೋದರರಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲೆಂದು ಪ್ರಕಾಶಕರ ವ್ಯರ್ಥನೆ.

ಪೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ
(ಪ್ರಕಾಶಕರು)

॥ ಶ್ರೀ: ಹರಿ: ಓಂ ॥

ಬಹೂನಾಂ ವ್ಯಸನಾಮಂತೇ ಜ್ಞಾನವಾನ್ ಮಾಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ |
ವಾಸುದೇವ: ಸರ್ವಪಿತಿ ಸಮಯಾತ್ಮಾ ಸುದುರ್ಲಭ: ||

-ಗೀತಾವಾಕ್ಯ (ಅಧ್ಯಾಯ-7, ಶ್ಲೋಕ-19)

WITH BEST COMPLIMENTS FROM :

**KIRLOSKAR INVESTMENTS AND
FINANCE LTD.**

REGD. OFFICE :
UNITY BUILDINGS, II FLOOR, C-BLOCK,
J. C. ROAD, BANGALORE-560 002

॥ ಶ್ರೀ ಹರಿಃ ಓಂ ॥
 ॥ ಗುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ
 ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾಯನಮಃ ॥

ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ

(ಸಂಧಿ-೨೨)

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀದವಿಠಲಾಂಕಿತ ಕರ್ಜಗಿ
 ದಾಸಪ್ಪನವರಿಂದ ವಿರಚಿತ-“ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ”.

ಪದ್ಯ- ೧

ಮೂಲ :-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಾಕರ ಶ್ರೀಮಃ |
 ದ್ವೈವರ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ |
 ಕರತಲಾಮಲಕವನಿ ಪೇಳಿದ ಸಕಲ ಸಂಧಿಗಳ ||
 ಪರಮಪಂಡಿತಮಾನಿಗಲು ಮ |
 ತ್ವರಿಸರದಗಿಚ್ಚಾಗಿ ತೋರುವು |
 ದಯಕರಿಗಿದು ತೋರಿ ಪೇಳುವುದಲ್ಲ ಧರೆಯೊಳಗೆ || ೧ ||

ಅವತರಣಕೆ:-

ಪ್ರಸಕ್ತಗ್ರಂಥವು ಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ
 ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರಸಿಕರು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ - ಎಂದಾ
 ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅವತರಣಕೆ :-

ಪರಿಕಥಾ = ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ, ಅಮೃತ = ಅಮೃತದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಾರ = ಸಾರ ರೂಪವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಶ್ರೀಮತ್ = ಪೂಜ್ಯರಾದ, ಗುರುವರ = ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ = ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೆಂದು ನಾಮಾಂಕಿತರಾದ ಈ ದಾಸರಾಯರು, ಕರತಳಾಮಲಕವೆನೆ = ಹಸ್ತಗತ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹ್ಯಾಗೆ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟತೋ ತದ್ವತ್, ಸಕಲ ಸಂಧಿಗಳು = ಸಮಸ್ತವಾದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಪರಮಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳು = ಅತ್ಯಂತ ಪಂಡಿತಮಾನದಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಿ, ತದನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡದೇ, ಕೇವಲ ತಾಂಭಿಕರಾದ ಪಂಡಿತರು, ಎದೆಗಿಚ್ಚಾಗಿ ತೋರುವುದು = ಅಂತಹವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಟ್ಟಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಇದು = ಭಗವನ್ಮಮಹಿಮಾ ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಧರೆಯೊಳಗೆ = ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ತೋರಿ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ = ತೋರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ.

|| ೧ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಓದಿಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಪರಮಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕರ್ಜಗಿ ವಾಸಪ್ಪನವರು ಮಾಡಿದ್ದು. ಇವರ ಅಂಕಿತ ಶ್ರೀದವಿಕಲ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರತ ದಂತಲೂ, ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸುವಾರದಂತಲೂ ಹೇಳತಾರೆ.

ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರವೆಂಬೋ ಅಮೃತದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ರಸರೂಪವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಗುರುಗಳೊಳಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಎಂದರೆ, ಅನಪರೋಕ್ಷಿಗಳಾದ ಗುರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು

ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಇವರು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಇಂಥಾ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರೆಂದು ನಾಮಾಂತರಾದ ಈ ದಾಸರಾಯರ, ಹಸ್ತಗತ ನೆಲ್ಲಿಣಾಯಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ, ಹ್ಯಾಗೆ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದೋ ತದ್ವತ್ ಮತ್ತು ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಂಥಾ ನಿರ್ಮಲೋದಕವತ್, ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡಿ ಹೇಳಿದಂಥಾ ಸಮಸ್ತವಾದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ, ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಗವತ್ಪ್ರತ್ಯಗಳ, ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಪಂಡಿತಮಾನದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಓದಿ, ತದನುಷ್ಠಾನ ತಾವು ಮಾಡದೆ, ಅನ್ಯರಿಗೆ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು - ಎಂತ ಹೇಳತಕ್ಕ ಡಾಂಭಿಕ ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿತರಾದ ಪಂಡಿತರು, ಕೇಳೋಣದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಡತಕ್ಕ ಬೆಂಕಿಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ತೋರತದೆ. ಇಂಥಾ ಪಂಡಿತರು - "ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಗತಕ್ಕ ಪುರುಷಾರ್ಥವೇನು?"-ಎಂತ ಹೇಳಿ ದೂಷಣ ಮಾಡಲು, ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನರಾದ, ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಮರ್ಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧ ||

೨. ಭಾವದರ್ಶನ :-

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬೋದೇ ಸಚ್ಚಾಸ್ತಸಾರ। ಇದನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸುಜನರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿ ತಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಕೊಡುವನೆಂದು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕರ್ಜಗಿ ದಾಸಪ್ಪದಾಸರು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸೋ ಉದ್ದಿಶ್ಯ, ಫಲಸ್ತುತಿಸಂಧಿ ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ || ಹರಿಕಥಾ || ಪಂಡಿತಮಾನಿ - ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಭಗವತ್ಪ್ರತ್ಯ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ, ನಾವು ಸರ್ವವೂ ತಿಳಿದವರೆಂದು ಅಭಿಮಾನ ಮಾಡತಕ್ಕವರು - ಎಂಬರ್ಥ। ಎದೆಗಿಚ್ಚಾಗಿ = ಎದೆಗೆ ಬೆಂಕಿಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥ. || ೧ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಕೆ :-

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರವರು, ನೆಲ್ಲಿಣಾಯನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ

ಅವತರಣಕೆ :-

ಪರಿಕಥಾ = ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ, ಅಮೃತ = ಅಮೃತದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಸಾರ = ಸಾರ ರೂಪವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಶ್ರೀಮತ್ = ಪೂಜ್ಯರಾದ, ಗುರುಪರ = ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ = ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೆಂದು ನಾಮಾಂಕಿತರಾದ ಈ ದಾಸರಾಯರು, ಕರತಳಾಮಲಕವೆನೆ = ಹಸ್ತಗತ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹ್ಯಾಗೆ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟತೋ ತದ್ವತ್, ಸಕಲ ಸಂಧಿಗಳು = ಸಮಸ್ತವಾದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಪರಮಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳು = ಅತ್ಯಂತ ಪಂಡಿತಮಾನದಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಿ, ತದನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡದೇ, ಕೇವಲ ದಾಂಭಿಕರಾದ ಪಂಡಿತರು, ಎದೆಗಿಬ್ಬಾಗಿ ತೋರುವುದು = ಅಂತಹವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಚ್ಚಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಇದು = ಭಗವನ್ಮಮಹಿಮಾ ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಧರೆಯೊಳಗೆ = ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ತೋರಿ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ = ತೋರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಲ್ಲ.

|| ೧ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಓದೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಪರಮಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕರ್ಜಗಿ ದಾಸಪ್ಪನವರು ಮಾಡಿದ್ದು. ಇವರ ಅಂಕಿತ ಶ್ರೀದವಿಕಲ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೋರತ ದಂತಲೂ, ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸಬಾರದಂತಲೂ ಹೇಳತಾರೆ.

ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರವೆಂಬೋ ಅಮೃತದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ರಸರೂಪವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಗುರುಗಳೊಳಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಎಂದರೆ, ಅನಪರೋಕ್ಷಿಗಳಾದ ಗುರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು

ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಇವರು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಇಂಥಾ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರೆಂದು ನಾಮಾಂತರಾದ ಈ ದಾಸರಾಯರ, ಹಸ್ತಗತ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ, ಹ್ಯಾಗೆ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದೋ ತದ್ವತ್ ಮತ್ತು ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಂಥಾ ನಿರ್ಮಲೋದಕವತ್, ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡಿ ಹೇಳಿದಂಥಾ ಸಮಸ್ತವಾದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ, ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಗವತ್ತತ್ವಗಳ, ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಪಂಡಿತಮಾನದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಓದಿ, ತದನುಷ್ಠಾನ ತಾವು ಮಾಡದೆ, ಅನ್ಯರಿಗೆ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು - ಎಂತ ಹೇಳತಕ್ಕ ದಾಂಭಿಕ ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿತರಾದ ಪಂಡಿತರು, ಕೇಳೋಣದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಡತಕ್ಕ ಬೆಂಕಿಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ತೋರತದೆ. ಇಂಥಾ ಪಂಡಿತರು - "ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಗತಕ್ಕ ಪುರುಷಾರ್ಥವೇನು?"-ಎಂತ ಹೇಳಿ ದೂಷಣ ಮಾಡಲು, ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನರಾದ, ಭಗವನ್ನಹಿಮ ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಮರ್ಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧ ||

೨. ಭಾವದರ್ಪಣ :-

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬೋದೇ ಸಚ್ಚಾಸ್ತಸಾರ। ಇದನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸುಜನರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿ ತಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಕೊಡುವನೆಂದು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕರ್ಜಗಿ ದಾಸಪ್ಪದಾಸರು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸೋ ಉದ್ದಿಶ್ಯ, ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ || ಹರಿಕಥಾ || ಪಂಡಿತಮಾನಿ - ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಭಗವತ್ತತ್ವ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ, ನಾವು ಸರ್ವವೂ ತಿಳಿದವರೆಂದು ಅಭಿಮಾನ ಮಾಡತಕ್ಕವರು - ಎಂಬರ್ಥ। ಎದೆಗಿಚ್ಚಾಗಿ = ಎದೆಗೆ ಬೆಂಕಿಯಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥ. || ೧ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರವರು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ

ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ, ಹೇಗೆ ಆದರ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೋ, ಹಾಗೆ ಭಗವತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಆದರೆ, ನಾವೇ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ದುರಹಂಕಾರಿಗಳಾದ ಜನರಿಗೆ ಇದು ಎದೆ ಉರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವದು. ಆದರಿಂದ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಎವರಿಸಿ ಹೇಳಬಾರದು. || ೧ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಶ್ರೀ ಕರ್ಪಗೀ ದಾಸಪ್ಪನವರು, ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಂಕಿತನಾಮವು-ಶ್ರೀದವಿಠಲ-ಎಂದು.

೨. ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಸ್ವರೂಪೋದ್ಧಾರಕರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ವರೇಣ್ಯರು ನಮ್ಮ ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠರು.

೩. ಮದ್ದುರು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಮೇರುಕೃತಿಯಾದ-ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಠಾಮೃತಸಾರವು - ಸರ್ವಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾರಭೂತವಾದ ಗ್ರಂಥವೆಂದು.

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಠಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಸಮಸ್ತ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಷಯಗಳೂ, ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಗೆ ಅಂಗೈ ಮೇಲಿರುವ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯಂತೆ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಇದನ್ನು ಕರತಲಾಮೂಲಕವೆನೆ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಕರತಲ = ಅಂಗೈ ಮೇಲಿರುವ ಅಮೂಲಕ = ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯಂತೆ ಎಂದರ್ಥ. ನಮ್ಮ ಅಂಗೈ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡರೆ, ಅಂಗೈ ಸಂಬಂಧ ಭಾಗ ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವುವು. ಈ ಹಾರಣದಿಂದ, ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಠಾಮೃತ ಸಾರವು - ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ತಿಳಿಯದ ನೀರಿನಂತೆ ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಕರತಲ = ಅಂಗೈ ಮೇಲೆ

ಹಾಕಿಕೊಂಡುವ, ಆಮಲ = ಶುದ್ಧವಾದ, ಕ = ತಿಳಿನೀರು. ಆಗ, ಅಂಗೈ ಭಾಗವೆಲ್ಲವೂ ಸುಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು.

೫. ಭಗವತ್ತತ್ವಗಳನ್ನು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಮನನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ, ತಾವೇ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದವರೆಂದು ಅಹಂಕಾರಗ್ರಸ್ತರಾಗಿರುವ ಹಾಂಭಿಕರನ್ನು ಪರಮ ಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

೬. ಅಂತಹ ಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾತ್ಸರ್ಯಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಗ್ರಂಥವೆಂದು ಕವೆಗಾಣುವರು. ಅಂತಹವರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಮೇಯಪಿಷಯವು - ಎದೆ ಉರಿಯಾಗಿ ತೋರುವುದು.

೭. ಭಗವತ್ತತ್ವರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯದೇ, ಶುಷ್ಕಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರು - ಕೇವಲ ಅರಸಿಕರು. ಅವರಿಗೆ ಸಾರ ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ವಪಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬಾರದೆಂದಿದ್ದಾರೆ ವಾಸಪ್ಪ ದಾಸರು. || ೧ ||

ಪದ್ಯ-೨

ಮೂಲ:-

ಭಾಮಿನಿಯ ಪಟ್ಟದಿಯ ರೂಪದ |
 ರೀ ಮಹಾದ್ಯುತ ಕಾವ್ಯದಾದಿಯೊ |
 ಣ ಮನೋಹರ ಕರಕಮಾತ್ಮಕ ನಾಂದಿಪದ್ಯಗಳ ||
 ಯಾಮ ಯಾಮಕ ಪರಿಸುವರ ಸು |
 ಧಾಮಸಖ ಕೈ ಪಿದಿಯಲೋಸುಗ |
 ಪ್ರೇಮದಿಂದಲಿ ಪೇಳ್ವ ಗುರುಕಾರುಣ್ಯಕೇನಂಟೆ || ೨ ||

ಅವತರಣಕ:-

ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟದಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಆ ಪದ್ಯಗಳ ಪಠಣ ಶ್ರವಣಗಳಿಂದಾಗುವ ಫಲವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟದಿಯ ರೂಪದಲಿ = ಒಂದು ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಆರು ಸಾಲಿರುವ ಭಾಮಿನೀಪಟ್ಟದಿ - ಎಂಬ ವೃತ್ತಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಈ ಮಹಾದ್ಯುತ ಕಾವ್ಯದ = ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಥ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಮಹಿಮಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಆದಿಯೊಳು = ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ, ಮನೋಹರ = ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹರ್ಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಕರಕಮಾತ್ಮಕ = ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಿರಚಿತವಾದ, ನಾಂದೀ ಪದ್ಯಗಳ = ಮಂಗಳ ರೂಪವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು, ಯಾಮ ಯಾಮಕ = ಪ್ರತಿ ರೂಪಕ್ಕೆ, ಪರಿಸುವರ = ಪಠಣಮಾಡುವವರನ್ನು ಸುಧಾಮ ಸಖ = ಕುಚೇಲನ ಮಿತ್ರನಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು, ಕೈಪಿದಿಯಲೋಸುಗ = ಈ ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ದಾಟಿಸೋ ನಿಮಿತ್ರ, ತನ್ನ ಕರಾವಂಬನ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಪ್ರೇಮದಿಂದಲಿ ಪೇಳ್ವ = ಸಜ್ಜನರ ಉದ್ಧಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ದಾಸರಾಯರು ಅತ್ಯಂತ ಅಂತಃಕರಣ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ,

ಗುರುಕಾರುಣ್ಯಕೆ ಎನೆಂಬೆ = ಅನ್ಯರಲ್ಲಿರುವವರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ವರೇಣ್ಯರ ಅಪಾರ ಕರುಣವನ್ನು ಎನೆಂತ ಹೇಳಲಿ? -ಎಂದು ಉದ್ಧಾರ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ-ಶ್ರೀವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸರಾಯರು. ||೨||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕರಾವಲಂಬನ ಕೊಡೋದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ಹೇಳಿದರೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.

ಒಂದು ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆರು ಪಾದಕ್ರಮದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ವೃತ್ತದಿಂದ, ಶ್ರೀಷ್ಠನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮಾ ಹೇಳತಕ್ಕ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಆದಿಭಾಗದ ಪ್ರಥಮಸಂಧಿಯಾದ ನಾಂದೀಸಂಧಿಯೊಳಗೆ, ಮುತ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮನೋಹರಕರನಾದ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಾರಭ್ಯ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಮೀರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ತದಾತ್ಮಕವಾದ, ಮಂಗಳರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ ಪದ್ಯರೂಪಶ್ಲೋಕಗಳ ಪ್ರತೀ ಪ್ರತೀ ರುವಾಚಕ್ಕೆ ಪಠನ ಮಾಡತಕ್ಕವರು ದಾರೋ, ಅವರನ್ನ ಸುಧಾಮನಾಮಕ ಭಕ್ತಗೆ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು, ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ದಾಟಿಸೋನಿಮಿತ್ತ ಕರಾವಲಂಬನ ಕೊಡೋವಗೋಸ್ಯರ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಗ ತಿಳಕೊಂಡು, ತದನುಷ್ಠಾನಗಳ ಮಾಡಿ, ಅವರು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಗ ಭಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಹೇಳೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥಾ ಗುರುಗಳ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಎನೆಂತ ಹೇಳಲಿ? - ಎಂದರೆ ಅವರು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಕರುಣುಳ್ಳವರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಕೆ:-

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದೀ

ರೂಪದಿಂದ ರಚಿಸಿ, ಆದರ ಮೊದಲ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರತಮೃಪ್ರಹಾರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರೆಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ರೂಪವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಇದು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿಲ್ಲ. ಯಾವಕ್ಕೋಂದು ಸಲ ಆ ನಾಂದೀಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವವರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೈಪಿಡಿದು, ಉದ್ಧರಿಸುವನೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಮಾಡಿರುವರು. ಹೀಗೆ, ಲೋಕೋದ್ಧಾರಮಾಡಿದ ಗುರುವರ್ಯರ ಕರುಣವನ್ನು ಎನೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ. || ೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಪುಸ್ತಕಗ್ರಂಥರತ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪದ್ಯವು ಭಾಮಿನೀಷ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರುಷ್ವರಿಯಿಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರು ಷ್ವರಿಯಿಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನೀಷ್ವರಿಯು ಒಂದು. ಈ ಧಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆರು ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೧-೨-೪-೫. ಸಮಾನ ಗುರು ಲಘುಗಳಿಂದಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುವು.

೨. ಇಂತಹ ಭಾಮಿನೀಷ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅದ್ಭುತ ಕಾವ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಹಾದ್ಭುತ ಕಾವ್ಯ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ - ಶ್ರೀ ಕರ್ಜಗೀದಾಸರಾಯರು.

೩. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಧಿಗೆ- ಮಂಗಳಾಚರಣಸಂಧಿ ಅಥವಾ ನಾಂದೀ ಪದ್ಯ ಸಂಧಿ-ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವಾದಾಸವರ್ಯರ ಕುಲದೈವವನೂ, ಇಷ್ಟದೈವನೂ ಆದ ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹದೇವರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು-ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀ-ಶ್ರೀ ಭಾರತೀ-ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರು, ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು-ಮನೋಭಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು-ಹೀಗೆ ದೇವತೆ ಅರತಮೃತ್ಯುಗುಣವಾಗಿ ನಾಂದೀಪದ್ಯಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೪. ೧೩ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಘಟಕವಾದ ಈ ನಾಂದೀಪ್ರಕರಣ ಸಂಧಿಗಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವ ಭಕ್ತರು ಪರಮಾದರದಿಂದ ಪ್ರತಿ ಯಾವ ಯಾವಕ್ಕೂ ಪಠನ-ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಸುಧಾಮಸಖನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕರಾವಲಂಬನ ನೀಡಿ, ಉದ್ಧರಿಸುವನು.

ಸುಧಾಮ ನಾಮಕನಾದ ಕುಚೇಲನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಅಂತರಂಗಭಕ್ತನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದರ್ಶನವ್ಯಾಜದಿಂದ ಸುಧಾಮನು ದ್ವಾರಕೆಗೆ ತೆರಳಿ, ಆ ಪರಾತ್ತರ ವಸ್ತುವಿನ ದರ್ಶನಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ, ಅವನ ದಾರಿದ್ಯ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ, ಅವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿ-ವೈರಾಗ್ಯಗಳೆಂಬ ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದ ಪರಮಕರುಣಾಳು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ! ಸುಧಾಮನನ್ನ ಕೈಪಿಡಿದಂತೆ, ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು, ಹಾಪಾಡುವನು. ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥದ ವಕ್ತಾರರಾದ ನಮ್ಮಗುರುಗಳ ಕಾರುಣ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಎನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ? - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು. || ೨ ||

ಪದ್ಯ - ೨

ಮೂಲ:

ಸಾರವೆಂದರೆ ಹರಿಕಥಾಮೃತ |
 ಸಾರವೆಂಬುದೆಮ್ಮ ಗುರುವರ |
 ಸಾರದಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯದಂತ ಮಹೇಂದ್ರನಂದನನ ||
 ಸಾರಥಿಯ ಬಲಗೊಂಡು ಸಾರಾ |
 ಸಾರಗಳ ನಿರ್ಗಮಿಸಿ ಪೇಳನನು |
 ಸಾರ ನಡವ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲಿಹುದೋ || ೨ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಸರ್ವಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಸಾರಭೂತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಕ್ರಮಾಚಾರ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ
 ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ
 ಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸಂಸಾರದುಃಖದಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡುವನೆಂದು
 ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಸಾರವೆಂದರೆ = ಸರ್ವಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯರೂಪವಾದ
 ಸಾರವೇನೆಂದರೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ನಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯರಾದ
 ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ
 ಗ್ರಂಥವಿಷಯವೇ = ಎಂಬುದು ಉತ್ತರ. ನಮ್ಮ ಗುರುವರ = ನಮ್ಮ
 ಗುರುಗಳಾದ, ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರೇಣ್ಯರು, ಸಾರ
 ದಲ್ಲದೆ = ಹೇಳದಲ್ಲದೇ, ತಿಳಿಯದು ಎಂದೆನುತ = ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ
 - ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಮಹೇಂದ್ರನಂದನನ ಸಾರಥಿಯು = ಇಂದ್ರಪುತ್ರನಾದ
 ಅರ್ಜುನನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ,
 ಬಲಗೊಂಡು = ಅನುಗ್ರಹಬಲವನ್ನು ಪಡೆದವರಾಗಿ, ಸಾರಾಸಾರಗಳ
 ನಿರ್ಗಮಿಸಿ = ಭಗವದನುಗ್ರಹಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಾರಭೂತವಾದ

ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ವಿಮುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಸಾರ ವಿಷಯಗಳಾವುವು - ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಪೇಳ್ತಾನುಸಾರ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ನಡೆವ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ = ಅನುಸರಿಸಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ, ಎಲ್ಲಿಹುದೋ ಸಂಸಾರ = ಸಂಸಾರಜನ್ಯರಾದ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ, ದುಃಖಗಳ ಲೇಪವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. || ೨ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಸಂಸಾರದುಃಖ ಇಲ್ಲವೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾರ - ಎಂದರೆ, ಏನು ಎಂತ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಉತ್ತರ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಬಹುವಿಧ ಕಥಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ತೀವ್ರದಿಂದ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರ ದಾಟಿ, ಭವದಪರೋಕ್ಷೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಬೋದಕ್ಕೆ ಸಾರಭೂತ ವಾದದ್ದರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಝಡಿತ್ಯಾ ಕ್ರೋಧೀಕಾರ ಮಾಡಿದ ಸಾರಭೂತ ವಾದದ್ದು - ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರಗ್ರಂಥವೆಂಬುದು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು, ಇಂದ್ರ ಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರ ಅಪರೋಕ್ಷ ರೂಪವಾದ ಬಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕೊಂಡವರಾಗಿ, ಭಗವದನುಗ್ರಹವಾಗ ಬೇಕಾದರೆ, ಸಾರಭೂತ ಮಾರ್ಗದಾದವರು, ಅವನ ವಿಮುಖಕ್ಕೆ ಅಸಾರಮಾರ್ಗದಾದವರು-ಈ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಸಾರಸಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಮಾಡೋವರಾದರು. ಇದರಲ್ಲಿ, ಸಾರಭೂತ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ತಿಳಿಯೋವರಾಗಿರೆಂತ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸತಾ ಪ್ರಚುರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ, ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಚುರ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಾರಭೂತವಾದ

ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ, ಸಂಸಾರ-
ಸಂಪಂಧವಾದ ದುಃಖಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲಿಹುದೋ? ಎಂದರೆ, ಎಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ -
ಎಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ. ಈ ಅಧಿಕಾರಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ
ತಲ್ಲೇಪವಿಲ್ಲದೇ ಇರ್ತಾನೆಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ. || ೨ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾರವೆಂದರೆ ಹರಿಕಥೆ-ಎಂಬ ಅಮೃತದ ಸಾರವೆ-
ಸಾರವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯರು ಈ
ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾನುಗ್ರಹಬಲದಿಂದ ರಚಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ
ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಾರಾಸಾರವನ್ನು
ತಿಳಿದು, ಸಾರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ನಡೆಯುವ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಂಸಾರ
ಭಯವೆಲ್ಲಿಹದು? ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. || ೨ ||

೩. ಭಾವದರ್ಪಣ:-

ಸಾರವೆಂದರೆ, ಶ್ರೀಮತ್ಸರ್ವಜ್ಞಸಾರದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ
ಯುಕ್ತವಾದ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ - ಎಂಬರ್ಥ. ಇಂಥ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ
ಗ್ರಂಥ ನಮ್ಮ ಗುರುವರರೇ ಸಾರಿದ್ದಲ್ಲದೇ ಎಂದರೆ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲದೇ ಇತರರಿಗೆ
ಈ ತತ್ಪರಹಸ್ಯ ಹೊರಗೆ ಹೊರಡೋದೇ? ಎಂಬ ಕರ್ತೃಭಾವ! ಮಹೇಂದ್ರ
ಶಂಕರನ, ಇಂದ್ರಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಬಲಗೊಂಡು ಅನುಗ್ರಹಾಖ್ಯಬಲ
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ರಚಿಸಿದಂಥ ಈ ಗ್ರಂಥಾನುಸಾರ ಯಾವಾತ ನಡೆಯುವನೋ,
ಅವನೇ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವನೆಂಬ ಭವ. || ೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಸರ್ವಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾರಭೂತವಾದ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ಶ್ರೀ ಮದ್ಭಕ್ತ
ಕಥಾಮೃತಸಾರ. ಚತುರ್ವೇದಗಳು-ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಸೂತ್ರಪ್ರಸ್ಥಾನ-
ಗೀತಾ ಪ್ರಸ್ಥಾನ - ಪುರಾಣಪ್ರಸ್ಥಾನ - ಮೂಲರಾಮಾಯಣ - ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾ
ಭಾರತ, ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮ - ಇತ್ಯಾದಿ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮೇಯ

ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕ್ರೋಧೀಕರಿಸಿ, ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥರತ್ನವಿದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶ್ರೀ ಕರ್ಜಗೀದಾಸಪ್ಪನವರು ಸಾರವೆಂದರೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಇಂತಹ ಕೃತಿ ರತ್ನವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ವಿದ್ವತ್ತಂಚಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ ತಾತ್ವಿಕರತ್ನದ ಉಡುಗೊರೆಯನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರಾದ ದಾಸ ವರ್ಯರು.

೨. ಮಹೇಂದ್ರ - ಎಂದರೆ, ಸುರರ ಪ್ರಭುವಾದ ಇಂದ್ರವೇವರು. ಇಂದ್ರದೇವರ ವರದಿಂದ ಕುಂತೀಪುತ್ರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದವನೆ, ಇಂದ್ರಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಜುನನು. ಮಹೇಂದ್ರನಂದನ - ಎಂದರೆ, ಇಂದ್ರ ಪುತ್ರನಾದ ಪಾರ್ಥ. ಅವನಿಗೆ ಬಂಡಿಬೋವನಾದ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ - ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು.

೪. ಮಹೇಂದ್ರನಂದನ ಅನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಬಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯ ನಿರತನಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಭೂತವಾದದ್ದು - ಯಾವುದು, ಅಸಾರವಾದದ್ದು - ಯಾವುದು - ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಶಾಸ್ತ್ರರೀತ್ಯಾ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ನಿರ್ಣಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ತಾತ್ವಿಕವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನದಲ್ಲಿ.

೫. ಹೀಗೆ, ಸಾರಸಾರಗಳ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ, ಹೇಳಿದ ಶ್ರೀಮದ್ಬರಿಕಥಾ ಮೃತಸಾರದ ವಕ್ತಾರರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ವಚನಾನು ಸಾರವಾಗಿ, ಅನುಷ್ಠಾನಗೈದು, ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಪಥದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ, ಸಂಸಾರಜನ್ಯವಾದ ದುಃಖಗಳ ಲೇಪವೇ ಇಲ್ಲ. ಮಹೇಂದ್ರನಂದನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಮಾರಮಣನು, ಅಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿ, ಉದ್ಧರಿಸುವನು. ಅಂತಹವನು ಘೋರವಾದ ಸಂಸಾರಸಾಗರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಗೆ ಭವದುಃಖ ಸಂಬಂಧವಾದ ಲೇಪವಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨ ||

ಪದ್ಯ - ೪

ಮೂಲ :-

ದಾಸವರ್ಯರ ಮುಖದಿ ನಿಂದು ರ |
 ದೇಶನನು ಕೀರ್ತಿಸುವ ಮನದಭಿ |
 ಲಾಸೆಯಲಿ ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿಗಳೊಲಿದು ಪೇಳಿಸಿದ ||
 ಈ ಸುಲಕ್ಷಣ ಕಾವ್ಯದೋಳಿ ಯತಿ |
 ಪ್ರಾಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ |
 ರೇಸುರೇಸನೆ ಕ್ರಾವ್ಯಮಾಡದೆ ಕುರುಹು ಕವಿಗಳಿಗೆ || ೪ ||

ಅವತರಣಕ :-

ದಾಸವರ್ಯರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಈ ಸುಲಕ್ಷಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ದಾಸವರೇಣ್ಯರ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ನುಡಿದು ನುಡಿಸಿದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯತಿ ಪ್ರಾಸಗಳು ಅಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಕೊಡಿಕೊಂಡು, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪರಮ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ-ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ದಾಸವರ್ಯರ = ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರೇಣ್ಯರ.
 ದೇಶನನು = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಕೀರ್ತಿಸುವ =
 ಗುಣಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವ, ಮನದಭಿಲಾಸೆಯಲಿ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
 ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಮುಖದಿ = ಮುಖದಲ್ಲಿ (ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು,
 ದಾಸರ ಪದವಾದ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ) ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿಗಳು ವರ್ಣ, ಸ್ವರ,
 ಶಬ್ದಾಭಿಮಾನಿಗಳ ದೇವತೆಗಳು. ಒಲಿದು = ದಾಸರಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ.
 ಪೇಳಿಸಿದ = ವರ್ಣಾ ಭಿಮಾನಿಗಳ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಂತು
 ಪ್ರೇರಿಸಿ, ನುಡಿಸಿದ. ಈ ಸುಲಕ್ಷಣಕಾವ್ಯದೋಳಿ = ಸುಲಲತುಭಲಕ್ಷಣ
 ಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಸಕ್ತಕಾವ್ಯದೋಳಿಗೆ, ಯತಿ ಪ್ರಾಸಗಳಿಗೆ = ಯತಿ ಪ್ರಾಸ

ಇತ್ಯಾದಿ ಭಂವಸ್ತುಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಅಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ (ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ, ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದದ್ದು) ಕುರುಹು = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವೋತ್ತಮ - ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿವರು, ಲೇಸು ಲೇಸನೆ = ಉತ್ತಮ ಉತ್ತಮ - ಎಂದು ಉದ್ಘೋಷಿಸುವ ಮಾತುಗಳು, ಕವಿಗಳಿಗೆ = ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಅನ್ಯಕವಿಗಳಿಗೆ, ಶ್ರಾವ್ಯ ಮಾದುರೆ = ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತೇ? ಅಂದರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯ ಕುಹಕಗಳಿಗೆ ಸೊಗಸದು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೪ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ:-

ಈ ಗ್ರಂಥ ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ, ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲ- ಎಂತ ಹೇಳಿತಾರೆ.

ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು, ರಮಾಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳ ಕೀರ್ತನಾಮಾಡುವ ಮನದ ಅಭಿಲಾಷಾ ಯುಕ್ತರಾದವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿಗಳೊಳು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಅವರ ಸಹಿತವಾಗಿ, ದಾಸವರ್ಯರ ಮುಖದಿ ನಿಂತು, ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಂದ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಹೇಳಿಸಿದ. ವರ್ತಮಾನ ಸುಲಕ್ಷಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಹೇಳಿದ ಈ ಕಾವ್ಯದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಯತಿ ಪ್ರಾಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೇನೇ, ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ನುಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪರಮಾತ್ಮ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಗುರ್ತು ಆರಿತವರು, ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಲೇಸು ಲೇಸು - ಎಂತ ಅಂದರೆ, ಆ ಮಾತುಗಳು, ಈ ಕಾವ್ಯ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಅನ್ಯಕವಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗೋದೇ? ಎಂದರೆ, ಆಗಲಾರದು. ಈ ಕಾವ್ಯ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾದದ್ದು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

|| ೪ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಕಿ-

ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ದಾಸವರ್ಯರ ಮುಖದಿಂದ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೊರಬಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಾನೇ ವರ್ಣಾಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿದನು. ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕೆಂದರೆ, ಯತಿ ಗಣ ಪ್ರಾಸ - ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕವಿತಾ ಮಾದಬೇಕಾದರೆ, ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಲೇಶ ಮಾತ್ರವೂ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ, ಯತಿ ಪ್ರಾಸಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಹೊರಟು ಬಂದುದೇ ಇದಕ್ಕೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುದು. ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದಾಸವರ್ಯರು ರಚಿಸುವಾಗ, ನಾ ಮುಂದೆ ತಾ ಮುಂದೆ - ಎಂದು ಬಂದು ಹಾದಿದ್ದರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯ ಉಂಟು: ಆ ಆರ್ಥವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯವು ಸೂಚಿಸುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೪ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ-

ಐವಲಕ್ಷಣ ಕೂಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ | ದಾಸವರ್ಯ ಈ ಸುಲಕ್ಷಣಐವ್ಯ | ಕುರುಹು=ಗುರುತು, ಕವಿ=ಜ್ಞಾನಿ, ಆದದ್ದು = ಆಗಿರೋದು. || || ೪ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ದಾಸವರ್ಯರು. ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರು. ಅವರ ವದನಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತಾನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ನೆಲೆಸಿ, ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ದ್ವಂದ್ವ, ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಮಹಾ ಐವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

೨. ಶ್ರೀರಮೇಶನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಕೀರ್ತಿಸುವ ದಿವ್ಯ ಗ್ರಂಥವಿದು. ಈ ಗ್ರಂಥರಚನಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೂ, ಸ್ಮರಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ತಾವು ಮುಂದು-ತಾವು ಮುಂದು-ಎಂದು ದಾಸರಿಗೆ ಪರಮಾನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಹಾಐವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕರಿಸಿದರು.

೨. ಮಹತ್ತರವಾದ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕಾದ ಸಕಲ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಸುಲಕ್ಷಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಯತಿ-ಗಣ-ಪ್ರಾಸಗಳು ಅಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದು, ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯವೂ ಭಾವಾರ್ಥಭೇದವಾಗಿ ಛಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು, ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಕಷ್ಟದಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಕಾವ್ಯವಿದಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗಳ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ದಾಸರ ಸಕಲ ಹೃದ್ಗತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತೀಂದಿಸುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ರಚನಾಕಾರ್ಯವು ಅಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದು.

೪. ನಿರ್ಮಲತರಂಗವಾದ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ (ಕವಿಗಳಿಗೆ) ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಿಷಯಗಳು ಪರಮಾಹ್ಲಾದಪ್ರದವಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಕುತರ್ಕಿಗಳಾದವರಿಗೆ ಶ್ರವಣಯೋಗ್ಯ ಗ್ರಂಥವಿದಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ, ಶ್ರೀದವಿಠಲ ದಾಸರು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಯನ - ಪಠನ - ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. || ೪ ||

ಪದ್ಯ- ೫

ಮೂಲ:-

ಪ್ರಾಕೃತೋಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಬರಿದೆ ಮು |
 ಪಾಕೃತಘ್ನರು ಜರಿವರಲ್ಲದೆ |
 ಸ್ವೀಕೃತವ ಮಾಡದಲೆ ಬಡುವರೆ ಸುಜನರಾದವರು ||
 ಶ್ರೀಕೃತೀಪತಿಯಮಲಗುಣಗಳು |
 ಈ ಕೃತಿಯೊಳುಂಟಾದ ಬಳಿಕ |
 ಪ್ರಾಕೃತವೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಡಗರವೇನು ಸುಗುಣರಿಗೆ || ೫ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಕೇವಲ ಪ್ರಾಕೃತಗ್ರಂಥವೆಂದು ಕೃತಘ್ನರಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳು
 ಜರಿಯುವರು. ಕೃತಿಪತಿಯ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು
 ಸಂಕೀರ್ತಿಸುವ ಈ ಕೃತಿಯು ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಪರಮಗ್ರಾಹ್ಯ
 ಸುಗುಣರಾದ ನಿರ್ಮಲಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಡಗರವೇಕೆ ? ಭಾಷೆ
 ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು, ಭಾಷೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೫ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಪ್ರಾಕೃತೋಕ್ತಿಗಳೆಂದು = ಈ ಕಾವ್ಯವು ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯಿಂದ
 ರಚಿತವಾಗಿದೆ-ಎಂಬುದಾಗಿ, ಮಪಾಕೃತಘ್ನರು = ಉಪಹಾರಸ್ವರಣೆಯನ್ನು
 ಮಾಡದ ದ್ರೋಹಿಗಳಾದವರು, ಬರಿದೆ = ಸುಮ್ಮನುಮ್ಮನೆ (ವಿನಾಹಾರಣ)
 ಜರಿವರಲ್ಲದೆ = ತಿರಸ್ಕರಿಸುವರೇ ಹೊರತು, ಸುಜನರಾದವರು =
 ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ನಿರ್ಮಲಸ್ವರಗಳಾದವರು, ಸ್ವೀಕೃತವ ಮಾಡದಲೆ ಬಡುವರೆ =
 ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ ದಿಡುತಾರೆಯೇ?. ಶ್ರೀ ಕೃತೀಪತಿಯು = ಕೃತಿಪತಿಯಾದ
 ಶ್ರೀಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಮಲಗುಣಗಳು = ನಿರ್ದೋಷ
 ವಾದ ಗುಣಸಮೂಹಗಳು, ಈ ಕೃತಿಯೊಳು ಉಂಟಾದ ಬಳಿಕ = ಈ
 ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೇ ಆದ ಮೇಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಡಗರವೇನು =

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಅತಿಶಯವೇನು? ಸುಗುಣರಿಗೆ = ವೈಷಮ್ಯ, ಮತ್ತರಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ದೂರರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ. ಪ್ರಾಕೃತವೇ = ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯೇ, ಸಂಸ್ಕೃತವೆನಿಸಿ, ಫಲಪ್ರದ ವಾಗುವುದು. || ೫ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಪ್ರಾಕೃತಗ್ರಂಥವೆಂದು ದೂಷಣ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳತೀರಿ.

ಈ ಐವ್ಯ ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷಾದಿಂದ ರಚಿತವಾದದ್ದು - ಎಂದು, ಮಾಡಿದ ಉಪಹರವನ್ನು ಮರೆತು, ಅಪಹರ ಮಾಡತಕ್ಕವರು ಮಿತ್ರದ್ರೋಹಿಗಳು. ಇಂಥಾವರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದೆ ಇದರನ್ನ ಕೇಳದೆ ಬಿಡೋವರಾಗತಾರೇ ಹೊರ್ತು, ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿವಿಟ್ಟ ಸುಜನರು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದಾಗೆ ಬಿಡೋರೆ? ಅಂದರೆ, ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡಲಾರರು - ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಶ್ರೀಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಗುಣಗಳು ಈ ಐವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಮ್ಯಾಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅತಿಶಯವೇನು ? ವೈಷಮ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತವೇ ಸಂಸ್ಕೃತವೆನಿಸಿ, ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಫಲಪ್ರದವಾಗತದೆ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೫ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಬರೇ ದೂಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಹಾಕೃತಘ್ನರು ಕೆಲವರಿದ್ದರೂ, ಸುಜನರು ಇದನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಸ್ವೀಕರಿಸದೇ ಬಿಡಲಾರರು. ಅಪ್ರಾಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಾಕೃತವಾದೀತೆ? ಇದೇ ಸಂಸ್ಕೃತವು, ಭಗವದ್ಗುಣವನ್ನು ವರ್ಣಿಸದ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದರೂ ಅದೇ ಪ್ರಾಕೃತವು, ಈ ಗುಣಜ್ಞರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ಏನು? || ೫ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ :-

ಸಮಸ್ತತೋಷೇತವಾದಂಥ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಕೃತೋಕ್ತಿಯೆಂದು

ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಭಗವತ್ಕೃಪಾಹಿತವಾದಂಥ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥ
ಆಗಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದು ಭಾವ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಕೃತೋಕ್ತಿ
ಗಳು ಪ್ರಾಕೃತೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರ
ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದಾರ್ಢ್ಯವಾದ ವಚನ ಇರುತ್ತದೆ ಪ್ರಮಾಣ-ತದುಕ್ತಃ
ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧೇ | ಸ್ತವೈರುಚ್ಚಾವಚೈಃ ಶ್ಲೋಕೈಃ ಪುರಾಣೈಃ
ಪ್ರಾಕೃತೈರಪಿ | ಸ್ತುತ್ವಾ ಪ್ರಸೀದ ಭಗವಾನ್ನಿತವಂದೇತ ದಂಡವದಿತಿ | ಮತ್ತು
ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಭವು, ವ್ಯಾಸರಾಜಪ್ರಭೃತಿಗಳು ಮಾಡಿದ
ಸುಳಾದಿಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ. ಗ್ರಂಥಗೌರವ ಭೇತಿಯಿಂದ ಸಂಕೋಚ
ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಡಗರವೇನು - ಹೆಚ್ಚೇನು ಎಂಬರ್ಥ. || ೫ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಪ್ರಸಕ್ತ ಶ್ರೀಮದ್ಗೌರಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯರತ್ನವು ಕನ್ನಡ
ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ - ಆದರೆ, ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ,
ದಾಸರಾಯರು ಜ್ಞಾನಪಿಸಾಸುಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಮಹೋಪಕಾರವನ್ನು
ಮರೆತು, ಉಪಕರಿಸ್ವರೂಪಿರಹಿತರಾದ ಕೃತಘ್ನರಾದ ದ್ರೋಹಿಗಳು
ಮಾತ್ರ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವರು.

೧. ಆದರೆ, ನಿರ್ಮಲ್ಕರಿಗಳಾದ, ಸುಗುಣಸಂಪನ್ನರಾದ ಸುಜನರು,
ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಮಹಿಮೋದ್ಘೋಷಕವಾದ ಈ ಪರಮ ತಾತ್ಪರಿಕ
ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ಖಂಡಿತ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು. ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ತಾತ್ಪರಿಕ ಪ್ರಮೇಯಗಳ
ಸಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಆನಂದಿಸುವರು. ಆ ಮಂಗಳಾಂಗನ ಗುಣತರಂಗ
ತುಂಗವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮಜ್ಜನ ಮಾಡಿ, ಧನ್ಯರಾಗುವರು.

೨. ಕೃತಿನಾಮಕಗಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಪತಿಯು, ಕೃತಿರಮಣ
ನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು. ಆನಂತಕೋಟಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ
ನಿರ್ದೋಷಗಳಾದ, ಆನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ,
ಕೊಂಡಾಡಿ, ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುವ ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ

ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೇನು? ಭಾಷೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಹೃದ್ಗತ ಭಾವ-ಮುಖ್ಯ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನಿರ್ಮಾತೃರಾದ ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಸುಗುಣರಿಗೆ ಆತ್ಮಂತ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅತಿಶಯವೇನು!- ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ - ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿಕಾರರು. || ೫ ||

ಪದ್ಯ- ೬

ಮೂಲ:-

ಶ್ರುತಿಗೆ ಶೋಭನವಾಗದೊಡೆ ಜಡ |
 ಮತಿಗೆ ಮಂಗಳವೀಯದೊಡೆ ಶ್ರುತಿ |
 ಸ್ವತಃ ಸಮ್ಯಕ್ವಲ್ಲದಿದ್ದೊಡೆ ನಮ್ಮ ಗುರುರಾಯ ||
 ಮಠಿಸಿ ಮಠ್ಯಾಗಮಪಯೋಭಯ |
 ಕ್ಷಿತಿಗೆ ಶೋರಿದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ |
 ರಚಗೀಪ್ತತ ಪರಿಕಥಾಮೃತಪಾರ ಸೋಗುವುದು || ೬ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವು ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಯಕ್ವಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ
 || ೬ ||

ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ:

ಶ್ರುತಿಗೆ ಶೋಭನವಾಗದೊಡೆ = ವೇದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, (ಶ್ರವಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಮಂಗಳಕರವಾಗದಿದ್ದರೆ. ಶ್ರುತಿ=ಕಿವಿಗಳು ಶೋಭನ=ಮಂಗಳಪ್ರದ), ಜಡಮತಿಗೆ ಮಂಗಳವೀಯದೊಡೆ = ಅಜ್ಞಾನದವರಿಗೆ, ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿ ಸ್ವತಃ ಸಮ್ಯಕ್ವಲ್ಲದಿದ್ದೊಡೆ = ಅಪೌರುಷೇಯ ವಾದ ವೇದಗಳಿಗೂ, ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ಕೃತ. ಪೌರುಷೇಯವಾದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, (ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ), ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು ಸರಿಯೇ. ನಮ್ಮ ಗುರುರಾಯ = ಆದರೆ, ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂತಾದ್ದು - ಎಂದರೆ, ಮಠ್ಯಾಗಮಪಯೋಭಯ = ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ (ಪಯೋಭು = ಕ್ಷೀರಸಾಗರ), ಮಠಿಸಿ = ಮಠನಮಾಡಿ ತೆಗೆ

ಅಮೃತಸದೃಶವಾದ, ಸಾರಭೂತವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಸುಧೆಯನ್ನು ಕ್ಷಿತಿಗೆ ತೋರಿದ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾರತರಿಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಈಪ್ಪಿತ = ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದದ್ದಾಗಿ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಪಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಪುಸ್ತಕ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು, ಸೋಗಸುವುದು = ರುಚಿಕರವಾಗಿರುವುದು. ಇತರರಿಗೆ ಸೋಗಸು ತೋರದೆ, ಅಶ್ರಾವ್ಯತಾ ಗಿರುವುದು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೬ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳತಾರ.

ಕೇಳೋಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಮಂಗಳಕರವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಅಜ್ಞರಾದ ವರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷಾ ದಿಂದ ರಚಿತವಾದದ್ದು, ವಿಷ್ಣುಪ್ರೀತಿಕರಲ್ಲಿ, ಲೋಗರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಲ್ಲ ಎಂತ ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಎಂತಲೂ, ಶ್ರುತಿಯೊಪವಾದ ವೇದವ್ಯಾಸ ರಿಂದ ಕೃತ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲದೆ, ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನ ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದೇ ಸರಿ. ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರು ಮಾಡಿದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಎಂಥಾದ್ದು ಎಂದರೆ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚನಾ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಥನಮಾಡಿ ತೆಗೆದ, ಅಮೃತಸದೃಶವಾದ, ಸಾರಭೂತವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಶನಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು - ಎಂತ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದದ್ದು. ತದನ್ವರಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗವಾದದ್ದೇ ಹೊರ್ತು, ಅನ್ವರಿಗೆ ಸೋಗಸು ತೋರದೆ ಅಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಇರತದೆ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

|| ೬ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಕೆಲವು ಕೃತಘ್ನರು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಪಾಗಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಮಂದಮತಿ ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡದೆಂತಲೂ, ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರತಿ ಸ್ತೂತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದೆಂತಲೂ ದೂಷಿಸುವರು. ಹಾಗಿದ್ದುದೇ ನಿಜವಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮಹನೀಯರ ಸ್ವೀಕರಿಸರು ಮತ್ತು ದಾಸಾರ್ಯರು ಮಧ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಥನಮಾಡಿ, ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿದು, ಇದನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರೆ? ದೊಡ್ಡವರು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿರುವುದೇ, ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೬ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ :-

ಪ್ರತಿ - ಶೋಭನಮಾಗದಡೆ, ಕಿವಿಗೆ ಹಿತವಾಗದಲೆ ಇದ್ದರೆ,
ಜಡಮತಿ - ಮಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಡದೆ ಇದ್ದರೆ, ಸಜ್ಜನರ
ಈಶ್ವರತೆ ಆಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಅಭೀಷ್ಟ ಕೊಡತಕ್ಕ ಗ್ರಂಥ - ಎಂದು ಅನಿಸುವದೆ
ಎಂದೆ - ಐಹುಸ್ಕರ ಎಂದರೆ ಕೊಟ್ಟೇಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ಭಾವ. || ೬ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಪ್ರತಿಗೆ-ಅಂದರೆ, ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಶೋಭನ-ಎಂದರೆ, ಅನಂತ ಅಥವಾ ಶುಭಕರವಾದದ್ದು. ಕೇಳುವವರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಅನಂದದಾಯಕವಾಗಿದ್ದು, ಮಂಗಳಪ್ರದವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥವು ತ್ಯಾಜ್ಯವು. ಶ್ರವಣಾನಂದಕರವಾಗಿರುವುದು ಐವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಶ್ರವಣ ಪ್ರಥಮಹಂತವು.

೨. ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಅಜ್ಞ ಜನರಿಗೆ - 'ಜಡಮತಿ' - ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜಡ-ಎಂದರೆ, ಮಂದಮತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಅಜ್ಞ ಜನರಿಗೂ

ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಿಷಯಗಳು, ಅವರ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುವುವು. ಜಡಮತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗಿರುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅಜ್ಞಜನರಿಗೆ ಶುಭದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯವು ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಲ್ಲ.

೩. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಜ್ಞಾನರಾಶಿಯು ಅನಂತಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ವೇದಗಳು. (ಶ್ರುತಿ) ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ರಚಿತವಾದ, ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥ ಸಮುಚ್ಚಯಗಳು. ಅವು ಸ್ಮೃತಿಗಳೆನಿಸುವುವು. ಅಂತಹ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, (ಸಂವಾದಿರೂಪವಾಗಿ) ಅಂತಹ ವಿಷಯಗಳು ತ್ಯಾಜ್ಯ.

೪. ಶ್ರವಣಾನಂದಕರವಾಗಿ, ಅಜ್ಞಜನರಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾಗಿ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡಿ, ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ನಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವೇಣ್ಯರು ಸಜ್ಜನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

೫. ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಿಂದ ವಿರಚಿತ ಸರ್ವಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂಬ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಥಿಸಿ, ತತ್ಪರೂಪವಾದ ಅಮೃತ ಸದೃಶವಾದ ಸುಧಾರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು, ಅಧಿಹರಿಗಳಾದ ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ - ಜ್ಞಾನಿರೇಣ್ಯರಾದ ದಾಸವರ್ಯರು.

೬. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಅಧಿಹರಿಗಳಿಂದ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಸರ್ವವಿಧದಿಂದಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದದ್ದು. (ಈಚ್ಛಿತ) ಭೂಮಂದಲದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಹ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ತದ್ವಾರಾ, ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸೊಗಸು ವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾನುಭಾವರು ಗ್ರಂಥವಕ್ತಾರರಾದ ದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರು.

ಪದ್ಯ - ೭

ಮೂಲ :-

ಭಕ್ತಿವಾದದಿ ಪೇಳ್ವನೆಂಬ ಪ್ರ |
 ಸಕ್ತಿ ಸಲ್ಲದು ಕಾವ್ಯದೊಳು ಪುನ |
 ರುಕ್ತಿ ಕುಪ್ಯಸಮಾಸ ಪದವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದ ||
 ಯುಕ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧ ಶಬ್ದ ವಿ |
 ಭಕ್ತಿ ವಿಷಯಗಳಿರಲು ಜೀವ |
 ನ್ನುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯವಿದೆಂದು ಸರಿಮದನಂತ ಮೆಚ್ಚುವನೆ || ೭ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ, ಸಮಾಸ - ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿದ್ದವೆ.
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮೆಚ್ಚಲಾರನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

ಪ್ರತಿಭಾಷಾರ್ಥ :

ಭಕ್ತಿವಾದದಿ = ಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವ
 ದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪೇಳ್ವನೆಂಬ = ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯಂತ
 ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವನಾಗಿದ್ದೇನೆಂಬ, ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಸಲ್ಲದು =
 ಪ್ರಸಕ್ತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದೊಳು = ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪುನರುಕ್ತಿ =
 ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪುನಃ ಹೇಳುವ ದೋಷ, ಕುಪ್ಯ ಸಮಾಸ =
 ಪ್ರಯೋಜನ ರಹಿತವಾದ ಮಾತುಗಳು, ಪದವ್ಯತ್ಯಾಸ = ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕೆ
 ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂಬ ದೋಷ, ಮೊದಲಾದ = ಇವೇ
 ಮೊದಲಾದ, ಯುಕ್ತಿ = ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತ
 ರೂಪವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧ ಶಬ್ದ = ಸಜ್ಜಾಸ್ತಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ
 ಶಬ್ದಗಳು (ವಿಷಯ ಪ್ರಯೋಗ), ವಿಭಕ್ತಿ = ಪ್ರಥಮಾದಿ ವ್ಯಾಕರಣ
 ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ವಿಭಕ್ತಿ, ವಿಷಯಗಳಿರಲು = ಇವೇ ಮುಂತಾದ

ದೋಷಗಳಿರಲು, ಜೀವಸ್ತುತಿ = ಜೀವನು ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವುದಕ್ಕೆ, ಯೋಗ್ಯವೆಂದು = ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ - ಎಂದು, ಸಿರಿಮಹನಂತ = ಪರಮಮಂಗಳಮೂರ್ತಿಯಾದ ಅಪಾರಮಹಿಮಾ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಮೆಚ್ಚುವನೆ = ಎಂದಾದರೂ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾನೆಯೇ? ಅಂದರೆ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ದೋಷಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲದ, ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಯಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಖಂಡಿತಾ ಮೆಚ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾನೆ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೭ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

(ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮೆಚ್ಚಲಾರನೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.)

ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಅತಿಶಯದಿಂದ ಭಕ್ತಿವಾದದಿ, ಈ ಗ್ರಂಥ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದದ್ದು- ಎಂದು ಹೇಳೋವನಾಗಿದ್ದೇನೆಂಬ ಪ್ರಸಕ್ತ ಮಾದೋಣ ದಾವದದೆ, ಅದು ಕೂಡೋದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ನಹಿಮಾ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ನಿಬಿಡೀಕೃತವಾಗಿರೋಣದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಈ ಕಾವ್ಯದೊಳು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯ ಪುನಃ ಹೇಳೋದು, ಪ್ರಯೋಜನ ರಹಿತವಾದ ಮಾತುಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಾನುಸಾರ ಅರ್ಥ ಅನ್ವಯ ಮಾದೋದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸದ ವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇನು, ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳೇನು, ಪ್ರಥಮಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೇನು, ಪಂಚಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ, ಷಷ್ಠೀಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮೀ-ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಮವಾಗಿಯೂ, ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತರೂಪವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳು - ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧ, ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಥವಾಗಿ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೀವನಾದವನು ಸಂಸಾರ ಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗೋದಕ್ಕೆ

ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು - ಹ್ಯಾಂಗಿಂದರೆ, ಈ ಐವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾತ್ಮಿ ಹೇಳಿರದಿದ್ದರೆ, ಶ್ರೀದೇವರು ಮೆಚ್ಚಲಾರ. ಇವನ ಮಹಾತ್ಮಿ ವಿಶೇಷಾಕರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟನ ಮಾಡಿದ್ದಾದ ಕಡಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದಾನೇ ಹೊರ್ತು ಅನ್ಯಥಾವಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿದ ಐವ್ಯ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೭ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದೋಷದಲ್ಲಿ ಬರೇ ಐವ್ಯರಚನದಲ್ಲಿ ವುನರುಕ್ತಿ, ಸಮಾಸವಿರೋಧ, ಪದವ್ಯತ್ಯಾಸ, ವಿಭಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಯುಕ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿರುದ್ಧಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ದೋಷಕರವಾಗುವುವು. ಶ್ರೀಭಗವನ್ನಹಿಮೆ ಪ್ರತಿಪಾದನಾಗ್ರಂಥವಾದ ಈ ಐವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ದೋಷಗಳೂ ಯಾವುದೂ ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ, ಈ ಐವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹಾ ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯವೇ ಸರಿ. ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವರ ಬಾಯಿಂದ ನುಡಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಅಂತಹಾ ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದು ಆಸಂಭವವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು. ಇದು ನಮಗಿರುವ ಗುರುದ್ವೇಷಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದೆವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ನಾ ಮುಂದೆ, ತಾ ಮುಂದೆ - ಎಂದು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕಾರ್ತವೀರ್ಯರ ಜನ್ಮಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ, ಇದು ಬರೇ ಸ್ತುತಿಮಾತ್ರವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೭ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ :-

ಭಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಗ್ರಂಥವೆಂದು ಶ್ರೀಮನ್ ಮಹೇಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳಂಥ ಅನಂತ ಮೆಚ್ಚುವನೇ ಎಂಬ ಭಾವ. || ೭ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಭಕ್ತಾತಿಶಯಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ-ಎಂಬ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು

ಫಲಸ್ತುತಿಸಂಧಿಹಾರದಾದ ಶ್ರೀದವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸವರ್ಯರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧. ಯಾವ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವಿರುವುದೋ-ಅಂದರೆ, ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೇಳುವುದು - ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯವು ಸಲ್ಲದು.

೨. ಪ್ರಯೋಜನರಹಿತವಾದ ವಿವರಣೆಗೆ-ಶುಷ್ಯಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದೊಂದು ದೋಷಪ್ರಯೋಜನವು ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕಾದ ಅನುಬಂಧ. ಚತುಷ್ಟಯಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಶುಷ್ಯವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಸಹ ಸಲ್ಲದು.

೪. ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಸಮೂಹಗಳು, ಅವಿರುಷೇಯವಾದ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪ್ರಯೋಗ - ಪದವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂಬ ದೋಷವು ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ.

೫. ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಥಿಸಿ, ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾರದ ಹೊರತು, ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾದ ಯುಕ್ತಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸಲ್ಲದು.

೬. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಥಮಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣನಿಯಮಾನುಸಾರ ಇರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಶಬ್ದ ದೋಷವು ಬರುವುದು.

೭. ಸಚ್ಚೇತನರಾದವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು, ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯವು ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ದಾರಿ ದೀಪದಂತಿರಬೇಕು.

ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ದೋಷಗಳಿದ್ದರೆ, ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥವು ಮಹಾ ಕಾವ್ಯವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಪಾರಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮೆಚ್ಚಲಾರ.

೮. ನಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯದಾಸಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು, ಅಂತಹ ಸಕಲದೋಷಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದು, ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳ ಪೂರ್ಣ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ದಾರ್ಢ್ಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

ಪದ್ಯ- ೮

ಮೂಲ:-

ಆಶುಕವಿಕುಲಕಲ್ಪತರು ದಿ |
 ಗ್ನೇಶವರಿಯಲು ರಂಗನೊಲುಮೆಯ |
 ದಾಸಕೂಟಸ್ಥರಿಗೆರಗಿ ನಾ ಚೇಡಿಕೊಂಬುವೆನು ||
 ಈ ಸುಲಕ್ಷಣ ಹರಿಕಥಾಮೃತ |
 ಮೀಸಲಳಿಯದೆ ಸಾರ ದೀರ್ಘ |
 ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆರೆಯದರೆ ಸಲಿಸುವುದನ್ನ ಬನ್ನಪವ || ೮ ||

ಅವತರಣಕೆ :

ಸರ್ವಸುಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಠಲಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ದೀರ್ಘದ್ವೇಷಿಗಳೂ, ಮಾತ್ಸರ್ಯಯುಕ್ತರಾದವರೂ ಆದ ಆಯೋಗ್ಯಜನರಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಿಕೊಡದೆಂದು ದಿನ್ನಹಪೂರ್ವಕ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೮ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:

ಆಶುಕವಿಕುಲ = ಆರೋಚನೆ ಇಲ್ಲದೇ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕವಿತೆ ಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಪತರು = ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಸದೃಶರಾದ, (ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ), ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರೆಂದು, ದಿಗ್ನೇಶವರಿಯಲು = ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವ ಭಕ್ತ ಜನರು ಅರಿಯುವವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಂಗನೊಲುಮೆಯ = ಶ್ರೀಹರಿಯಪ್ರೀತಿ (ಅನುಗ್ರಹ) ಗೋಸ್ಮರವಾಗಿಯೇ ರಚನಾ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದಾಸಕೂಟಸ್ಥರಿಗೆ ಎರಗಿ = ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಿಜವಾದ ದಾಸರೆಂದೆನಿಸುವ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ನಾ ಚೇಡಿಕೊಂಬೆನು = ನಾನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ಸುಲಕ್ಷಣ = ಸರ್ವ ಲಕ್ಷಣೋಪೇತವಾದ, ಹರಿಕಥಾಮೃತ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾರೂಪವಾದ ಅಮೃತಸದೃಶ

ದಂತಿರುವ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ, ಮೀಸಲಿಳಿಯದೆ = ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಳೆಯದಂತೆ, ಸಾರ = ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಅತ್ಯರ್ಥರೂಪವಾದ ಸಾರವನ್ನು ದೀರ್ಘದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ = ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸದಾ ದೋಷ ಸಾಧಿಸುವವರಿಗೆ, ಎರೆಯದೆಲೆ = ತಿಳಿಸಬಾರದೆಂದು, ಎನ್ನ ಬನ್ನಪವ = ಈ ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು, ಸಲಿಸುವುದು = ಈದೇರಿಸಬೇಕೆಂದು, ಫಲಸ್ತುತಿ ಹಾರರು ಬನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. || ೮ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಆಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯ ಹೇಳಕೂಡದು ಎಂತ ಹೇಳತಾರೆ.

ಈ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಎಂಥಾವರೆಂದರೆ, ಆಶು - ಎಂದರೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡದೇನೇ ಕವಿತಾ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕವಿಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ, ತದ್ವತ್, ಕವಿಗಳೊಳಗೆ ಕೇವಲ ಶ್ರೇಷ್ಠರು, ದಿಗ್ವಿಶಗತ ಭಕ್ತಜನರು ಆರಿಯೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅತಿಶಯ ನಾನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಇವರು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಲುಮಿಗೋಸ್ಕರ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಮಾಡಿ, ಪಾಠಪ್ರವಚನಾದಿಗಳ ಹೇಳಿ, ದುರಹಂಕಾರದಿಂದ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮದದಿಂದ ಉನ್ನತರಾಗದೆ, ತದನುಷ್ಠಾನಗಳ ಶಕ್ತನುಸಾರ ಮಾಡತಾ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೇವರಲ್ಲೇನು, ಅವನ ಭಕ್ತರಲ್ಲೇನು, ದಾಸಸ್ವಭಾವಯುಕ್ತರಾಗಿ, ದಾಸಶಬ್ದವನ್ನು ಅನ್ವರ್ಥಮಾಡತಕ್ಕ ವಿಶುದ್ಧಶರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ನಾನು ವಂದನಾ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಏನಂತ ಎಂದರೆ, ಈ ವರ್ತಮಾನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಲಕ್ಷಣೋಪೇತನಾದ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾರೂಪವಾದ ಅಮೃತ ಇರೋದಾಗಿ ಅದೆ. ಇದರ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಸಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಮೀಸಲಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದದಂಥ ಸರ್ವದಾ ದ್ವೇಷ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ,

ಅರಿ ಮಾಡದಲೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಎನ್ನ ವಿಜ್ಞಾಪನವನ್ನು ಬಿತ್ತಕ್ಕೆ ತರತಕ್ಕದ್ದು. ಸಾರಭೂತವಾದ ಆಸಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿ, ಇದ್ದು ಸದ್ಗತಿ ಎದಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷಾವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೮ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಹರಿದಾಸಕೂಟಸ್ಥರಿಗೆ ನನ್ನದೊಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯುಂಟು; ಅದೇನೆಂದರೆ, ರಂಗನೊಲಿದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾಯೋರು ಆಜ್ಞಾಕವಿಕುಲಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವೆಂದು ದಿಗ್ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದವಾಗಿರುವರು. ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಮೀಸಲಾಗಿ ಮಾಡಿಟ್ಟ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವು ಮುಟ್ಟಿ ಮೀಸಲಳಿಸದೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಮಹನೀಯರಾದ ನಮ್ಮ ದಾಸಾಯೋರು ಮಾಡಿರುವ, ಈ ಸುಲಕ್ಷಣವಾದ ಹರಿಕಥಾಮೃತವೆಂಬ ಮೀಸಲಳಿಯದ ಸಾರವನ್ನು ಉಣ್ಣುವ ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲದ ದೀರ್ಘದೈವಿಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಮೀಸಲನ್ನ ಕಡಿಸಬಾರದೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ದಾಸಕೂಟಸ್ಥರು ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯು. || ೮ ||

೩. ಭಾವವರ್ಣನೆ.

ಅಶುಕವಿ ಎರಿಯದಲೆ = ತಿಳಿಸದಲೆ ಎಂಬರ್ಥ || ೮ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದೇ, ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕವನ ರಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಕವಿಗಳಿಗೆ - ಅಶುಕವಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಅಂತಹ ಅಶುಕವಿಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು - ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರ್ಯರು.

ವೃಕ್ಷಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಸುರತರುವೆಂಬ ಕಲ್ಪತರುವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಇದರಿಂದ, ಅಶುಕವಿಕುಲಕಲ್ಪತರು - ಎಂದು ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ವರ್ಯರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಗೆ, ರಂಗನೋಲಿದಾಸರು—ಎಂಬ ಪ್ಯಾತಿನಾಮವೂ ಉಂಟು. ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಭಾಜನರಾದ ದಾಸವರೇಣ್ಯರು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಆಶುಕವಿಕುಲಕಲ್ಪತರುವೆಂದನಿಸಿದ ರಂಗನೋಲಿಮೆಯ ದಾಸವರ್ಯರು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಚ್ಚೇತನರ ಉದ್ಧಾರಾರ್ಥವಾಗಿ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಒಲಿಮೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಈ ಕೃತಿರತ್ನವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿದರು.

೩. ಪ್ರಸಕ್ತ ಶ್ರೀಮದ್ಗೌರೀಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯರತ್ನವು ಸಕಲ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸುಲಕ್ಷಣೋಪೇತವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ಮರ್ಯಾದೆ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕೆಡದಂತೆ ಉಳಿಸುವ ಭಾರ-ದಾಸಕೂಟಸ್ಥರಾದ ಸಕಲ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೂ ಸೇರಿದ್ದು—ಎಂದು ಶ್ರೀದವಿಠಲದಾಸರು ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೪. ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಪಿಶುನರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತಿಳಿಸಬಾರದೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು ದಾಸ ಕೂಟಸ್ಥರಿಗೆ ಬಿನ್ನಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || ೮ ||

ಪದ್ಯ - ೯

ಮೂಲ:-

ಪ್ರಾಸಗಳ ಪೊಂದಿಸದೆ ಶಬ್ದ |
 ಶ್ಲೋಕಗಳ ಶೋಧಿಸದೆ ದೀರ್ಘ |
 ಹ್ರಸ್ವಗಳ ಸಲ್ಲಿಸದೆ ಪಟ್ಟದಿಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ ||
 ದೂಷಕರು ದಿಸದಿಸದಿ ಮಾಡುವ |
 ದೂಷಣವೆ ಭೂಷಣವು ಎಂದುಪ |
 ದೇಶಗಮ್ಯವು ಪರಿಕಥಾಮೃತಪಾರ ಸಾಧ್ಯರಿಗೆ. || ೯ ||

ಅವತರಣಕೆ :

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಉಪದೇಶದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದವರಿಗೆ, ಸಾಧ್ಯ -
 ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೯ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:

ಪ್ರಾಸಗಳ ಪೊಂದಿಸದೆ = ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ-ಮಧ್ಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ
 ಷ್ಠಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ - ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸದೆ, ಶಬ್ದ ಶ್ಲೋಕಗಳ
 ಶೋಧಿಸದೆ = ಶಬ್ದಗಳನ್ನ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ, ಶಬ್ದಗಳ
 ಅರ್ಥವಿಶೇಷಗಳ ಶೋಧನೆ ಮಾಡದೇನೆ, ದೀರ್ಘಹ್ರಸ್ವಗಳ ಸಲ್ಲಿಸದೆ = ಹ್ರಸ್ವ
 ಉಚ್ಚಾರಣಾಮಾದತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವೂ, ದೀರ್ಘಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
 ಹ್ರಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸದೇ, ಪಟ್ಟದಿ ಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ = ಆರುಪಾದಗಳಿಂದ
 ಸಹಿತವಾದ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಟದಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಗತಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸದೇ, ದೂಷಕರು
 = ಈ ಗ್ರಂಥದ ತತ್ಪಾರ್ಥಗಳ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯದ ಮೂಢ ಜನರು
 ದೂಷಿಸುವರು. ದಿಸದಿಸದಿ ಮಾಡುವ ದೂಷಣವೆ = ಪ್ರತಿ ಪ್ರತೀದಿಸದಲ್ಲೂ
 ಮಾಡುವ ದೂಷಣಾರೂಪವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯು, ಭೂಷಣವು =
 ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ - ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉಪದೇಶ ಗಮ್ಯವು

= ಗುರುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಸಾಧ್ಯರಿಗೆ = ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಠನಮಾಡಿ, ಮನನ ಮಾಡಿ, ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿತವರಾದವರಿಗೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ಉಪದೇಶಾರ್ಹವು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅನ್ಯಥಾ ಕೇವಲ ಪಂಡಿತಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಅವಲೋಕನ ದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅದರ ಮರ್ಮ ತಿಳಿಯಲಾರರು. || ೯ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಗ್ರಂಥ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಸಾಧ್ಯ - ಎಂತ ಹೇಳತಾರೆ.

ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸವೋ, ಮಧ್ಯಪ್ರಾಸವೋ, ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವೋ, ಅಕಾರಾದಿ ವರ್ಣಗಳೊಳಗೆ ದಾವವರ್ಣದಿಂದ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿ ಅದೇ, ಆ ಪ್ರಾಸಗಳ ಹೊಂದಿಸದೆ ಓದೋಣದರಿಂದಲೇನು, ಅರ್ಥ ಮಾಡೋದದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಭೂತವಾದ ಅರ್ಥವಿಶೇಷಗಳ ಶೋಧನೆ ಮಾಡದೇನೆ, ದೀರ್ಘಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವ ಹ್ರಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ದೀರ್ಘವೂ ಸಲ್ಲಿಸತಾ, ದೀರ್ಘಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ, ಹ್ರಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಹ್ರಸ್ವ ಸಲ್ಲಿಸದೆ, ಆರು ಪಾದದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಈ ಐವ್ಯಗತ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಆರು ಕಡಿ ಅವಕಾಶದಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಓದದೆ, ತನ್ನಿ ಮಿತ್ತದಿಂದ ಕಾಣತಕ್ಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ, ಮರ್ಮವರಿಯದೆ, ದೂಷಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕವರು ಪ್ರತೀ ಪ್ರತೀ ದಿನದಲ್ಲೂ ಮಾಡತಕ್ಕ ದೂಷಣಾವೇ ಅಲಂಕಾರವೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನ ತಿಳಿಕೊಂಡು, ತದನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ತಿಳಿಕೋಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಗುರುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಉಪದೇಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಅನ್ಯಥಾಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪಂಡಿತಮಾನಿಯಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ಅಲ್ಲ. ಅದರ ಮರ್ಮ ತಿಳಿಯಲಾರದು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೯ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ದಾಸಾಯೋಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ದೋಷಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವು ಪಠನ ಮಾಡುವಾಗ ದೀರ್ಘ ಹ್ರಸ್ವಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ, ನಿಲ್ಲಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನರಿಯದೆ, ತಮಗೆ ತಾಳಿಕೆ ಸರಿಹೋಗುವಂತೆ ಆಲಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಪ್ರಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಕಡೆಗೆ ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆ: "ನಾ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ ಬಲವಂತವಾದರೆ ನೀಮಾಡುವ ದೇನೋ ದೇವ, - ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ, "ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಟ್ಟವ ನಾನಲ್ಲ ಪರಸತಿಯರ ಸಂಗ, ಅರೆಘಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟವನಲ್ಲ"-ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಈ ಚರಣದಲ್ಲಿರುವುದು-"ತ" ಕಾರ ಪ್ರಾಸವು. ದಾಸಾಯೋಗಿಯನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಾಸ ಅತಿಥಿಯೆಂದು "ತಿ" ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವರು, ೨ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ "ಸತಿ", ೩ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ "ಮತಿ", ೪ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ "ಗತಿ" ಎಂದು ಪ್ರಾಸ ಸೇರಿಸಿದ್ದರೂ ಹೇಳುವಾಗ ಪರಸತಿಯರ ಸಂಗ ಎಂದು "ರ"-ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಹೀಗಾದರೆ, ಪ್ರಾಸವೆಲ್ಲಿ? ಇದನ್ನು ನಮ್ಮ ದೋಷವೆಂದರಿಯದೆ, ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವಿಲ್ಲವೆಂದು ದಾಸಾಯೋಗಿ ಮೇಲೆ ದೋಷವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವೆವು. ಈ ಪದವನ್ನು ಹಾಡುವಾಗ - 'ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಟ್ಟಾನವನಲ್ಲಾ ಪರ, ಸತಿಯಾರ ಸಂಗವರ, ಘಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟವನಲ್ಲ - ಎಂದು - ಹಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಸ ಸರಿ ಹೋಗುವುದು. ಇದರಂತೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿರುವರು. ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣವು ೧, ೨ ಈ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ೧೪ ಮಾತೃಗಳೂ, ೩ನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೨೩ ಮಾತೃಗಳು. ಇರಬೇಕು ಇದರಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮಾತೃಗಳೆಂದರೂ, ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಾತೃ ಎಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ, ಮೊದಲಿನ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ

ನಿಯಮವೇ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಧದ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದಾಸಾಯೇರು ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರೂ, ಓದುವವರು ಸರಿಯಾಗಿ ಓದದೆ, ಪದ್ಯವನ್ನು ದೂಷಿಸುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಇದೇ ಸಂಧಿ ಆನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ "ಆಶುಕವಿಕುಲ ಕಲ್ಪತರು ದಿಕ್, ದೇಶವರಿಯಲು ರಂಗನೋಲುಮೆಯಿ ದಾಸಕೂಟಸ್ಥರಿಗೆರಿ ನಾ ಬೇಡಿಕೊಂಬುವೆನು ||". ಇದು ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಪದ್ಯವು. ಇದರ ಮೊದಲ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೧೧ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕಾಣುವವು, ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೧೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುವವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾದ ಒಂದಕ್ಕೆ ೧೪ ಅಕ್ಷರಗಳಿಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ದೀರ್ಘಪ್ರಸಂಗಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ೧೪ ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವವು ನೋಡಿರಿ. ಆಶುಕವಿ ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಆ, ದೀರ್ಘವಾದುದರಿಂದ ೨ ಮಾತ್ರಗಳು, ದಿಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕ್ ಎಂಬಕ್ಷರ ಒಂದು ಮಾತ್ರೆಯು, ಅದ್ಯಂತ ಅಕ್ಷರಗಳು ೧೧. ದೀರ್ಘಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಂದಕ್ಷರಗಳು ಮೂರು, ಅಂತು ೧೪, ಇದರಂತೆ ೨ನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲೂ ಇರುವುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದಿ ಗಳಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸದೆ, ಆಶುಕವಿ ಕುಲ ಕಲ್ಪತರು, ದಿಗ್ದೇಶವರಿಯಲು ಎಂದು ಈಗಿನವರು ಹಾಡುವರು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ "ಶ" ಕಾರ ಪ್ರಾಸವೂ ಹೋಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೨ ಮಾತ್ರಗಳು ಕಮ್ಮಿಯಾದವು. ೨ನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ೧೬ ಅಕ್ಷರಗಳಾಗುವವು. ಇವುಗಳು ನಮ್ಮಿಂದ ಆದ ದೋಷಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಕವಿಗಳ ದೋಷವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ದೋಷವನ್ನರಿಯದೆ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ದೂಷಕರು ದೂಷಿಸಿದರೆ, ಅದು ಗ್ರಂಥಕ್ಕೇ ಭೂಷಣವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಸಾಧನ ಮಾಡುವವರು - ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೯ ||

೨. ಭಾವದರ್ಪಣ :-

ಈಗ ಶರಷಟ್ಪದೀ! ಕುಸುಮಷಟ್ಪದೀ! ಭೋಗಷಟ್ಪದೀ!

ಪರಿವರ್ಧನೀಷ್ವರೀ ವಾರ್ಧನೀಷ್ವರೀ ಭಾಮಿನೀಷ್ವರೀ ಹೀಂಗೆ ಆರು
 ವಿಧ ಪಟ್ಟದೀಗಳೊಳಗೆ ಭಾಮಿನೀಷ್ವರೀ ಗೀತಲಕ್ಷಣ ಹ್ಯಾಂಗಿಂದರೆ-೧ | ೨ |
 ೪ | ೫ | ಈ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಕ್ಕೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಾತೃಗಳೆಂತಲೂ ೩ | ೬ | ಪಾದಗಳಿಗೆ ೨ |
 ಮಾತೃಗಳೆಂತಲೂ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುರು ಮಾತೃಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಲಘುಮಾತೃ-
 ಎಂತ ಗಣನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂತಲೂ, ಧಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಬಂಧನೆ ಇರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು
 ಪದ್ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಮುಚಿ, ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಇರಬೇಕೆಂತಲೂ, ಪಟ್ಟದಿ-
 ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಇರಬೇಕೆಂತಲೂ, ನಿಬಂಧನೆ ಇರುತ್ತದೆ | ಇದಕ್ಕೆ
 ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಾರದಂತೆ, ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಕರ್ಷಣೀ
 ದಾಸಪದಾಸರವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ | ಪ್ರಾಸೇತಿ | ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ
 ಧಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಪದ್ಯಗಳು ಉದಾಹರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ | ಪದ್ಯ
 'ಮೊದಲೆರಡು ನಾಲ್ಕೆದೆನಿಪಸ ಪದದಿಮನು ಸಂಖ್ಯಾಕಮಾತ್ರೇಷು ತಿರಿಯಿ
 ಮೂರನೆಯೊಳಪ್ಪತ್ನುರು ಮಾತೃಗಳೂ ವೋದವಿದೀ ಪರಿಯಾರು ಪಾದಕೆ
 ಪುದಿದ ಮಾತೃಯು ನೂರೆರಡುಕೆಳುದದೆ ಭಾಮಿನಿ ಎಂದೇ ನಿಪಪಟ್ಟದಿಯ
 ಲಕ್ಷಣವು. || ೧ ||

ಪದ್ಯಾದಿಯವಳಿಗೆ ಮುಂದಣ ಪದ್ಯಾರ್ಥರ್ಚಿ ಮೊದಲು ಸ್ವರವು
 ಬುದ್ಧಿವರ್ಧಕವಿಡುತ ಕವಿತೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲೀ | ಶುದ್ಧಸ್ವರವ
 ಪ್ರಯೋಗಿಸದೆ ಯದ್ವಕವಿತೆಯು ಸಂಪದೀವದು ಮುದ್ದುಪಟ್ಟದಿ
 ಕವ್ಯಲಕ್ಷಣವೊಪರಿಯಲಿಹದೂ" | ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನಲಕ್ಷಣವೆಂಬ
 ಅಮೃತಜನ ಸರ್ವದಾ ಮಾಡುತ್ತ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಸಮಾಧಿಸ್ವರಾಗಿ ಇರತಕ್ಕಂಥ
 ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಬಾಧೆಯೇ ಇಲ್ಲ |
 ಇಂಥಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿತಾ ಸಂಬಂಧ ಯತಿಗಣ ನೇಮ ಪ್ರಾಸಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ
 ದೋಷಗಳೇನುಮಾಡುವವು? ಆದಾಗ್ಯಾದರೂ, ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥ
 ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಈ ಮಾರ್ಗ ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಧಂದಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ
 ದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು | ಇದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ,
 ದಾಸಾರ್ಯರಿಗೆ ಅದರ ಬಾಧಾ ಲೇಶಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲೆಂದು ದಾಧ್ಯೇ
 ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಪುಸ್ತಕಗ್ರಂಥರತ್ನವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ವರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯವು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯ ಧಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ದಾಸವರ್ಯರ ವದನಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು-ನಾನು ಮುಂದು-ತಾನು ಮುಂದು - ಎಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಾಸ-ಧಂದಸ್ಸು-ಲಘು-ಗುರು-ಹ್ರಸ್ವ-ದೀರ್ಘ-ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಸರ್ವದೋಷ ರಹಿತವಾಗಿದೆ - ಈ ಭವ್ಯಕೃತಿ. ಆರು ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪದ್ಯದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಷಟ್ಪದಿ - ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಂತಹ ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಆರು ಪ್ರಕಾರ ಇವೆ :-

೧. ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದೀ ೨. ವಾರ್ಧಿಕ ಷಟ್ಪದೀ . ೩. ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದೀ ೪. ಶರ ಷಟ್ಪದೀ ೫. ಭೋಗ ಷಟ್ಪದೀ ಮತ್ತು ೬. ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಷಟ್ಪದೀ.

ಈ ಆರು ಷಟ್ಪದೀಗಳಲ್ಲಿ : ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದೀಯ ಗೀತಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಂತಿವೆ.

೧. ಒಂದು - ಎರಡು-ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಸಾಲುಗಳು (ಪಾದಗಳು) ೧೪ ಮಾತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

೨. ಮೂರು ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಸಾಲುಗಳು ೨೩ ಮಾತ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

೩. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುರು ಮಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಲಘು ಮಾತ್ರಗಳೆಂದು ಗಣನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ಧಂದಸ್ಸಿನ ನಿಬಂಧನೆ.

೪. ಪದ್ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮುಚ್ಚಿ, ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಇರಬೇಕೆಂದೂ,

೫. ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಇರತೊಡದೆಂದೂ ನಿಬಂಧನೆ ಇರುತ್ತದೆ.

೨. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ನಿಬಂಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಬಾರದಂತೆ, ದಾಸಾಯಣರು ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯವನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಕರ್ಷಣೀ ದಾಸಪ್ರದಾಸರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

೪. ಪದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಓದಿದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಅದು ದೂಷಣವೇ ಹೊರತು, ಉಪದೇಶವಲ್ಲವಾಗಿದ್ದು, ದೋಷ ರಹಿತವಾಗಿದೆ - ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೯ ||

ಪದ್ಯ - ೧೦

ಮೂಲ :-

ಅಶ್ರುತಾಗಮಭಾವ ಇದರ ಪ |
 ರಿಶ್ರಮವು ಬಲ್ಲವರಿಗಾನಂ |
 ದಾಶ್ರುಗಳ ಮಳೆಗರಿಸಿ ಮೈ ಮರೆಸುವ ಚಮತ್ಕೃತಿಯ ||
 ಮಿಶ್ರರಿಗೆ ಮರೆಮಾಡಿ ದಿತಿಜರ |
 ಶಸ್ತ್ರದಲಿ ಕಾಯದಿಪ್ಪರಿದದೊಳು |
 ಪಶ್ರುತಿಗಳು ತಪ್ಪುವುವೇ ನಿಜಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ || ೧೦ ||

ಅವತರಣಕ :-

ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನದಿಂದ ಆಗುವ ಸುಖ,
 ದುಃಖ, ಮಿಶ್ರ - ಫಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.. || ೧೦ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಅಶ್ರುತಾಗಮ = ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳದಿರುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯಗಳನ್ನು,
 ಭಾವ = ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಾಟುವ ಇನ್ನೂ ಅಪರೂಪವಾದ ವಿಷಯಗಳು -
 ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಪರಿಶ್ರಮವು = ಈ ವಿಷಯವನ್ನು
 ಬಲ್ಲ ನಿರ್ಮಾತ್ಮರಾದವರು ಪರಿಶ್ರಮಪಟ್ಟು, ಬಲ್ಲವರಿಗೆ = ಗ್ರಂಥಸ್ತವಾದ
 ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದವರಿಗೆ, ಆಸಂದಾಶ್ರುಗಳು ಮಳೆಗರಿಸಿ = ಆನಂದ
 ಭಾಷ್ಯಗಳು ನೇತ್ರಗಳಿಂದ ಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿಸಿ, ಮೈಮರೆಸುವೆ =
 ದೇಹಸ್ವತಿರಹಿತರಾಗಿ, ಚಮತ್ಕೃತಿಯ = ಉಂಟುಮಾಡುವ ಚಮತ್ಕಾರ
 ವಿಶೇಷಗಳು ಇವೆ. ಮಿಶ್ರರಿಗೆ ಮರೆ ಮಾಡಿ = ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ (ಮಿಶ್ರ
 ಜೀವರಿಗೆ), ಅಂತಹ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡುವೆ, ಮರೆಮಾಡುತ್ತದೆ, (ಅರ್ಥ
 ಆನಂದ, ಅರ್ಥ ಮರೆ). ದಿತಿಜರ = ದೈತ್ಯರಿಗೆ (ತಮೋಯೋಗ್ಯಜೀವರಿಗೆ),
 ಶಸ್ತ್ರದಲಿ = ಆಯುಧ ವಿಶೇಷವಾದ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ, ಕಾಯದ = ಶರೀರವನ್ನು

ಪ್ರಹರಿಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ, ಇಷ್ಟರು = ಎಂತಹ ದುಃಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಂತಹ ದುಃಖವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದರೊಳು = ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಾಃ ವೆಂಬ ಕೃತಿರತ್ನದಲ್ಲಿ, ಉಪಶ್ರುತುಗಳು = ವೇದಶ್ರುತುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಮಾತುಗಳು ಇವೆ. ತಪ್ಪುಪುನೇ = ತತ್ಪಲಗಳು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತಪ್ಪಲಾರವು ನಿಜಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ = ತ್ರಿಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯುತವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಗೆ-ಎಂತೆ ಅತ್ಯರ್ಥ. || ೧೦ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತ್ರಿವಿಧಜೀವರು ಇದರನ್ನ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಮಾಡಿದರೂ, ಅವರವರ ಆಗತಕ್ಕ ಸುಖ, ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಗಳ ಹೇಳಾತರೆ.

ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳದೆ ಇರುವ ವಿಶೇಷಪ್ರಮೇಯಗಳು, ಇಷ್ಟ ಅಪರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಗಳು, ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ ಇವರನ್ನ ತಿಳಿದ ನಿರ್ಮತರರಾದ, ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟಿತವಾದ ಪಾಪಮು ಹೊಂದಿ, ಇದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಸಾರಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವು ತಿಳಿದವರಿಗೆ, ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದಭಾಷ್ಯಗಳು ಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿಸಿದೇಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾರಹಿತವಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಚಮತ್ಕಾರವಿಶೇಷಗಳು ಆ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಂಥಾ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡದೇನೆ, ಅರ್ಥಭಾಗ ಮರಿಮಾಡಿ, ಅರ್ಥಭಾಗ ಆನಂದಕೊಡೇದಾಗತದೆ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಸಂತೋಷ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಕೊಡದೇನೆ, ಆಯುಧವಿಶೇಷವಾದ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪ್ರಹರಿಸಿಕೊಂಡ ಪುರುಷಿಗೆ ಎಂಥ ದುಃಖ ಇರತದೋ, ಅಂಥ ದುಃಖವಾಗತದೆ. ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದೊಳು ಸತ್ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದ, ವೇದಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾತುಗಳು ದಾವುವವೆ ಇವು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರೆ, ತತ್ಪಲಗಳು ತಪ್ಪಲಾರವು-ಎಂತೆ ಅತ್ಯರ್ಥದಾರಿಗೆ-ಎಂದರೆ, ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ

ಹೊರ್ತು, ಅನ್ಯರಿಗೆ ಫಲದಾಯಕವಾಗಲಾರದು - ಎಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ.
 || ೧೦ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಗ್ರಂಥವು, ವಾದಿರಾಜ, ವ್ಯಾಸರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳು-ವಗೈರೆ ಮಹಾನುಭಾವರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪಡೆದು, ಅಪೃಣೆಯಿಂದಲೂ ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದಲೂ, ದಾಸಾರ್ಯರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟ ಕಾವ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ಎಂದಿಗೂ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳದಿರುವ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ, ಆನಂದದಿಂದ ಕಂಬನಿಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಾವರಿಯದೆ, ಮೈಮರೆತು ಸುಖಪಡುವ ಚಮತ್ಕೃತಿಯು ಇದರಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದರೆ, ಇಂತಹ ಆನಂದವು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ದೃಢ ಭಕ್ತರಿಗಲ್ಲದೇ ಸಾಧಾರಣರಾದ ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ಗೋಚರವಾಗದಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವದಾ ಈ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಕಾಯುತ್ತಿರುವರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅಂತಹ ಆನಂದವು ಆಗಬಾರದೆಂಬುದೇ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಗುರು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಉಪದಿಷ್ಟರಾಗಿ, ಹರಿಗುರುಭಕ್ತಿಯುಕ್ತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಮಹತ್ವವು ಗೋಚರಿಸದೇ ಇರುವುದೇ? ಸಾಧಾರಣ ಜನರು ಇದರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅರಿಯದೇ ಇರಲಾರರೆಂಬ ಭಾವ. || ೧೦ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ :-

ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಭವದಿಂದಲೂ, ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಆದ ಅನುಭವದಿಂದಲೂ, ಸಹ ರಚನಾಮಾಡಿದಂಥ ಈ ಗ್ರಂಥವಿರುವುದರಿಂದ ಅಶ್ರುತಾಗಮವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ । ಅಶ್ರುತಾಗಮ । ಅಜ್ಞಾನಿರಂತರ ಎಂಬರ್ಥ । ಆನಂದಾಶ್ರು-ಆನಂದ ಭಾಷ್ಯ. || ೧೦ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ತ-ಎಂದರೆ ಕೀಳಲ್ಪಡುವುದೆಂದರ್ಥ. ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಶ್ರುತ ಎಂದರೆ, ಕೀಳದೇ ಇರುವ ವಿಷಯಗಳು. ಅಂದರೆ, ಅಪರೂಪ ವಾಚಾತ್ಮಿಕಪ್ರಮೇಯವಿಶೇಷಗಳೆಂದರ್ಥ. ಆಗಮ-ಎಂದರೆ ವೇದಗಳು. ವೇದಾರ್ಥಗಳ ಹೃದ್ಗತಭಾವವೆಂದರ್ಥ.

ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೋಪಾಲಸವರ್ಯರು ಅಪರೂಪೋಕ್ತ ಶ್ರೀಶಂಕರ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕೋವಿದರು. ಮೇಲಾಗಿ, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರು, ಶ್ರೀಮದ್ವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು - ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದ ಆದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಅವರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ವಾದಿರಾಜರ ಕೋಶಕ್ಕೊಪ್ಪುವ, ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾವು ಕೀಳದಿರುವ ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಿಷಯಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. -

೨. ಪರಿಶ್ರಮ-ಎಂದರೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶ್ರಮಪಡುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ, ಗುರೂಪದೇಶ ದ್ವಾರಾ, ತತ್ಪಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅರಿತು, ಅವುಗಳನ್ನು ಸದಾ ನೆನಪಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ, ತದನುಸಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುವ ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪರಿಶ್ರಮ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ-ಪಠಣ-ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಆವ ಹೃದ್ಗತಭಕ್ತಿಭಾವವು ಉಕ್ಕೇರಿ, ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಸುರಿಸಿ ಹತ್ತುವುವು. ಮೈಸ್ಮರಣೆ ಹಾರಿ, ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತತೆಯಿಂದ ತಲ್ಲೀನರಾಗುವರು. ಗ್ರಂಥದ ತಾತ್ಪರಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಅವರು ಕರಾರಸಿಕರು ಮತ್ತು ತಾತ್ಪರಿಕ ತಪಸ್ವಿಗಳು.

೩. ಮಿಶ್ರಣಿ - ಎಂದರೆ ಛಿದ್ರಭಕ್ತಿ, ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಸಾರಿಗಳಾದ, ರಜೋಗುಣಜೀವರು ಅವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸ್ವಲ್ಪ ಅನಂದವನ್ನು ನೀಡಿ, ಉಳಿದುದನ್ನು ಮರೆಮಾಡುವುದು. ಛಿದ್ರ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತರಾದ

೪. ದಿಶಿಜರ = ಎಂದರೆ, ತಮೋಯೋಗ್ಯಜೀವರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ-ಎಂದರೆ, ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ಆಯುಧದಿಂದ ಪ್ರಹರಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಯಾವ ರೀತಿ ದುಃಖವುಂಟಾಗುವುದೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ದುಃಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

೫. ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೇ ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. (ನಿಜ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ) ವೇದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಿಷಯಗಳು, ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಫಲಗಳು ಅವರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. || ೧೦ ||

ಪದ್ಯ - ೧೧

ಮೂಲ :-

ನಿಚ್ಛ ನಿಜಜನ ಮೆಚ್ಚಿ ಗೋಧನ |
 ಅಚ್ಚುಭಾಗ್ಯವು ಪೆಚ್ಚಿ ಪೇರ್ಮೆಯು |
 ಕೆಚ್ಚಿ ಕೇಳನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮಂಮನ ಮುಚ್ಚಲೆಂದೆನುತ ||
 ಉಚ್ಚವಿಗಳಿಗೆ ಪೊಚ್ಚಿ ಪೊಪದನ |
 ಉಚ್ಚರಿಸಿದಾ ಸಚ್ಚರಿತ್ರೆಯ |
 ನುಚ್ಚರಿಸಿ ಸರಿವತ್ತಲಾಂಛನ ಮೆಚ್ಚಲೇನರಿದು || ೧೧ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವವರಿಗೆ ಅಚ್ಚುತನು ಮೆಚ್ಚುವನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎನೂ ಅಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೧ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನಿಚ್ಛ = ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, ನಿಜಜನ = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜನರು, (ನಿಚ್ಛ = ಭಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವರು), ಮೆಚ್ಚಿ = ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವವರಾಗಲಿ. ಗೋಧನ = ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ (ಗೋ) ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯವೆಂಬ ಧನದ ಮೂಪದ. ಅಚ್ಚು = ನಿರ್ದೋಷವಾದ, ಭಾಗ್ಯವು = ಸೌಭಾಗ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಎನ್ನುವುದು. ಪೆಚ್ಚಿ = ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರಲಿ, ಪೇರ್ಮೆಯು = ಪ್ರಿಯರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಾತಿಶಯ, ಹೆಚ್ಚಿ = ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರಲಿ, ಕೇಳನು = ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವವನು, ಮೆಚ್ಚಿ = ಮೆಚ್ಚಲಿ. ಮಂಮನ = ಕೇವಲ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಗಳಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಮನಸ್ಸು. ಮುಚ್ಚಲಿ ಎಂದೆನುತ = ಮರೆಯಾಗಲಿ - ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತೆ. ಉಚ್ಚವಿಗಳಿಗೆ = ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ.

ಅಕ್ಕವಾಗಿ, ತನ್ನ ತಪಿತು ಎಣಿಸು - ಅಕ್ಕವ ಸೂತ್ರವಾದುದು ಎಂದಿರಬಹುದು, ಈ ಸ್ವರೀಕೃತಿಯು - ಈ ಅಕ್ಕವ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಿಸು - ಉಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ಹೇಗೆಯೇ ಆದರೆ, ಉಚ್ಚಾರಣೆ - ತನ್ನ ಲಕ್ಷಣವಿರುವುದನ್ನು ತನ್ನದಾದಂತೆ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು ತನ್ನ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಮೆಚ್ಚುತು - ತಾನು ಖಂಡಿತ ಮೆಚ್ಚುವನು, ಏನುತು - ಇದರಲ್ಲಿ ಏನುತುಯೇ! ಖಂಡಿತಾ ಮೆಚ್ಚುತು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೧ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಸಂಕೇತಗಳ ಒಪ್ಪಿತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಅಕ್ಕವ ಭಕ್ತಿಯಾದಂತೆ ಉಚ್ಚಾರಿಸಿದಂತೆ, ಪರಿ ಮೆಚ್ಚುತು ಅಕ್ಕವಲ್ಲ - ಎಂತ ಹೇಳತಾರೆ.

ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಿಜವಾದ ಭವದ್ಭಕ್ತಿಯಾದ ಅಕ್ಕವು, ಈ ಅಕ್ಕವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವವರಾಗಲಿ, ಮೆಚ್ಚುವವನುತಾನು ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ದೇವತ್ವ ಅಧಿದೇವ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯಾನ, ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ನಿರೋಧವಾಗಿ ಏತಾದೃಶವಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯವು ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚಲಿ; ಮನೋನಿರ್ಮಲವು ಹೇರ್ಪಿಯು ಅತಿಶಯವು ಹೆಚ್ಚಲಿ; ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದಹಲಿಕ್ಕು ಕೇಳೋಣ ಮಾಡುವುದು, ಆ ಕೇಳತಕ್ಕವನು ಮೆಚ್ಚಲಿ, ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಾದ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯಾನದ ಸಂಪಾದನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಿಗೆ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯೆಂಬ ಮನದಿಂದ ಯುಕ್ತ ಮನಸ್ಸು ವಿಷಯಾಸಕ್ತವಾಗದೆ, ಮುಚ್ಚಲಿ - ಎಂತ ಅನುಕ್ತ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂಥ ನೂತನವಾದಂಥ ಈ ಅಕ್ಕವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಿಸಿದರು, ಚಂದಾಗಿ ಅನುಕ್ತಿಯಾದರೆ, ತನ್ನ ತನ್ನಂತೆತನಾದ ತನ್ನ ಪರಮಾತ್ಮ ಅಂಥಾವರನ್ನು ಭಕ್ತನೆಂದು ಮೆಚ್ಚುತು ಏನು ಅಕ್ಕವೇ! ಅವಳು ಮೆಚ್ಚುತಾನೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೧ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶನೆ-

ನೀವರಾದ ಸ್ವಕೀಯ ಜನರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ನೆರೆಗೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಿಯೇ,

ಆದರಿದುಂಟಾದ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಯನ್ನು ಶಾಶ್ವತವೆಂದು ನಂಬಿ, ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ, ಕೆಲವರು ಆದರಂತೆ ತಾವೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಆಶೆ ಪಡುವರು. ಆದರೆ, ಆದರ ನಿಜಾಂಶವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು ಆ ಸುಖವು ಅನಿತ್ಯವೆಂತಲೂ, ದುಃಖಮಿಶ್ರವೆಂತಲೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅಜ್ಞಾನವು ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹವು ಯಾರಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವುದೋ ಅವರಿಗಾಗಿ ಅತಿ ನವೀನವಾದ ಈ ದಿವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಗುಣಗ್ರಂಥವನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವರು. ಇದನ್ನು ಆದರವು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಪಠನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಶ್ರೀವತ್ಸವೇ ಗುರುತುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮೆಚ್ಚುವದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ? ಮೆಚ್ಚೇ ಮೆಚ್ಚುವದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ. || ೧೧ ||

೨. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ನಿಚ್ಚ! ನಿಚ್ಚ ನಿರ್ಮಲಮನನಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದಂಥ ಸ್ವರೂಪನ ನೆಚ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಅಚ್ಚಭಾಗ್ಯದ ಅಖಂಡ ಭಾಗ್ಯವೆಚ್ಚಿ ಪೇರಿಯು ಹೆಚ್ಚಾದ ಇರುವಿಕೆ ಹೊಂದಿ, ಕೆಚ್ಚ-ಕೇಳಮನ ಭಂಡವೆಚ್ಚಿ ಮನಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಮಲವರ ತಿರುಗಿ ದಿದ್ಧವರಿಗೆ! ಮುಚ್ಚಲೆಂದೆನು ಅಜ್ಞಾನ ಮುಚ್ಚಲಿ ಎನುತ! ಉಚ್ಚವಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕುಕ್ಕುಲುಳ್ಳವರಿಗೆ ಪೊಚ್ಚಿ ಪೊಚ್ಚಿ ಅತಿ ನವೀನವಾದಂಥ ತತ್ವಗಳ ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಜ್ಞಾಪಕ ಕೊಟ್ಟು, ಸುಚ್ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಚರಿತ್ರವನ್ನು ಉಚರಿಸಿ ಹೇಳದ ಶ್ರೀವತ್ಸರಾಂಧನ-ಶ್ರೀವತ್ಸವೇ ಗುರುತು ಉಳ್ಳಂಥ ಶ್ರೀವತ್ಸ ಮೆಚ್ಚಲೇನರಿದು-ಮೆಚ್ಚೋದೇನು ಆಶ್ಚರ್ಯವು-ಎಂಬ ಭಾವ. || ೧೧ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ನಿಚ್ಚ - ಎಂದರೆ, ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಚ್ಛ ಮನಸ್ಕರಾದವನು ಎಂದರ್ಥ. ನಿಜಜನ - ಎಂದರೆ, ಸ್ವಕೀಯ ಜನರು, ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರು

ಚೇತನರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿಜಸ್ವರೂಪರಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರು-
ಎಂದರ್ಥ. ಮೆಚ್ಚು - ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಖಂಡಿತ ಮೆಚ್ಚುವರು.

ಅಂದರೆ, ನಿರ್ಮಲತರಾದ ನಿಜಭಕ್ತಜನರು ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳಿಂದ
ಘಟಕವಾದ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಖಂಡಿತಾ ಮೆಚ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚುವರು-ಎಂತ
ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೧. ಗೋಧನ - ಗೋಶಬ್ದವು ಬಹುರ್ಥಭೇದ. ಗೋ-ಎಂದರೆ
ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿರುವ ವೇದವಚನಗಳು. ಶಬ್ದಜ್ಞಾನಾಖ್ಯವಾದ
ಸಂಪತ್ತು-ನಿಜವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ.

೨. ಅಚ್ಚ ಭಾಗ್ಯವು - ವೇದವಚನಗಳಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವು-
ಶಾಸ್ತ್ರಜನ್ಯಜ್ಞಾನವು ಅದೇ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ, ನಿರ್ದೋಷವಾದ (ಅಚ್ಚ)
ಸಂಪತ್ತು.

೪. ಮೆಚ್ಚು-ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಿ - ಈ ಕಾವ್ಯದ ಶ್ರವಣ,
ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಜನ್ಯವಾದ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.
ಅದರ ದ್ವಾರಾ, ಭಕ್ತಿ-ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ದ್ವಾರಾ, ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಪ್ರಾಪ್ತಿ.
ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯಸಂಪತ್ತು ದಿನೇದಿನೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದು. ಇದೇ
ಫಲ.

೫. ಇದರಿಂದ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ
ಭಕ್ತ್ಯಾತಿಶಯವು ದಿನೇ ದಿನೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಕ್ತಿ.

೬. ಮಲಮುನ-ಎಂದರೆ, ಅನಿತ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ದುಃಖ ಪ್ರದವಾದ
ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಲನವಾದ ಮನಸ್ಸು ಎಂದರ್ಥ. ಮನಸ್ಸಿನ ಈ
ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ವಾತಂತ್ರಿಕಪ್ರಮೇಯ ವಿಷಯಗಳು ಪರಿಹರಿಸು
ವುವು.

೭. ಉಚ್ಚವಿಗಳಿಗೆ - ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ
ಮಟ್ಟದ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟಾಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರು -
ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಉಚ್ಚವಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಪಾತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ

ಚರಿತ್ರೆಯು ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ತೋರುವುದು. ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ಆರಳಿಸುವುದು.

ಆ. ಇಂತಹ ಸಚ್ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪಠಣ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ಸಂಪತ್ಸನ್ನಲಾಂಛನವಾದ ಸಿರಿರಮಣನು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುವನು. ಇದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿ ಹರಣ ಉದ್ಯೋಷಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. || ೧೧ ||

ಪದ್ಯ - ೧೨

ಮೂಲ:-

ಸಾಧುಸಭೆಯೊಳು ಮೆರೆಯ ತತ್ಪರು |
 ಬೋಧವೃಷ್ಟಿಯ ಗರೆಯ ಕಾಮ |
 ಕ್ರೋಧ ಬೀಜವ ಹುರಿಯ ಖಳರೆದೆ ಬರಿಯ ಕರಕರಿಯ ||
 ವಾದಿಗಳ ಪಲ್ಲುರಿಯ ಪರಮವಿ |
 ನೋಡಿಗಳ ಮೈ ಮರೆಯಲೋಸುಗ |
 ಹಾದಿ ತೋರಿದ ಹಿರಿಯ ಬಹುಚಾತುರಿಯ ಹೊಸಪರಿಯ || ೧೨ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ವರನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ-ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೧೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:

ಸಾಧುಸಭೆಯೊಳು = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ಮೆರೆಯ = ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆಯುವುದು. ತತ್ಪರುಬೋಧ = ಸಮೀಚೇನವಾದ ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸತಕ್ಕ, ವೃಷ್ಟಿಗರೆಯ = ತತ್ಪ್ರಾಖ್ಯ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವುದು, ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ ಬೀಜವ ಹುರಿಯ = ಕಾಮ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಧಗಳೆಂಬ ಬೀಜವು ಅಂಕುರವಾಗದಂತೆ ಹುರಿಯುವುದು. ಖಳರೆದೆ = ದೈತ್ಯರ ಎದೆಯನ್ನು, ಬರಿಯ = ಸೀಳುವುದು, ಕರಕರಿಯ ವಾದಿಗಳ- ಪಂಚಬೇಧ-ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾದವರ (ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳ), ಪಲ್ಲುರಿಯ = ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರ ದಂತಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವುದು. ಪರಮವಿನೋಡಿಗಳ = ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣೋಪಾಸನಾವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತ ಮನಸ್ಸುರಾದ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರ ವಿನೋಡಿಗಳ, ಮೈ ಮರೆಯಲೋಸುಗ =

ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, (ಪರವಶರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಹಾದಿ ತೋರಿದ = ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ, ಹಿರಿಯ = ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತೆಯವರ, ಬಹುಬಾಹುರಿಯು = ಅತ್ಯಂತ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ, ಹೊಸಪರಿಯು = ನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ವೈಭವವು-ಎಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ. || ೧೨ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡತಕ್ಕವರನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧನ್ನಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯ ಮೆರೆಯತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನಬೋಧನ ಮಾಡತಕ್ಕ ತತ್ವಾಖ್ಯ ಮಳೆಯನ್ನು ಕರಿಯ ತಕ್ಕದ್ದು. ಕಾಮತ್ರೋಧಾಖ್ಯಾಬೀಜವು ಅಂಕುರವಾಗದಂತೆ ಹುರಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುರಿದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಪಂಚಭೇದ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ತಾರತಮ್ಯ ಅಂಗೀಕರಿಸದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ ಜ್ಞಾನಾಪ್ತಿಯಂತ ಗುಣೋಪಾಸದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕ ಇರುಷೆ ವಿನೋದಿಗಳು ದಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ದೇಹಭಾವವನ್ನು ಮರಿಸಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಿಗೆ ತ್ರಿವಿಧಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಆಗೋದಗೋಸ್ಯರವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಅತ್ಯಂತ ಚಾತುರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತವಾದ ಹಳೇಜ್ಞಾನ ಹೋಗಿ ನೂತನವಾದ ವಿಷಯವಿರಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೇ ಅತ್ಯರ್ಥ. || ೧೨ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. ಸಜ್ಜನರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಾದಿಸಿಟ್ಟರೆ, ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿ, ತಾವೊಂದೇ ಮೇಲಿರುವೆನೆಂದೇ

ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಆ ಸಭೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾಮೃತವನ್ನು ವರ್ಷಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದು. ಕಾಮ ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ದೀಜವನ್ನು ತುಂದು ಅವುಗಳ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲದೇ ಮಾಡುವುದು. ಪಾಪಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳು ಇದನ್ನು ಕೇಳುವಾಗಲೇ, ಭಯದಿಂದ ಎದೆಬಿಚ್ಚುವುದು. ಹಠದಿಂದ ಇದಕ್ಕೇ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಜಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರುತ್ತರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಪರಮಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಪರವಶಮಾಡುವುದು. ಇಂತಹ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸಾಯಿಯ ಇದನ್ನು ಅತಿ ನೂತನವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನ ತೋರಿದರು. || ೧೨ ||

೨. ಭಾವದರ್ಪಣ :-

ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ಹೊರ್ತು, ಇತರರಿಗೆ ಹಾದಿ ಕೊಡದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. | ಸಾಧು| ಸುಖೋದವೃಷ್ಟಿಯ ಸಮೀಚನಜ್ಞಾನವೃಷ್ಟಿ ಗರೆಯು ಕರೆಯಲಾಗಿ ಕರಕರೆಯ ಹಟಮಾಡೋಣ ಎಂಬರ್ಥ-ಮೈ ಮರೆಯಲೋಸುಗ, ದೇಹಪರವಶವಾಗೋದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹರಿಯ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹಾದಿದೋರಿದ - ತೋರಿಸಿದ ಹೊಸಪರಿಯಾ-ನೂತನಚರಿತ್ರವು || ೧೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಸರ್ವಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ, ಸಾರರೂಪವಾದ ದಿವ್ಯ ಭವ್ಯ ಗ್ರಂಥರತ್ನವಿದು. ಇದು ಸಜ್ಜನರೆಂಬ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪರಮ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಸಾಧು-ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಸಜ್ಜನರು. ಸಭೆ-ಸಮೂಹ ನಾಥಸಭೆಯೊಳಗೆ ದಿವ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಮೆರೆಯುವ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಮಾಣಕವಿದು.

೨. ತತ್ವ-ಎಂದರೆ, ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳು. ಸುಖೋದ ಆ ತತ್ವಜ್ಞಾನರ ಉಪದೇಶ. ವೃಷ್ಟಿ-ಎಂದರೆ, ಧಾರಾಹರವಾದ ಮಳೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ತತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮಹಾವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಜ್ಜನ ವೃಂದದ ಮೇಲೆ ಕರೆಯುವುದು.

೨. ಸತ್ಯಾಧನೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದುವು-ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧಗಳೆಂದು ಅರಿವಿಟ್ಟವರು ಇವುಗಳನ್ನು ಬೀಜರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಹುರಿದು, ಅಂಕುರವಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಆದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ, ತತ್ಪರ್ವಣಃ ಸಮೀಚೀನ ಪಥವು ಗೋಚರವಾಗುವುದು.

೪. ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರ (ಖಳರ) ಎದೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ವಜ್ರಾಯುಧ ಸದೃಶವಾಗಿದೆ. ಖಳರ ಎದೆಬಂದು, ಕರಕರಿಯ-ಸಂದೇಹಗ್ರಸ್ತರಾದ ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರು. ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಗಳು ಧಿಧ್ರಭಕ್ತಿ-ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. ಕರಕರಿಯ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರು (ಪರಾ - ಸಂದೇಹಗ್ರಸ್ತ ಮನಸ್ಸರು) ಆವರಿಗೆ ಪಂಚಬೇಧ-ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ. ಪಲ್ಲಮುರಿಯ ಹಲ್ಲನ್ನು ಮುರಿಯುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ವೈತ್ಯಸ್ತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಗಳನ್ನು ಭಂಗಗೊಳಿಸುವುದು.

೫. ಪರಮ-ಎಂದರೆ, ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣೋಪಾಸನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವದಾ ಆಸಕ್ತಮನಸ್ಸರಾಗಿ, ತತ್ಪ ವಿನೋದದಲ್ಲಿ ಮೈ ಮರೆಯುವ ಧೀನವದ್ವಕ್ತರು.

೬. ಅಂತಹ ಪರಮ ವಿನೋದಿಗಳಿಗೆ ಸುಜ್ಞಾನದ ತತ್ಪ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವ ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ್ಯರ ಕವಿತಾ ಚಾತುರ್ಯವು ನಿತ್ಯ ನೂತನವಾಗಿದೆ.

ಪದ್ಯ-೧೩

ಮೂಲ:-

ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರ ಒಲವೊ ವಿಲಲೋ |
 ಪಾಸಕ ಪ್ರಭುವರ್ಯ ಪುರಂದರ |
 ದಾಸರಾಯರ ದಯವೊ ತಿಳಿಯದು ಓದಿ ಕೇಳದಲೆ ||
 ಕೇಶವನ ಗುಣಮಣಿಗಳನು ಪ್ರಾ |
 ನೇತಗರ್ಹಿಷಿ ವಾದಿರಾಜರ |
 ಕೋಶಕೊಪ್ಪುವ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪೇಳಿದರು || ೧೩ ||

ಅವತರಣಕೆ:

ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಜರು, ಪ್ರಭುವರ್ಯ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು-ಮುಂತಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದ್ದಾರಾ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಕೃತನುಗುಣವಾಗಿ, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳ ಗ್ರಂಥ ಸಮುಚ್ಚಯಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು - ಈ ಗ್ರಂಥವು-ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೩ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರ ಒಲವೊ = ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವೋ,
 ವಿಲಲೋಪಾಸಕ = ವಿಠಲರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಉಪಾಸಕರಾದ,
 ಪ್ರಭುವರ್ಯ = ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಮರಾಗಿರುವ, ಪುರಂದರ
 ದಾಸರಾಯರ ದಯವೊ = ಶ್ರೀಪುರಂದರ ದಾಸವರ್ಯರ ಕರುಣವೋ,
 ಓದಿ ಕೇಳದಲೆ = ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಸ್ಮವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣ
 ಮಾಡಿ ಮನನ ಮಾಡದೇ, ತಿಳಿಯದು = ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇಶವನ =
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣಮಣಿಗಳನು = ಗುಣಾಭಿವಾದ ಅಮೂಲ್ಯ
 ರತ್ನಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣೇತಗರ್ಹಿಷಿ = ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯ
 ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ,

ವಾದಿರಾಜರ ಕೋಶಕೋಶ್ಯವ = ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳ (ಭಾಷಿ
ಮರುತರ, ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರ) ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ
ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ (ತದನುಸಾರಿಯಾಗಿ) ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ =
ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥ ರತ್ನ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು, ಶೇಷದರು =
ಬೋಧನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. || ೧೩ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶ್ರೀಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದು - ಈ
ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.

ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿಪ್ರಭುವೆಂತ ಕರೆಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯ
ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದು, ಅವರಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟಿತರಾದ, ವಿಠಲ
ರೂಪೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸಕರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರಾಯರ
ಲೋಕೋದ್ಧಾರಾರ್ಥ ದಯದಿಂದ, ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕ್ರೋಢಿಕರಣದಿಂದ,
ಸಂಕೋಚದಲ್ಲೇ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುವಂತೆ, ಕವನ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತ
ಭಾವಶ್ಲೋಕ ಮಾಡಿದಂತ ಇವರಇವರ ಕೃತಿಗಳ ಗುರು ಮುಖದಿಂದ ಓದಿ
ಕೇಳದಂತೆ ತಿಳಿಯೋದಿಲ್ಲ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯ ರಾದರೋ, ವಾದಿರಾಜರ,
ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಕೋಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪತಕ್ಕ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಗುಣಾಖ್ಯಾನವರತ್ನಗಳನ್ನು ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರಾಖ್ಯಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೋಷಿಸಿ,
ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೂಪೀ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ
ಅರ್ಪಿಸಿ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ನೀವುಗಳು ಗುರುಮುಖದಿಂದ
ಉಪದಿಷ್ಟಿತರಾಗಿ, ಈ ಕಾವ್ಯೋಕ್ತ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ
ತಿಳಿಯೋವರಾಗಿರಿ - ಎಂತ ಹೇಳಿದರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೩ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಕ

ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ವಾದಿರಾಜ

ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು-ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಬಂದು, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತಂತೆ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ, ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಕವಿತಾವಿಷಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದದೆ ಕೇಳದೆ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳೆಂಬ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಮಹಿಮೆಯು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅನುಗ್ರಹವೋ, ಪುರಂದರದಾಸರ ದಯೆಯೋ, ಅಥವಾ ವಾದಿರಾಜರೇ ಇವರಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನುಡಿಸಿದರೋ, ನಮಗಂತೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಪರಂತು, ಗ್ರಂಥವು ವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥವು ಹೇಗೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವೂ ಅದರಂತೆ, ಲೋಕಮಾನ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು || ೧೩ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹವೋ, ಅಥವಾ ಛಕ್ರ ಅನುಗ್ರಹ ದಿಂದಲೋ ಈ ಗ್ರಂಥ ಆಗೇದೆಂದು ಭಾವತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ! ವ್ಯಾಸ ತೀರ್ಥ! ಒಲವೋ ಅನುಗ್ರಹವೋ. || ೧೩ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ.

೧. ವ್ಯಾಸರಾಜಾದಿ ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥ ರತ್ನವು ರಚಿತವಾಗಿದೆ - ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸವರ್ಯರು, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು - ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವಾಧ ದಾಸರಾಯರ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಶ್ರೀಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಮ ಸಮ್ಮತವಾದ, ಹಾಗೂ ಸಕಲಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾರರೂಪವಾದ ದಿವ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರೆಂದು ಆದೇಶವಿತ್ತರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಅನುಗ್ರಹ ಫಲರೂಪವೇ-ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಕೃತಿರತ್ನವು.

೩. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು ಚಂದ್ರಿಕಾಯೋಗವೆಂದು ವಿದ್ವ

ತ್ಯಂಚದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತನಾಮದಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸತ್ರಯಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಮತೋದ್ಧಾರಕರು. ಅವರ ಒಲಮೆ, ಎಂದರೆ, ಅನುಗ್ರಹದಬಲ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿದೆ.

೪. ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸವರ್ಯರು - ನಾರದಾಂಶಸಂಭೂತರು, ವಿಠಲರೂಪೀ ಶ್ರೀಪಾಂಡುರಂಗನ ಉಪಾಸಕರು, ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಅಂತಃಪ್ರಭುವರ್ಯರಾದ ವಿಠಲೋಪಾಸಕ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ದಯಾರೂಪವಾದ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಕೃತಿರತ್ನ ರಚಿತವಾಗಿದೆ.

೫. ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಪ್ರಮೇಯ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡದ ಹೊರತು ವಿಷಯಗಳು ವೇದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ತಿಳಿಯದು ಓದಿಕೇಳದರೆ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ-ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು.

೬. ಕೇಶವನ - ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ವರಿಷ್ಠವಾದ ಕೇಶವನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮರೂಪವು. ಸರ್ವದೇವ ನಮಸ್ಕಾರ! ಶ್ರೀ ಕೇಶವಂ ಪ್ರತಿಗಚ್ಛತಿ-ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಚನಾನುಸಾರ ಸಕಲಕ್ಕೂ, ಅವನೇ ಮುಖ್ಯಧೇಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ತಾತ್ಪರ್ಯನು. ಉಪಕ್ರಮಉಪಸಂಹಾರ ಭಗವದ್ರೂಪ. ಅತಂಹ ಕೇಶವನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಾನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸೂತ್ರಸದೃಶವಾಗಿದೆ.

೭. ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜ್ಯಾದಿಗಳು ಹಯಗ್ರೀವೋಪಾಸಕರು. ಭಾವಿಸಮೀರರು. ಅವರ ಕೋಶ - ಎಂದರೆ, ಅವರಿಂದ ವಿರಚಿತ ಸಕಲ ಗ್ರಂಥಸಮೂಹವೆಂದರ್ಥ. ಆದಕ್ಕೊಪ್ಪುವಂತೆ, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಮುನಿಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಪುಸ್ತಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. || ೧೩ ||

ಪದ್ಯ - ೧೪

ಮೂಲ:-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ನವರಸ |
 ಭರಿತ ಬಹುಗಂಭೀರ ರತ್ನಾ |
 ಕರ ರುಚಿರ ಶೃಂಗಾರ ಸಾಂಕಾರ ವಿಸ್ತಾರ ||
 ಸರಸ ನರಕಂಠೀರವಾಚಾ |
 ಯುರ ಜನಿತ ಸುಕುಮಾರ ಸಾಕ್ಷೀ |
 ಕರಿಗೆ ಪರಮೋದಾರ ಮಾಡಿದ ಮರೆಯದುಪಕಾರ || ೧೪ ||

ಅವತರನಕೆ :-

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಸೊಬಗು ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಸುರಸೋಪೇತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು. || ೧೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಕೃತಿರತ್ನವು, ನವರಸಭರಿತ = ರಸಯುಕ್ತವಾದ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ, ವೀರ, ಶೃಂಗಾರ - ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾಹವ್ಯಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕಾದ ನವರಸಗಳಿಂದಲೂ ಭರಿತವಾಗಿದೆ.

ಬಹು ಗಂಭೀರ = ಭಗವನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಾದಿಂದ ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ. ರತ್ನಾಕರ = ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮುವ್ರಸದೃಶವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳೆಂಬ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಾಡಿಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಶೃಂಗಾರ = ಶ್ರೀಹರಿಯ ಭಕ್ತಿರಸವೆಂಬ ಪ್ರೇಮದಿಂದೊಡಗೂಡಿದೆ. ಸಾಂಕಾರ = ಮಹಾಹವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಸರ್ವ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರ = ವಿಷಯವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ನರಕಂಠೀರವಾಚಾರ್ಯ ಜನಿತ = ಶ್ರೀನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುವರ ಸುವೃತ್ತರಾಗಿ ಜನಿಸಿದ, ಸುಕುಮಾರ = ಪ್ರಖ್ಯಾತವೃತ್ತರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ

ದಾಸವರ್ಯರು (ಮಾನವೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಚಾರ್ಯರೆಂದು ಜನ್ಮನಾಮ) ಸರ್ವ
 = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸರಸವಾಡತಕ್ಕವರು, ಸಾಕ್ಷೀಕರಣ
 = ಸಜ್ಜನರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಪರಮೋದರಮಾಡಿದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
 ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯವೆಂಬ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರೂಪದಿಂದ
 ಮಾಡಿರುವ, ಉಪಕಾರ = ಈ ಮಹೋಪಕಾರವನ್ನು ಮರೆಯದು =
 ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಉಪಕಾರವು.
 || ೧೪ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಎಂಥಾದ್ದೆಂದರೆ ಹೇಳತಾರೆ.

ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವು ರಸಯುಕ್ತವಾದ ನವವಿಧಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ,
 ವೀರ, ದೀನ - ಇತ್ಯಾದಿ, ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕಾದ ನವರಸಗಳಿಂದಲೂ
 ಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಇನ್ನು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಭಗವನ್ನಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ
 ಗಂಭೀರವಾದ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದವಾದ ಸಮುದ್ರ ಸದೃಶವಾದದ್ದು. ವಿಷಯ
 ವಿರಕ್ತರಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಭಗವದ್ವಿಷಯವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಹು
 ಸಂತೋಷಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ರೂಪರಸವುಳ್ಳದ್ದು. ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ
 ವೈರಾಗ್ಯದಿಗಳ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇಂಥಾ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ
 ಗ್ರಂಥವನ್ನ ನರಸಿಂಹಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಜನಿತರಾದ ಅಪರೋಕ್ಷ
 ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕೂಡ
 ಸರಸವಾಡತಕ್ಕವರಾದ, ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯಧನವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ,
 ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡೋ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉದಾರಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ
 ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಉದ್ಧಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡೋ
 ವರವಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಗ್ರಂಥರೂಪದಿಂದ ಮಾಡಿದಂಥ ಉಪಕಾರ
 ಎಂಬುದು, ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲೇನು, ಮೋಕ್ಷಕಾಲದಲ್ಲೇನು

ಮರಿಯೋದಿಲ್ಲ-ಎಂತ ಈ ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಷಣಿದಾಸಪ್ಪನವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂತ ತತ್ಪರ್ಯ. || ೧೪ ||

ಕ್ರ. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಹವ್ಯವೆಂದರೆ, ಹಾಸ್ಯ, ಶೃಂಗಾರ - ಮೊದಲಾದ ನವರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಹಾಸ್ಯ ಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ಇದನ್ನು ಸುಲಕ್ಷಣಹವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಶಂಕೆ ಬರಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹವ್ಯಲಕ್ಷಣವಾದ ನವವಿಧರಸಗಳೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವವು. (ಶೃಂಗಾರ ರಸಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು. (ಆರನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿರಿ!) ಹೀಗೆ ನವರಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಹಾತುವ ಗಂಭೀರವಾದ ಸಮುದ್ರವಂತೆ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳು ತುಂಬಿದ್ದರೂ, ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾರ್ಯರು ಸಜ್ಜನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಚಿಸಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ, ಸಜ್ಜನರು ಈ ಉಪಹಾರವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರರೆಂದು ನಂಬುವೆನು.

ಇದರ ಯೋಗತೆಯೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿರುವ ಕೆಲವು ಪಾಮರರಿಗೆ, ಇದು ವಿಷವಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ಅಮೃತಪ್ರಾಯವೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೧೪ ||

೨. ಭಾವದರ್ಪಣ:-

ನವರಸಭರಿತವ್ಯಾದಂಥ ಶ್ರೀಭಗವತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಸ ಪೂರ್ಣವಾದಂಥ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಉಪಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ! ಹರಿಕಥಾ. || ೧೪ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಸ್ಯ, ಶೃಂಗಾರ, ಕರುಣ, ಭೀಭತ್ಸ...ಇತ್ಯಾದಿ ಒಂಭತ್ತು ವಿಧವಾದ ರಸಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂದೇ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ನವರಸಭರಿತ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಈ ಕೃತಿರತ್ನವು ಬಹು ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಷ್ಟೂ ಅದರ ಅಳ ಮತ್ತು ಆಗಾಧತೆಯ ಅರಿವುಂಟಾಗುವುದು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನವರತ್ನಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ - "ರತ್ನಾಕರ" - ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು.

ಅಂತೆಯೇ, ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅಳವಾದದ್ದು. ಅಷ್ಟೇ ಗಂಭೀರವಾದದ್ದು. ಈ ಕಾವ್ಯಸಮುದ್ರಗರ್ಭವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರೆ, ನವರಸ, ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳೆಂಬೀ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಮಾಣಿಕ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುವುವು. ಕಾವ್ಯದ ವೈಶಾಲ್ಯ ಅಳಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ - ಬಹು ಗಂಭೀರ ರತ್ನಾಕರ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೩. ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನ ಕಾವ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ರುಚಿಕರವೆನಿಸಿದೆ. ಶೃಂಗಾರಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವಾಗಿದೆ. ಭಗವನ್ನಾಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯಕವಾದ ಭಕ್ತಿರಸವೆಂಬ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೃಂಗಾರವಾಗಿದೆ. ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ತತ್ವಾರ್ಥಪ್ರಮೇಯಗಳು ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹೀತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.

೪. ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ತಂದೆ, ಮಾನವ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೆಂಬವರು. ಇದರಿಂದ, ಸರಸಕಂಠೀರವಾಚಾರ್ಯರ ಜನಿತಸುಕುಮಾರ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೫. ಸಾತ್ವಿಕಮನೋಭಾವವುಳ್ಳ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಭಗವತ್ಸಂಬಧವಾದ ಪ್ರಮೇಯವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ, ತದ್ವಾರಾ, ಸತ್ಸಾಧನಾಪಥವನ್ನು ತೋರಿ, ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಗ್ರಂಥ. ದಾಸರಾಯರ ಈ ಉಪಹಾರ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ. ಪರಮೋದಾರ ಮರೆಯದ ಉಪಹಾರ ಹಾಗಿದೆ. || ೧೪ ||

ಪದ್ಯ - ೧೫

ಮೂಲ:-

ಅವನಿಯೊಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕತಿಯ ಕೈ |
 ಅವನು ಪಾಮರನುಂಟು ಜೀರ್ಣಿಸ |
 ಅವನಿ ಪಂಡಿತನೋಕರಿಪವಿವೇಕಯಪ್ಪಂತೆ ||
 ಶ್ರವಣಮಂಗಳ ಹರಿಕಥಾಮೃತ |
 ಸವಿಡು ನಿರ್ಗುಣಸಾರಮಕ್ಕಿಸ |
 ಅವ ನಿಪುಣನೈ ಯೋಗ್ಯಗಲ್ಲದೆ ದಕ್ಕಲರಿಯದಿದು || ೧೫ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕ
 ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೫ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಅವನಿಯೊಳು = ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಪಾಮರನು =
 ಮಂದಮತಿಯಾದ ಸಾಮಾನ್ಯಮಾನನೋರ್ವನು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕತಿಯ
 ಕೈಗಳನ್ನು = ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕತೀ - ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ
 ತೈಲವನ್ನು ಉಂಡು ಜೀರ್ಣಿಸಲು = ಸೇವಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡ
 ಅವನಿ ಪಂಡಿತನು = ಅಂತಹ ಸಾಧಾರಣಮನುಷ್ಯನೇ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿ
 (ಜ್ಞಾನಿ) - ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಓಕರಿಪ = ಆ ತೈಲವು ಜೀರ್ಣವಾಗದೆ
 ವಾಂತಿಯಾದರೆ, ಅವಿವೇಕಯಪ್ಪಂತೆ = ಅವಿವೇಕಿಯೆಂದೆನಿಸಿ, ಮೆ
 ಗೆಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರವಣಮಂಗಳ = ಮಾಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಸಕಲ ಶುಭಗಳ
 ಕೊಡುವ, ಹರಿಕಥಾಮೃತ = ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವ ಗ್ರಂಥಗತ ಹರಿ
 ಕಥೆಯೆಂಬೋ ಸುಧೆಯನ್ನು, ಸವಿಡು = ರುಚಿಯನ್ನು ಭಂಧಾಗಿ ನೋ
 ಆರಿತು, ನಿರ್ಗುಣಸಾರ = ಪ್ರಾಕೃತತ್ರಿಗುಣಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾದ ಅಷ್ಟ
 ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮಾಸಾರವನ್ನು, ಮಕ್ಕಿಸಲು

ಪಾನಮಾಡಲು, ಅವನೇ ಲೋಕಕ್ಕೆ = ಅವನೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥನಾದ
ವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು = ಶ್ರೀಮದ್ಗೌರೀಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು,
ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲದೆ = ವಿಷಯವಿರಕ್ತನಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಿಗಲ್ಲದೆ, ದಕ್ಕಲಿರುವುದು
= ದಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. || ೧೫ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಲೋಕಾರ್ಥನ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಇನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಹೇಳತಾರೆ.

ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾದ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯನಾದ ಅಧಮನಾದ
ಮನುಷ್ಯನ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತಿಯ ತೈಲವನ್ನು ಭೋಜನ ಮಾಡಿ, ಜೀರ್ಣಿಸಿ
ಕೊಂಡರೆ, ಅವನು ಪಂಡಿತನೆಂತ ಕರಸತಾನೆ. ಆ ತೈಲೋಪಾಧಿಯಿಂದ
ಆ ದೇಹ ಇರೋವರಿಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ
ಪಂಡಿತನೆನಿಸತಾನೆ. ತದಭಿಮಾನದೇವತಾ ವಿಶಾಚವತ್ ಅವಿಷ್ಣವಾಗಿ,
ಇವನ್ನು ಪಂಡಿತನೆಂತ ಎನಿಸೋದಾಗತದೆ. ಆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತಿ ತೈಲ
ಜೀರ್ಣಿಸದೆ, ವಾಂತಿ ಮಾಡಿದವ ಅವಿವೇಕಿಯಾಗಿ ಮತಿಗೆಟ್ಟು ಹುಚ್ಚನಾಗಿ
ಬಿಡೋವನಾಗತಾನೆ. ಶ್ರವಣ ಮಾಡೋಮಾತ್ರದಿಂದ ಮಂಗಳ ಕೊಡತಕ್ಕ
ಈ ಗ್ರಂಥಗತ ಹರಿಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ, ಅದರ ರುಚಿಯನ್ನು
ಬಂದಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಪಾಕೃತಗುಣಶೂನ್ಯನಾದ, ಸಾರಭೂತನಾದ ಅಪ್ರಾಕೃತ
ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮಾಖ್ಯಸಾರ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ
ಲಕ್ಷ್ಯವಿಟ್ಟು ಪಾನಮಾಡಲು, ಅವನೇ ನಿವೃಣ, ಅಂದರೆ ಸಮರ್ಥನಾದವನು.
ಇದು ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಇರೋದಾಗತದೆ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತಿ ತೈಲಪಾಂಡಿತ್ಯ
ಉತ್ತರಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಇರೋದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತಿತೈಲ ಪಾನ
ಮಾಡಿದವ ನಿವೃಣ - ಎಂತ ಕರಸಲಾರ. ಈ ಗ್ರಂಥಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದವ
ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂತ ಕರಸತಾನೆ. ಇನ್ನು ಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ವಿಷಯವಿರಕ್ತನಾದ
ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಿಗೆ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಉಪಯೋಗವು.

ತದನ್ಯರಾದ ಪಶುಪ್ರಾಯರಾದ ಅರ್ಜುನರಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಾರವು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೫ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೃತಿಯ ತೈಲವೆಂಬುದೊಂದು ಪಾಮರರನ್ನು ಪಂಡಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ತೈಲವು. ಇದನ್ನು ಪಾಮರನುಂದು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ವಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವನೇಕೆ ಎನಿಸುವನು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತಗುಣ ಕೂಡನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆ-ಎಂಬ ಅಮೃತದ ಸಾರಭೂತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ಆನಂದ ಪಡುವವನು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯು. ಹಾಗೆಲ್ಲದವನು ಮೂರ್ಖನೇ ಸರಿ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕೇವಲ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೆ ರುಚಿಸುವ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲವು. || ೧೫ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ.-

ಈ ಗ್ರಂಥ ಭೋಜನಮಾಡಿ, ನಿರ್ಗುಣಗೋಪಾಸಕನು ಮತ್ತೆ ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವನೇ ಹೊರ್ತು, ಇತರರಿಗೆ ಆಗೋದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ! ಅವನಿ! ಅವನಿ=ಭೂಮಿ, ಓಕರಿಸೆ - ವಮನಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಎಂಬರ್ಥ! ನಿರ್ಗುಣವಿಚಾರ ಮೂರನೇ ಸಂಧಿ ಹದಿನೆಂಟನೇ ಪದ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸರದಲ್ಲಿ ವಿವರ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲೇ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು. || ೧೫ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಅವನಿ-ಎಂದರೆ, ಭೂಮಂಡಲವೆಂದರ್ಥ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೃತಿ ತೈಲ = ಎಂಬ ಓಂದು ತೈಲರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧಿ ವಿಶೇಷವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಪೂರ್ವವನಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ, ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಅವನ ಮಿದುಳು ನರಗಳು ವಿಕಸಿಸಿ, ಪಂಡಿತನೆನಿಸುವನೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ತೈಲದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

೨. ಪಾಮರನಾದ ಓಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯಮಾನವನು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ತೈಲವನ್ನು ಉಂಡು, ಜೀರ್ಣಿಸಿ, ಸಕಲರಿಂದ ಪಂಡಿತನೆನಿಸಿಕೊಂಬುವನು. ಆ ತೈಲದ

ಶ್ರುಭಾವ ಅವನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇರುವುದೋ, ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪುಂಡ್ರಪ್ರದರ್ಶನ. ಒಂದು ವೇಳೆ, ಆ ಮಾನವನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೇ ಮುಕ್ತಿಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, (ಒಕರಿಪ) ಮತಿಗೆಟ್ಟ ಅವಿವೇಕಿ ಎಂದೆನಿಸುವನು.

೩. ಅಂತೆಯೇ, ಶ್ರವಣಮಂಗಳ ನಾಮಧೇಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಈ ಶ್ರೀಮದ್ಭರಿಕಥಾ ಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥನ ಸವಿಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತಗುಣಗಳಿಂದ ವಿದೂರನಾದ, ಆ ಪ್ರಾಕೃತಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಅಪ್ರಮೇಯನ ಮಹಿಮಾಸಾರವೆಂಬ ಸುಧಾಮೃತ ವನ್ನು ಯಾರು ಪಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯರೋ, ಅವರೇ ನಿಪುಣರೆಂದೆನಿಸುವರು.

ಅಂತಹ ಯೋಗ್ಯಜೀವಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು. ಅವರೇ ನಿಜವಾದ ಶ್ರವಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರಾದ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಖಂಡಿತಾ ದಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಯೋಷಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. || ೧೫ ||

ಪದ್ಯ - ೧೬

ಮೂಂ:-

ಅಕ್ಕರದೊಲೆ ಕಾವ್ಯದೊಳು ಒಂ |
 ದಕ್ಕರವ ಬರೆದೊದಿದವ ದೇ |
 ವರ್ಣಂ ದುಶ್ಯಜ್ಯನಿನಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳ ||
 ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ರೋಕ್ಕಿಕನಾಥನ |
 ಭಕ್ತಿಭಾಗ್ಯವ ಪಡೆವ ಜೀವ |
 ನುಕ್ತಗಲ್ಲದೆ ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಸೊಗಸುವುದೆ || ೧೬ ||

ಅವತರಣಕೆ :

ಈ ಗ್ರಂಥದ ವೈಷ್ಣವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಜೀವಿಗಿ
 ಮಾತ್ರ ಸೊಗಸುವುದು-ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೬ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಅಕ್ಕರದೊಳು = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಈ ಕಾವ್ಯದೊಳು = ಈ
 ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ, ಒಂದಕ್ಕರವ = ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನಾದರೂ, ಬರೆದು ಓದಿದವ
 = ಬರೆದಿ, ವರ್ಣ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ, ದುಶ್ಯಜ್ಯನಿನಿ = ತ್ಯಾಗಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ
 ಆಶಕ್ತನೆಂದು, (ಅಂದರೆ ಅಂತಹವನು ತ್ಯಾಗಾರ್ಹ ನಲ್ಲ), ದೇವರ್ಣಂ =
 ದೇವತೆಗಳಿಂದ, ಎನಿಸಿ = ಎನಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳ
 ಕಾಮಗಳ = ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮಾದಿಗಳನ್ನು, ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ,
 ತ್ಯಜಿಸಿ, ರೋಕ್ಕಿಕನಾಥನ = ಜಗತ್ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ,
 ಭಕ್ತಿಭಾಗ್ಯವ = ಭಕ್ತಿಯೊಪವಾದ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು, ಪಡೆವ =
 ಹೊಂದುವ, ಜೀವನುಕ್ತಗಲ್ಲದೆ = ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ
 ಸಾಧನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವವಗೆ ಮಾತ್ರ, ಪರಿಕಥಾಮೃತ ಸೊಗಸುವುದೆ = ಪ್ರಸಕ್ತ
 ಕಾವ್ಯರತ್ನವು ಸೊಗಸುವುದೆ? ಅನ್ಯರಿಗೆ ಖಂಡಿತಾ ಸೊಗಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು
 ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೬ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಗ್ರಂಥದಾಂಗೆ ಸೊಗಸತದೆ-ಎಂದು ಹೇಳತಾರೆ.

ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಈ ಕಾವ್ಯಗತ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬರೆದು ಪಠನ ಮಾಡಿದವಗೆ, ತ್ಯಾಗಮಾಡೋದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯನೆಂದು ದೇವರಗಳಿಂದ ಎನಿಸೋವನಾಗಿರತಾನೆ. ದೃಢಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ, ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗುರುಗಳಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟಿತವಾಗಿ, ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದು, ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮಗಳ ಲಕ್ಷ್ಮಮಾಡದೆ ತ್ಯಜಿಸಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಮನಸಾ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿ, ಭಗವದಪರೋಕ್ಷ ಹೊಂದತಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಿಡಾವನೋ, ಅವನಿಗೆ ಒಂದಕ್ಷರ ಬರೆದು, ಓದೋಣದರಿಂದ ಅಂಥಾ ಫಲವಾಗತದೆ. ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರವು, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾಗೋದಕ್ಕೆ ಮಾಚತಕ್ಕ ಸಾಧನಿಡಾವದೋ, ಆ ಸಾಧನಿಯಲ್ಲಿ ರತನಾದವಗೆ ಸೊಗಸೋದಲ್ಲದೆ, ತದನ್ಯರಿಗೆ ಸೊಗಸುವುದೇ - ಎಂದರೆ ಸೊಗಸಲಾರದು - ಎಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ. || ೧೬ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದೊಳಗಿನ ಒಂದಕ್ಷರವನ್ನಾದರೂ ಬರೆದೋ ದಿದರೆ, ಅವನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದವನೆನಿಸಿ, ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಮಾರ್ಥ ಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಮಾಡದೆ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಉತ್ತಮಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲೇ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ, ತನ್ನಂತಾನರಿಯದೆ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಹೊರತು, ಇತರರಿಗೆ ರುಚಿಸಲಾರದೆಂಬ ಭಾವ. || ೧೬ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಈ ಗ್ರಂಥ ಸಂಬಂಧ ಒಂದಕ್ಷರವಾದರೂ ಬರೆದವರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಬಿಡಲಾರದು ಎಂತಲೂ ಅವನೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಅಕ್ಷರ. || ೧೭ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯಗತ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಓದಬೇಕೆಂದೂ, ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಜಯತೀರ್ಥಶ್ರೀಮಚ್ಚರಣಾರ ಮೇರುಕೃತಿ-ಶ್ರೀಮನ್ನಾಯಕುಠಾ. ಟಿಪ್ಪಣಿಬಾಹ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಂದು ವಿದ್ವತ್ಪಂಚದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತರಾದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಂತ್ರಾಲಯರಾಯರು, ಸುಧಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಪ್ರತಿಪದವೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೇ ಸಾಧನೆ - ಎಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತೆಯೇ, ಅಣುಸುಧಾ - ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡೆದ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಅಕ್ಷರವೂ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತರವಾದದ್ದು. ಅಧಿಕಂಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ಪರಮ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ-ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು. ಅವರಿಂದ ಕುಸ್ತುಜ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ, ತ್ಯಾಗಾರ್ಹ ವಲ್ಲವೆಂದು ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ.

೩. ಸಾಧಕನಾದವನು ಸಮಸ್ತಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ, ಅವನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ - ಎಂದು ಅನುಸಂಧಾನಿಸಿ, ಆಚರಿಸುವನು. ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಫಲಗಳನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ.

೪. ಅಂತಹ ನಿಷ್ಕಾಮಾಸ್ತಕರಾದ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸೊಗಸುವುದು.

ಅಂತಹವರು ಚತುರ್ದಶಭುವನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ (ಲೋಕೈಕನಾಥನ) ಜ್ಞಾನ - ಭಕ್ತಿ - ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಯಸುವರು ಅವರೇ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಚ್ಚೇತನರು. ಅಂತಹವರೇ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದ ಪಠನ, ಮನನ, ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹರು.

ಅವರಿಗಲ್ಲದೇ, ಶ್ರೀಮದ್ಧರಣ್ಯಾಚಾರ್ಯಮೃತಸಾರಗತ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಸೊಗ ಸುವುದಲ್ಲದೇ ಇತರರಿಗಲ್ಲ ಎಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣ. || ೧೬ ||

ಪದ್ಯ - ೧೭

ಮೂಲ:-

ಒತ್ತಿ ಬಹ ವಿಘ್ನಗಳ ತಡೆದಪ |
 ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಮರೆ ಮಾಡಿ ಕಾಂಸ |
 ಭೃತ್ಯರಿಗೆ ಭೇಕರವ ಪುಟ್ಟಿ ಸಕಲಸಿದ್ಧಿಗಳ ||
 ಒತ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ವನರುಹೇಕ್ಷಣ |
 ಸೃತ್ಯ ಮಾಡುವನವನ ಮನೆಯೊಳು |
 ನಿತ್ಯಮಂಗಳ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪರಿಸುವರ || ೧೭ ||

ಅವತರಗಳೆ :

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಮಂಗಳ ಪ್ರದವೆಂದು-ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೭ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಒತ್ತಿ ಬಹ = ಜೀವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಆಗಿಂವ್ವಾಗ್ಗೆ ಬಂದು ಒದಗುತ್ತಿರುವ,
 ವಿಘ್ನಗಳ = ಸತ್ಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಾದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ
 ವಿಘ್ನಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು, ತಡೆವ = ಬಾರದಂತೆ ಮಾಡುವ (ಪರಿಹರಿಸುವ),
 ಅಪಮೃತ್ಯುವಿಗೆ = ಜೀವಕ್ಕೆ ಆಘಾತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಪಮೃತ್ಯುಗಳಿಗೆ |
 ಮರೆಮಾಡಿ = ಪರಿಹರಿಸಿ, (ಮೂರವಿಸಿ), ಕಾಂಸ ಭೃತ್ಯರಿಗೆ = ಯಮ
 ರಾಯನ ಕಂದರಿಗೆ, ಭೇಕರವ ಪುಟ್ಟಿ = ಫಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ,
 ಸಕಲಸಿದ್ಧಿಗಳ = ಭಕ್ತರ ಸಮಸ್ತವಾದ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು, ಒತ್ತಿಗೊಳಿಸಿ
 = ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಿಸಿ, ವನರುಹೇಕ್ಷಣ = ಕಮಲದಳಗಳಂತೆ
 ವಿಶಾಲನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಅವನ ಮನೆಯೊಳು =
 ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ನಿತ್ಯಪಠಣ ಮಾಡುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ
 ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಸೃತ್ಯ ಮಾಡುವನು = ನರ್ತನ ಮಾಡುವಂತೆ ಫಲವನ್ನೀ

ಯುವರು. ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಪರಿವರಣೆ = ಶ್ರೀಮದ್ಗೌರೀಭಕ್ತಾಚಾರ್ಯ ಸಾರವನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಶ್ರವಣಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ, ನಿತ್ಯಮಂಗಳ = ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾನಂದವಿಭಾವರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರ ಸಂದೇಶ. || ೧೨ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ ನಿತ್ಯಮಂಗಳವೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.

ಅಧಿಕಾರಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು, ಬರತಕ್ಕ ಸತ್ಕರ್ಮ ನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ. ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತಕ್ಕ ವಿಘ್ನಗಳ ಬಾರದಂತೆ ಮಾಡುವ, ಅಪಮೃತ್ಯುಗಳಿಂದ ರೋಗಾದ್ಯಪದ್ರವಗಳಿಗೆ ಇವನ್ನ ತೋರಿಸಿಕೊಡದಂತೆ ಮರೆಮಾಡತದೆ, ಎಂದರೆ, ರೋಗಾದ್ಯಪದ್ರವಗಳ ಬರಲೇಸೋದಿಲ್ಲ- ಎಂತ ಭವಿಷ್ಯ. ಯಮರಾಯನ ಭೃತ್ಯರಾದ ಯಮದೂತರಿಗೆ, ಅಂತ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಮದೂತರು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಭೀತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಅವರನ್ನ ಒಡಿಸಿ, ವಿಷ್ಣು ದೂತರ ವಶಮಾಡೋದಾಗತದೆ. ಇನ್ನೂ ಏನು ಮಾಡತದೆ- ಎಂದರೆ, ಸಕಲ ಮನೋಭೇಷ್ಯಗಳ ಸಮೀಪಗೊಳಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿಮಾಡಿಸಿ, ಕಮದಳರೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದವನ ದೇವಾಖ್ಯಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅಪರೋಕ್ಷ ಕೊಟ್ಟು, ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡತದೆ. ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ, ನಾಶರಹಿತವಾದ ವೈಕುಂಠ ರೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದರೂಪವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಡೋ ದಾಗತದೆ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೨ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಒದಗಿ ಬರುವ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅಪಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಇವರನ್ನು ಗೋಚರಿಸದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಯಮದೂತರಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ಪುಟ್ಟಿಸುವುದು. ಅಂದರೆ, ಭಾಗವತ ಪುಸ್ತಕಸಂಧಿ ಅಜಾಮಿಲೋಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ, ಅಜಾಮಿಲನಿಗೆ ಯಮದೂತರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆದ ಮೊದಲು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಯಮದೂತರು ಕಾಣಲೂ ಸಹ ಹೆದರುವರು-ಎಂದು "ದ್ರಷ್ಟುಂಚ ವಿಭೃತಿ ತತಃಪ್ರಭೃತಿಸ್ಮ ರಾಜನ್" - ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರಂತೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠನಮಾಡುವವರನ್ನು ನೋಡಲೂ ಸಹ ಯಮದೂತರು ಹೆದರುವರೆಂಬ ಭಾವ ಮತ್ತು ಭಗವಂತನು ಇದನ್ನು ಪಠಿಸುವವರ ಮನೋಭೀಷ್ಮವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡುವದಲ್ಲದೆ, ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. || ೧೭ ||

೩. ಭಾವದರ್ಪಣ:-

ಈ ಗ್ರಂಥ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಸಕಲವಿಘ್ನಗಳು ದೂರಾಗಿ, ಸಕಲಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂಥ ಫಲಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ, ಪರಮಾತ್ಮ ಒಲಿಯುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಒತ್ತಿ ಬಹ ಒತ್ತಿ ಬಹ ವಿಘ್ನಗಳು ನೂಕಿಸತಾ ಬರತಕ್ಕಂಥ ವಿಘ್ನಗಳು. || ೧೭ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಜೀವರಿಗೆ ಅವರ ಕರ್ಮಾನುಭವ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ನಾನಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿ ವಿಘ್ನಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಒದಗುತ್ತಿರುವುವು. ಈ ವಿಘ್ನಪರಂಪರೆಗಳು ಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಪರಂಪರಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಈ ವಿಘ್ನವರ್ತಿಗಳಿಗೆ - ಒತ್ತಿ ಬಿಡುವ ವಿಘ್ನಗಳ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಇಂತಹ ಒತ್ತಿ ಬರುವ ವಿಘ್ನವರ್ತಿಗಳು ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರದ ನಿತ್ಯಪಠಣ ಹಾಗೂ ಮನನಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೩. ಒತ್ತಿ ಬರುವ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ತಡೆದು, ಆಕಾಲಮೃತ್ಯು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಮೃತ್ಯುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೪. ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತವು ಕಾಲಸಚ್ಚಕ್ರರು - ಎಂದರೆ, ಯಮದೂತರಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ದೂರವಿರಿಸಿ, ಅಪಮೃತ್ಯು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವುದು.

ಅಲ್ಲದೇ, ಅಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಮಸ್ತಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದು. ಅವರ ಸತ್ಸಾಧನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುವುದು.

ಇದಕ್ಕೆ, ಅಜಾಮಲನ ಉಪಾಖ್ಯಾನವೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಅಜಾಮಲನ ಸಕಲಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಶ್ರೀಮನ್ಮರಾಯಣನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯು ಅವನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಅಂತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಆತನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯಲು ಬಂದ ಯಮಭಟರನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ವಿಘ್ನದೂತರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು.

“ಕ್ಷಿಪ್ತಶ್ಚೇ ದಿಭ್ಯತಿ ತತಃ ಪ್ರಭೃತ್ಸಿ ಸ್ವ ರಾಜನ” - ಎಂದು ಶ್ರೀಮದ್ಯಾಗವಕ ವಚನ.

೫. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕಮಲದಳಗಳಂತೆ ವಿಶಾಲನೇತ್ರ ಉಳ್ಳವನು. ಇದರಿಂದ, ವನರುಹೇಕ್ಷಣ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ವನಂ-ನೀರು. ನೀರನ್ನು ಬೇರಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಿಂದ, ಕಮಲಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ವನರುಹ-ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಮಲದಳಾಯತ ನೇತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ, ವನರುಹೇಕ್ಷಣನು.

೬. ಅಂತಹ ವನರುಹೇಕ್ಷಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯಮಂಗಳ ಪದವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಿಸುವವರ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಮಾಡುವನೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೧೭ ||

ಪದ್ಯ- ೧೮

ಮೂಲ:-

ಅಯುರಾರೋಗ್ಯೋತ್ಥಯ ಯಶ |
 ಧೈರ್ಯ ಬಲ ಸಮಸಹಾಯ ಶೌರ್ಯೇ |
 ದಾರ್ಯ ಗುಣ ಗಾಂಧೀರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ||
 ಆಯತಗಲುಂಟಾಗಲೊಂದ |
 ಧ್ಯಾಯ ಪಠಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕ್ರವ |
 ನೇಯವಲ್ಲದ ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಸುಜನರಿಗೆ || ೧೮ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ಪಠಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧಕನಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಐಹಿಕ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೧೮ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಒಂದಧ್ಯಾಯ = ಅಧ್ಯಾಯಸಾಂಕೇತವಾದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಂಧಿಯನ್ನು, ಪಠಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ = ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಠಣಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ, ಆಯುಃ = ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯ = ರೋಗಾದ್ಯ ಪದ್ರವಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯ, ಐಕ್ಶರ್ಯ = ಧನ ಧಾನ್ಯ ಐಹಿಕ ಸಂಪತ್ತು, ಧೈರ್ಯ = ಎನೇ ಕಷ್ಟ ಬಂದರೂ, ಎದುರಿಸುವ ನಿರ್ಭೀತಿ, ಬಲ = ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಬಲ, ಸಮಸಹಾಯ = ತನ್ನ ಸಮಾನೀಕರಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಶೌರ್ಯ = ಪದಾಕ್ರಮ, ದೀರ್ಘಾಯುಃ = ಮನಸ್ಸಿನ ಉದಾರಭಾವ (ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ), ಗುಣ = ಉತ್ತಮವಾದ ಸದ್ವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಗುಣಗಳು, ಗಾಂಧೀರ್ಯ = ದೃಂದ್ಯ ತೀತಚಿತ್ತದಿಂದ ಒಡಗೂಡಿದ ಗಂಭೀರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಮೊದಲಾದ = ಇವೇ ಮುಂತಾದವು, ಆಯತಗಲು = ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ (ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ), ಉಂಟಾಗಲು = ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವವು. ಸುಜನರಿಗೆ = ಅಂತಹ

ಅಧಿಹರಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಧರಿಗೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು, ಶ್ರವಣೀಯವಲ್ಲವೆ? = ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದವಲ್ಲವೇ? || ೧೮ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಗ್ರಂಥಪಠನಾದಿಗಳಿಂದ ಐಹಿಕ ಫಲ ಹೇಳತಾರೆ.

ಅಧ್ಯಾಯಸಾಂಕೇತವಾದ ಒಂದು ಸಂಧಿಯನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ದೀರ್ಘವಾದ ಆಯುಸ್ಸೇನು, ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವದಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿ ಸುಖದಿಂದ ಇರೋಣವೇನು, ಧನಧಾನ್ಯಾದಿ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯವೇನು, ಯೋಗ್ಯವಾದ ಯಶಸ್ಸೇನು, ಕೀರ್ತಿಯೇನು, ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ಧೈರ್ಯವೇನು, ದೇಹಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿ ಬಲವೇನು, ತನ್ನ ಸಮಾನೀಕರಲ್ಲಿ ಉಚಿತಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನೂ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಬೆಂಬಲವುಳ್ಳವನೂ ಆಗುವ ಆದರಂತೆ, ಭಗವದ್ಗುಣೋಪಾಸನದಷ್ಟಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇನು, ಮನೋನಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಯುಕ್ತಿಯೇನು, ಪರಾಕ್ರಮವೇನು, ಸತ್ಯಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾರತ್ವವೇನು, ಸದ್ವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಗುಣಗಳೇನು, ಲಾಭಾಲಾಭದಲ್ಲಿ ಸಮಚಿತ್ತನಾಗಿ ಗಂಭೀರದಿಂದ ಇರೋಣವೇನು - ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿತ್ತಾರವಾಗಿ ಅಧಿಹರಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗತವೆ. ಭಗವದ್ಧರಿಗೆ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಗ್ರಂಥ ಶ್ರವಣಮಾಡೋದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟಿತರಾದವರಿಗೆ ತದನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಫಲಗಳ ಕೊಡೋದಾಗತದೆ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೮ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದಧ್ಯಾಯ ಪಠಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಆಯುಷ್ಯವು, ಆರೋಗ್ಯ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಕೀರ್ತಿ, ಧೈರ್ಯ, ಬಲ, ಭಗದ್ವಿಷಯಕವಾದ

ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ, ಸಮಜನರ ಸಹಾಯ, ಶೌರ್ಯ, ದಾತೃತ್ವ - ಮೊದಲಾದ ಗುಣೀರವಾದ ಗುಣಗಳು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ (ಚೆನ್ನಾಗಿ) ಉಂಟಾಗಲು, ಈ ಕಂಠಧಾಮ್ಯುತಸಾರವು ಸುಜನರಿಗೆ ಕೇಳಲು ಅರ್ಹವಲ್ಲವೆ? || ೧೦ ||

೨. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಏಕಿಕಫಲಗಳು ಸಿದ್ಧಿ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ।
ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ. || ೧೮ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ಪಠನಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಏಕಿಕ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಜೀವರಿಗೆ ಸಾಧನೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾದ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ. ೧) ಆಯಸ್ಸು, ೨) ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ೩) ಐಶ್ವರ್ಯ. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ತ್ರೀಮಜ್ಜಗನಾಥದಾಸವರ್ಯರಿಗೆ ೪೦ ವರ್ಷಗಳ ಆಯುರ್ದಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥದಿಂದ ತ್ರೀಗೋಪಾಲದಾಸವರ್ಯರು-“ಎನ್ನ ಬಿನ್ನಪ ಕೇಳೋ-ಧನ್ಯಂತ್ರಿ ದಯ ಮಾಡೋ”- ಎಂಬ ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ - ಆಯಸ್ಸು-ಆರೋಗ್ಯ-ಐಶ್ವರ್ಯವೆಂಬ ಪಿತ್ರ ಮೂರು ವಿಧ ವಸ್ತುಗಳು ನಾರಾಯಣನ ಭಜಕರಿಗೆ ಪೂರಣವಾಗಿಪ್ಪವೋ|| ಎಂದು ಅಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೩. ಮಾನವನ ಸತ್ಸಾಧನಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಯಸ್ಸು ಅತಿಮುಖ್ಯ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪಠನಾದಿಂದ, ದೀರ್ಘವಾದ ಆಯಸ್ಸು ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು.

೪. ಆಯುಸ್ಸಿದ್ದರೆ, ಸಾಲದು, ಉತ್ತಮವಾದ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವು ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಅಂತಹ ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವು ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

೫. ಆಯುಸ್ಸು - ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವು - ಜೊತೆಗೆ ಏಕಿಕ ಸಂಪತ್ತು

ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಸಾಧನ ವಹಿಸಿ ಧನಸಹಾಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಏಕಕಸಂಪತ್ಕೃಪವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಸಹ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು.

೬. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿವಂತನಾಗುವನು. ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥಪಠನವು ನೀಡುವುದು.

೭. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಮನೋಸ್ಥೈರ್ಯ ಮತ್ತು ದೈರ್ಯಗಳು ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವವು.

೮. ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಒಲವು ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪಠನ ದ್ವಾರಾ ಬಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು.

೯. ನಮ್ಮ ಸಮಾನೀಕರಣ ಸ್ಥಾನ-ಮಾನ-ಉಚಿತವಾದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟಾಗುವವು.

೧೦. ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ - ಶೌರ್ಯವೆನ್ನುವರು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿಂದಕರನು ಎದುರಿಸುವ ಶೌರ್ಯಬೇಕು. ಕಷ್ಟ-ಸುಖ, ಲಾಭ-ಅಲಾಭ-ಇವುಗಳನ್ನು ಸರಿಸಮವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯಶೌರ್ಯವು ಉಂಟಾಗಲು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಯನ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ದ್ವಂದ್ವ ತೀರ್ಪುಗಳನ್ನು ಕರುಣಿಸುವುದು.

೧೧. ಮನಸ್ಸಿನ ಉದಾರಭಾವ. ಅಂದರೆ, ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯವೆಂದರೆ ಉದಾರವಾಗುವುದು ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು.

೧೨. ಗಾಂಭೀರ್ಯಗುಣ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸಾಗರವು ಬಹು ಗಾಂಭೀರವಾಗಿರುವುದು. ಅದರಂತೆ, ವಿದ್ಯೆ, ವಿನಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ವೈಶಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಆಳಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

೧೩. ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ - ಗ್ರಂಥಸ್ತುತಿಯಾದುದಾದರೊಂದು ಸಂಧಿಯನ್ನು (ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಕರಣ) ಆಯ್ದು, ಅದನ್ನು

ಅಮೂಲಗ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯದಿಂದ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕರಗತವಾಗಿ ಆ ಸುಜನನು ಸಿದ್ಧಸಾಧಕನೆನಿಸುವನು.

ಅಂತಹ ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಉದ್ಗಂಥ ರತ್ನವು ಶ್ರವಣಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೇ? - ಎಂದು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಕರ್ಜಗೀ, ದಾಸಪ್ರದಾಸರು! || ೧೮ ||

ಪದ್ಯ - ೧೯

ಮೂಲ:-

ಉರುಡ ಕಂಗಳ ಪಡೆವ ಬಧಿರನಿ |
 ಗಿರಡು ಕಿವಿ ಕೇಳುತ್ತವು ಬೆಳೆಯದ |
 ಮುರುಡ ಮದನಾಕೃತಿಯ ತಾಳನು ಕೇಳುತ್ತಾದಲಿ ||
 ಬರಡು ಹೈನಾಗುವುದು ಕೇಳರೆ |
 ಕೊರಡು ಪಲ್ಲವಿಸುವುದು ಪ್ರತಿದಿನ |
 ಹುರುಡಿಲಾದರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನು ಪಠಿಸೆ || ೧೯ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಇನ್ನೂ ಗ್ರಂಥ ಪಠನಾದಿಗಳಿಂದ ಆಗತಕ್ಕ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
 || ೧೯ ||

ಪ್ರತಿಪರಾರ್ಥ :-

ಉರುಡ = ನೇತ್ರವಿಲ್ಲದವನು (ಜ್ಞಾನನೇತ್ರದಿಂದ ಶೂನ್ಯವಾದವನೂ ಎಂತ ಗ್ರಾಹ್ಯ), ಕಂಗಳ ಪಡೆವ = ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. (ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನೇತುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ) ಬಧಿರನಿಗೆ=ಕಿವುಡನಿಗೆ (ಹರಿಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳದವನಿಗೆ). ಎರಡು ಕಿವಿ ಕೇಳುತ್ತವು = ಎರಡು ಕಿವಿಗಳೂ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುವುವು. (ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಥಾದಲ್ಲಿ ರತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ಜ್ಞಾನಾಬ್ಜಬಧಿರತ್ವ ಹೋಗಿ, ಕಥಾ ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾರೆ.) ಬೆಳೆಯದ ಮುರುಡ = ದೇಹಗತ ಅಂಗಗಳು ಬೆನ್ನಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗದೆ, ಅಂಗವಿಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರತಕ್ಕವನು. (ಮೂರ್ಖನಾದವನು) ಮದನಾಕೃತಿಯತಾಳನು = ದಿವ್ಯ ರೂಪಸೌಂದರ್ಯಯುತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಮೂರ್ಖತನ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ, ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪಕ್ಷಣಾಯುಕ್ತವಾದ ಹರಿಕಥಾದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುವುದು). ಕೇಳುತ್ತ ಮಾತ್ರದಲಿ = ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ; ಬರಡು ಹೈನಾಗುವುದು =

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸತ್ಸಂತಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವನು. ಕೊರತು ಪಲ್ಲವಿಸುವುದು - ಒಣಗಿರುವ ಮರವೂ ಸಹ ಚಿಗುರುವುದು. (ಶುದ್ಧ ಜಡಮತಿಯೂ ಸಹ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು) ಪ್ರತಿ ದಿನ ದಿನನಿತ್ಯವೂ, ಹುರುಡಿನಿಂದ-ಹಾಂಭಕವಾಗಿ ಆದರೂ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಶಿಸಿ = ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ಪಠಿಸುವವನು, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಯಾಗುವನೆಂದು ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೧೯ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಇನ್ನೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದಾಗತಕ್ಕ ಫಲಗಳನ್ನೇ ಹೇಳತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನನೇತ್ರದಿಂದ ಶೂನ್ಯನಾದವ, ಅಂಘನಾದವ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಯುಕ್ತನಾಗತಾನೆ. ನೇತ್ರಗಳ ಹೊಂದತಾನೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಕೇಳೋದರಲ್ಲಿ ಕಿವುಡನಾದವನಿಗೆ, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಿವುಡನಾದವನಿಗೆ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿ, ಹರಿಕಥಾದಿಗಳ ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡತದೆ. ಬಧಿರತ್ವ ಹೋಗಿ, ಚಂದಾಗಿ ಶಬ್ದಾದಿಗಳ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸೋದಾಗತದೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನೋಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಗದ, ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಇರತಕ್ಕ ಮನಸ್ಸು, ಕರ್ಮವಶಾತ್ತಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಂಗುಲಿತನಾದ ಮನುಷ್ಯ ಸಮೀಚನವಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಆಹಾರವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ ಸತ್ಸಾಧನ ಮಾಡಿಸತದೆ. ದಿವ್ಯರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಕ್ಷಣಾಕೃತಿಯಾಗೋವನಾಗತಾನೆ. ದಿವ್ಯ ಸತ್ಪುತ್ರವಂತನಾಗತಾನೆ. ಶ್ರವಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಇಷ್ಟೂ ಉಂಟಾಗತದೆ. ಇನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶ್ರವಣ, ಮಾಡೋದರಿಂದ, ಒಣಕಟ್ಟಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಜಡಮತಿಯಾದವನು ಬೇರೂ ಸಹಿತವಾಗಿ ಚಿಗುರಿಸೋದಾಗತದೆ-ಎಂದರೆ, ಕೇಳತಾ ಕೇಳತಾ ಬರೋಣದರಿಂದ ಅವಗೂ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗತದೆ. ಸ್ವತೀತಾರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರತಾ ಅದೆ. ಹಾಂಭಕದಿಂದಲಾದರೂ, ಈ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಠಿಸತಾ ಬಂದರೆ, ಶ್ರವಣಂ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಅತ್ಪರ್ಯ. || ೧೯ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುರುಡನಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬರುವುವು. ಕಿವುಡನಿಗೆ ಎರಡು ಕಿವಿಗಳು ಕೇಳುವವು. ವಿಹಾರ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳ ಗುಜ್ಜಾರಿಯು ಮನ್ಮಥನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವನು. ಬರಡುಗೋವು ಅಥವಾ ಬಂಜೆಯಾದವಳು ಕೇಳಿದರೆ ಹಸುವು ಹೈನಾಗುವದು, ಬಂಜೆಯು ಪ್ರಸವಾಗುವಳು, ಪ್ರತಿದಿನ ಡಂಭದಿಂದಲಾದರೂ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೋಟುಮರಗಳು ಚಿಗುರುವುವು. || ೧೯ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಕುರುಡ ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕೂಡ ಫಲವಾಗತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ | ಕುರುಡಮುರಡ-ಮೋಟಾಕೃತಿಹುರಡಿಲಾದರು - ಡಂಭಕ್ಕಾದರೂ ಪಠಿಸಿ-ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಲಾಗಿ. || ೧೯ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಶ್ರವಣ ಪಠಣಾದಿಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಮಹತ್ಪಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ನೇತ್ರಹೀನನಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ- ಕುರುಡರೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ಅಂತಹ ಕುರುಡನೂ ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ ನೇತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವನು.

ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದೇ ನೇತ್ರಸದೃಶವು. ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯನೇತ್ರನಾದ ಶೂನ್ಯವಾದ ಅಜ್ಞಾನಿಯೂ ಸಹ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ ಪಠಣಾದಿಗಳಿಂದ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

೨. ಕಿವಿ ಕೇಳಿಸದವನು - ಬಧಿರನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಶ್ರವಣಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಬಧಿರನಿಗೆ ಪಠಣದಿಂದ, ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮುಖನಾಗಿ, ಸದಾ ದೋಷವಾರ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವವನು - ಬಧಿರನು. ಸಂಸ್ಕಾರ ಬಲವಿರದ, ಅಂತಹವನಿಗೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೪. ದೇಹಗತ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗದೆ, ಇರುವ ಕುರೂಪಿಯೂ ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೇಳುವ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅಂಗವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದಿವ್ಯರೂಪಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು -ಚಿಳಿಯದ ಮುರುಡ, ಅಂದರೆ, ವೃದ್ಧಿಯಾಗದ ಅಂಗವಿಕಲನೆಂದರ್ಥ. (ಕುಳ್ಳಾಗಿರುವುದು, ಕೈಕಾಲುಗಳು ವಕ್ರವಾಗಿರುವಿಕೆ...ಇತ್ಯಾದಿ)

೫. ಬರಡು = ಎಂದರೆ, ಪುತ್ರಹೀನತ್ವವೆಂದರ್ಥ.-ಸಂತಾನವಿಹೀನ ನಾದವನು ಸತ್ತುತ್ತರನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಹೈನಾಗುವುದು - ಸಂತಾನಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ.

೬. ಒಣಗಿದ ಕಾಷ್ಠಕ್ಕೆ, ಕೊರಡು - ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿದ ಕಾಷ್ಠವೂ ಸಹ ಚಿಗುರುವುದು ಎಂದರ್ಥ. (ಪಲ್ಲವಿರುವುದು)

ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಮಂತ್ರಪಠಣದಿಂದ ಒನಕೆಯನ್ನು ಚಿಗುರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ ವಿಶೇಷ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ.

೭. ಕೇವಲ ದಾಂಭಿಕತೆಯಿಂದಲಾದರೂ (ಹುರುಡಿಲಾದರೂ) ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಸ್ಥಾನಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಿಸಿದರೆ. ಅವನಿಗೆ ಸಕಲ ಶುಭ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂದು ಮಹತ್ಕೃತವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೯ ||

ಪದ್ಯ - ೨೦

ಮೂಲ :-

ನಿರ್ಜರತರಂಗಿನಿಯೊಳನುದಿನ |
 ಮಜ್ಜನಾದಿ ಸಮಸ್ತಕರ್ಮನಿ |
 ವರ್ಜಿತಾಶಾಪಾಶದಿಂದಲಿ ಮಾಡಿದಧಿಕ ಫಲ ||
 ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ದೊರೆಯದಿಪ್ಪವೆ |
 ಸಜ್ಜನರು ಶಿರತೂಗುವಂದದಿ |
 ಘರ್ಜಿಸುತ್ತಲಿ ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಠಿಸುವರ || ೨೦ ||

ಅವತರಣಕ :-

ಈ ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣಫಲವನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨೦ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ನಿರ್ಜರತರಂಗಿನಿಯೊಳು = ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ, ನಿವರ್ಜಿತ
 ಆಶಾಪಾಶದಿಂದಲಿ = ಸಂಸಾರಿಕವಾದ ಆಶೆಗಳ ಬಂಧನದಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿ,
 ಅನುದಿನ = ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಜ್ಜನಾದಿ ಸಮಸ್ತಕರ್ಮನಿ = ಸ್ನಾನಾದಿ
 ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ಮಾಡಿದ ಅಧಿಕ ಫಲ = ಮಾಡಿದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ
 ಅತಿಶಯವಾದ ಫಲವನ್ನು, ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಿಗೆ = ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯದ
 ಪಠಣದಿಂದ, ದೊರೆಯದಿಪ್ಪವೆ = ಪಡೆಯದೇ ಇರುವುದೇ? ಅಂದರೆ
 ಖಂಡಿತ ದೊರೆಯುವುದು-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಜ್ಜನರು = ಸಾತ್ವಿಕ
 ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು, ಶಿರತೂಗುವಂದದಿ = ತಲೆದೂಗುವಂತೆ,
 ಘರ್ಜಿಸುತ್ತಲಿ = ಘರ್ಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ), ಈ
 ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಠಿಸುವರ = ಪ್ರಸಕ್ತಮಹಾಕಾವ್ಯವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಗೌ
 ರೀಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಣಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨೦ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಂಸಾರಿಕವಾದ ಆಶಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ, ಪ್ರತಿದಿನ ಸ್ನಾನಾದಿ ಸತ್ಯಮರ್ಯಾದೆಗಳ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕೃತಿಯೂ, ಅಧಿಕಫಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿ - ಎಂದರೆ ಪಾವಕೈ ಸಾಂಕೇತವಾದ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶ್ಲೋಕಗತ, ಪ್ರತೀ ಪ್ರತೀ ಪದಕ್ಕೆ ದೊರಕದೇ ಇದೋವೆ - ಎಂದರೆ, ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕತವೆ - ಎಂತ ಭಾವ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ತಲಿತೂಗುವಂತೆ ಚಂದಾಗಿ ಫಲವನಿ ಮಾಡತ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಠನ ಮಾಡವೇಕು. ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨೦ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಜ್ಜನರು ತಲೆದೂಗುವಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತಿವಿವಸವೂ ಗಂಗಾಸ್ನಾನದಾನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಾಗುವ ಫಲಕೃತಿಯೂ ಅಧಿಕವಾದ ಫಲವು ಬಂದೇ ಬರುವದು. || ೨೦ ||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಭಾಗೀರಥ್ಯಾದಿ ನದೀಸ್ನಾನ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ । ನಿರ್ಜರ-ನಿರ್ಜರ ತರಂಗಿಣೀ ಎಂದರೆ, ಭಾಗೀರಥೀ ಎಂಬರ್ಥ. ತೋರಿಯದಿಪ್ಪದೆ-ದ್ರವಿಸದೇ ಇದ್ದೀತೇ.

|| ೨೦ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ.

೧. ನಿರ್ಜರ - ಎಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳು, ತರಂಗಿಣೀ = ಎಂದರೆ - ನದಿ, ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಗರ್ವಭಂಗ ಮಾಡಲು, ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ,

ವಾಮನರೂಪೀ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೃಹದಾಕಾರದಿಂದ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ. ಅವನ ವಾಮಪಾದದ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ನಖಾಗ್ರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಖರ್ಚರ ಸೀಳಿ, ಬಾಹ್ಯೋದಕವು ಕೆಳಗಿಳಿಯಿತು. ಅದೇ ಗಂಗಾವತರಣರ ಪ್ರಸಂಗವಿಶೇಷ. ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೇವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ ಹರಿದ ಕಾರಣ ಗಂಗೆಗೆ ನಿರ್ಜಲ ತರಂಗಿಣೀ, ಅಂದರೆ, ದೇವನದಿ - ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಅಂತಹ ನಿರ್ಜಲತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ, ಶುಚಿಭೂತನಾಗಿ ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ - ಭೌದ್ಧಿಕ ಪಾವಿತ್ರದಿಂದ ಸಕಲ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ಸಾಂಸಾರಿಕ ಆಶಾಬಂಧನಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತನಾಗಿ, ಕ್ರಾಮ ಕ್ರೋಧಾದಿ ರಾಗದ್ವೇಷವಿರಹಿತನಾಗಿ, ಆಚರಿಸಿದವನಿಗೆ, ಯಾವ ಪುಣ್ಯಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅತಿಶಯವಾದ ಮಹಾಫಲವು ಈ ಗ್ರಂಥ ಪಠಣ ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

೨. ಗ್ರಂಥಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪಠಿಸುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಹತ್ಕೃಪೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು.

೪. ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ (ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ), ಸಾತ್ವಿಕಸ್ವಭಾವಯುಕ್ತರಾದ ಸಜ್ಜನರು ಧೀನಮೆಚ್ಚಿ. ತಲೆತೂಗುವಂತೆ, ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯವನ್ನು ಅನನ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿ, ಪಠಿಸಬೇಕು.

ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಘರ್ಜಿಸುತ್ತಾ, ಉಚ್ಚ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ, ಗಂಗಾ ಮಜ್ಜನ ಫಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರರಾಗುವುದಲ್ಲದೇ, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುವರು. || ೨೦ ||

ಪದ್ಯ- ೨೧

ಮೂಲ:-

ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿಭಕ್ತುತಿ ಪತ್ನಿ |
 ಪ್ರಕ ಪುರುಷರಿಗೆ ಹರುಷ ನೆಲೆಗೊಂ |
 ಡತಿಮನೋಹರರಾಗಿ ಗುರುಹಿರಿಯರಿಗೆ ಜಗದೊಳಗೆ ||
 ಸತತ ಮಂಗಳವೀವ ಬಹು ಸು |
 ಕೃತಿಗಳನಿಸುತ ಸುಲಭದಿಂ ಸ |
 ಧ್ವನಿಯ ಪಡೆವರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನು ಪಶಿಸೆ || ೨೧ ||

ಅವತರನಕೆ :-

ಇನ್ನೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದಶ್ರವಣ ಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨೧ ||

ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ :

ಸತಿಯರಿಗೆ = ಈ ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಪತಿಭಕ್ತುತಿ = ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಚಂಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಪತ್ನಿಪ್ರಕ = ಪತಿಗಳಾದವರಿಗೆ, ಎಕಪತ್ನೀ ವ್ರತನಿಷ್ಠೆಯೂ, ಪುರುಷರಿಗೆ = ಪತಿಗಳಿಗೆ, ಉಂಟಾಗಿ, ಹರುಷ ನೆಲೆಗೊಂದು = ಆನಂದದಿಂದ ಒಪ್ಪಗೊಡಿದವರಾಗಿ, ಡತಿಮನೋಹರರಾಗಿ = ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಗುರು ಹಿರಿಯರಿಗೆ = ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶದ ಗುರುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ತಮಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿಯವರಾದವರಿಗೂ, ಜಗದೊಳಗೆ = ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ (ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ), ಸತತ ಮಂಗಳವೀವ = ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ಶುಭವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಬಹು ಸುಕೃತಿಗಳು ಎನಿಸುವ = ಅವರನ್ನು ಮಹಾಪುಣ್ಯವಂತರೆಂದೆನಿಸಿ, ಸುಲಭದಿಂ = ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗದಿಂದ, ಹರಿಕಥಾಮೃತವ ಪಶಿಸಿ = ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಹವ್ಯವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಠನ ಮಾಡುವವರು, ಸಧ್ವನಿಯ ಪಡೆವರು = ಸದ್ಗತಿಯೊಪ್ಪುವಾದ ಮೋಕ್ಷಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ಅಂದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪಠನಶ್ರವಣ ದ್ವಾರಾ, ಮೋಕ್ಷವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರ ಉದ್ಯೋಷಣೆ. || ೨೧ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಇನ್ನೂ ಈ ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣ ಫಲವನ್ನೇ ಹೇಳತಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯರು ಈ ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ್ಗೆ ಅಚಂಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇನು, ಆಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಮದುವೆ ಆದವಲ್ಲ ಎಕಪತ್ನೀವ್ರತ ಪುರುಷದಾದವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿ, ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ವಿವಿಧ ಪತಿಪೂಜಾ ಸತಿಯರಿಗೆ, ಸತಿಯ ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸೋಣ ಪುರುಷರಿಗೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ಸಂತೋಷಯುಕ್ತರಾಗಿ, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ದಾವುದಕ್ಕೂ ಲೋಪವಿಲ್ಲದೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ, ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕರಾದ ಗುರುಗಳು, ತಮಗಿಂತಲೂ ಜ್ಞೇಷ್ಠರಾದ ಹಿರಿಯರ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಪೂಜಾವಂದನಾದಿಗಳ ಮಾಡತಕ್ಕವರು, ಇಂಥಾ ಸನ್ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿಗಳಾದವರಿಗೆ, ವರ್ತಮಾನ ಈ ಜ್ಞಾತಿನೋಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ಮಂಗಳವನ್ನ ಹೊಂದೋವರಾಗತಾರೆ. ಇವರು ಮಹಾಪುಣ್ಯವಂತರು ಎನಿಸಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭದಿಂದ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ-ಗ್ರಂಥಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಪಡಿಸಿದವರು ತದನುಷ್ಠಾನದಿಂದ, ಶ್ರೀಪರಮಮಾತ್ಮನಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸದ್ಗತಿಯಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನ ಹೊಂದೋವರಾಗತಾರೆ - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨೧ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಡಿಸಿ ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತಿಭಕ್ತುತಿ, ಪುರುಷರಿಗೆ ಪತ್ನಿಯ ವ್ರತ - ಹೀಗೆ ಸತಿ ಪತಿಯರು ಇರುವವರೆಗೂ ಇಹದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಆನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಗುರು ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದವರಾಗಿ - ಶಾಶ್ವತಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಉತ್ತಮಪುಣ್ಯವಂತರೆನಿಸುತ್ತ, ಸುಲಭದಿಂದ ಸದ್ಗತಿಯ ಪಡೆದವರು. || ೨೧ ||

೨. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಈ ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿಭಕ್ತಿಯೆಂತಲೂ, ಪತಿ ಸತ್ಯವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ಆಗುವದೆಂತಲೂ ಫಲಹೇಳುತ್ತಾರೆ । ಸತಿಯರಿಗೆ,
 || ೨೧ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ.

೧. ಪತಿವ್ರತಾನಿಷ್ಠರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು - ಸತಿಯರು. ಅಂತಹ ಸತೀ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪಠಣವು. ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣದ ಫಲವು ಸತಿಯರಿಗೆ ಪತ್ಯಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ವರ್ಷನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದು.

೨. ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತಸ್ಥರಾದ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಂತಸವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು ಪತ್ಯಂತರ್ಗತ ಭಗದ್ರೂಪದ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಸತಿ-ಪತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಅನೋನ್ಯಭಾವವೇ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವು.

೩. ಪತಿ ಪತ್ನಿಯರೀರ್ವರೂ ಮೋದಭರಿತರಾಗಿ, ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗದವರ ಪೋಷಣೆಯೇ ಶ್ರೇಶನ ಸೇವೆಯೆಂದರಿತು, ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕ ರಾಗಿ, ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ತಮಗಿಂತಹ ಜ್ಯೇಷ್ಠರಾದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನಿತ್ತು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದು.

೪. ನಿತ್ಯಜೀವನರೂಪವಾದ ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಕುಭಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದು.

೫. ಅಂತಹ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಮಹಾ ಪುಣ್ಯವಂತರೆನಿಸಿ, (ಶುಭಕೃತಿಗಳನ್ನಿಡುವ) ಅಂದರೆ, ಸು = ಸಮೀಚೀನವಾದ (ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿ ಕರವಾದ), ಕೃತಿಗಳು - ಸತ್ಯಮಿತಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಮೂಲಕ ಪುಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೆದಿಸುವುದು. ಅವರಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದು.

೬. ಹೆಜ್ಜೆನು! ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯವೆಂಬ ಈ
 ಪುಣ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ - ಪಠಣ - ಮನನಾದಿಗಳನ್ನು
 ಮಾಡುವ ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆಲ್ಲಾ ನಿತ್ಯಾನಂದರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಯ
 ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವುದು-ಎಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು ಸ್ವಾನುಭಾವದಿಂದ
 ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. || ೨೧ ||

ಪದ್ಯ - ೨೨

ಮೂಲ:-

ಎಂತು ವರ್ಣಸಲೆನ್ನಳವ ಭಗ |
 ವಂತನಮಲಗುಣಾನುವಾದಗ |
 ಳೆಂತು ಪರಿಯಲಿ ಪೂರ್ಣಬೋಧರಮತವ ಹೊಂದಿದರ |
 ಚಂತನೆಗೆ ಒಪ್ಪಂತೆ ಬಹು ದ್ಯ |
 ಜ್ಞಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೇಳ್ಳ ಮ |
 ಹಂತರಿಗೆ ನರರೆಂದು ಬಗೆವರೆ ನಿರಯಭಾಗಿಗಳು || ೨೨ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರನ್ನು ಕೇವಲ ನರರೆಂದು ಭಾವಿಸುವವರು ನರಕಭಾಜನರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಎಂತು ವರ್ಣಸಲೆ = ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ? ಅದು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎನ್ನಳವೆ = ಅದರ ಪೂರ್ಣವಿವರಣೆ ನನ್ನಿಂದ ಎಂದಿಗಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ - ಶ್ರೀದವಿಠಲದಾಸರು! ಭಗವಂತನ = ಪದ್ಧುಣೈಶ್ವರಸಂಪನ್ನನಾದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣಾನುವಾದಗಳನು = ನಿರ್ಮಲವಾದ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು, ಎಂತು ಪರಿಯಲಿ = ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಪೂರ್ಣಬೋಧರ = ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ತಾದರ, ಮತವ ಹೊಂದಿದರ = ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಮಾರ್ಗವಲಂಬಿಗಳಾದ ವೈಷ್ಣವರ, ಚಂತನೆಗೆ ಬಪ್ಪಂತೆ = ಮನನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ, ಬಹು ದ್ಯಜ್ಞಾಂತ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ = ನಾನಾವಿಧವಾದ ದೃಷ್ಟಾಯಗಳ ಮೂಲಕ, ಪೇಳ್ಳ ಮಹಂತರಿಗೆ = ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿರುವ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರನ್ನು, ನರರೆಂದು = ನಮ್ಮಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ

ಗ್ರಂಥಾಕರ್ತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರನ್ನು ನರಕಭಾಗಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || ೨೨ ||

೨. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಬಹು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಪೂರ್ವಕ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಂಥ, ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ - ದಾಸರನ್ನ ಮನುಷ್ಯತ್ವೇನ ಯಾರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರು ನರಕ ಭಾಗಿಗಳೆಂದು ಭಾವ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ! ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ || ೨೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಪರಮಾತ್ಮತೀತರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವ, ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಕಾವ್ಯರತ್ನವನ್ನು ನಾನೆಂತು ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ? - ಎಂದು ಉದ್ಧಾರ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಕರ್ಣಗೀದಾಸಪ್ಪದಾಸರು!

೨. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿದೋಷನು. ಷ್ಣಾನಂದಾದಿ ಅನಂತ ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪನು. ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಣಧಾಮನು. ಪದ್ಮನೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಪನ್ನನಾದುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಭಗವಂತನೆಂದು ನಾಮ, ಭಗ:- ಎಂದರೆ ಆರು ವಿಧವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು (ಗುಣ ಸಮುದಾಯಗಳು). ಆತನ ಗುಣಗಳು ಅನಂತಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ಕೇವಲ ಆರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದಾದ ನಮ್ಮಂತ ಹವರಿಗೆ ಅವನ ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಆತನ ಅನಂತಗುಣಗಳು ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕಲೇಣ ಅರಿಯಳೆಂದ ಮೇಲೆ, ಇತರರ ಪಾಡೇನು?

ಅವನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವಾದರೂ, ಓಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಗುಣಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಅನಂತಗುಣಗಳು ಓಂದೇ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಗುಣಾತಿಶಯ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಮಗ್ರಗುಣನಿಚಯಗಳನ್ನು ಪಡ್ಗುಣಗಳೆಂದು
ಉಪಾಸಿಸಿದರೆ, ಅವನ ಅನಂತ ಗುಣೋಪಾಸನೆಯ
ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವು.

“ಸಮಗ್ರಶ್ಲಯಂ, ಸಮಗ್ರವೀರ್ಯಂ, ಸಮಗ್ರ ಯಶಃ, ಸಮಗ್ರ ಶ್ರೀ
ಸಮಗ್ರಂ ಜ್ಞಾನಂ, ಸಮಗ್ರಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ, ಸಮಗ್ರ ಪದೈಶ್ಲಯಂ ಅನ್ಯಾಶ್ಚ
ಭಗವಾನ್ ||”

ಭಗ:- ಎಂದರೆ (೧) ಸಮಗ್ರವಾದ (ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ) ಐಶ್ವರ್ಯಂ.
(೨) ವೀರ್ಯ (೩) ಯಶಸ್ಸು (೪) ಶ್ರೀ (೫) ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು (೬) ವಿಜ್ಞಾನ
- ಎಂಬ ಪದೈಶ್ವರ್ಯಗಳು ಅಂದರೆ, ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವಂ -
ಸೃಷ್ಟಾದೃಷ್ಟಕರ್ತೃತ್ವ - ಅಸಮಪರಾಕ್ರಮ, ಪೂರ್ಣಕೀರ್ತಿ, ಸಮಸ್ತವೂ ಅವನ
ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ನಿಯಾಮಕತ್ವ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನ - ಅನಂತ
ಸ್ವರೂಪನೆಂದರ್ಥ.

೨. ಪದೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಣ ದೇವತಾ
ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವ
ತ್ಪಾದರಿಂದ ಪುನಃಪ್ರವರ್ತಿಸುವಾದ ದ್ವೈತಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ
ತತ್ವವಾತೀರೂಪವಾದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರೂಪದೇಶದ್ದಾರಾ ಅರಿತು,
ತದನುಷ್ಠಾನಪರರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ವೈಷ್ಣವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ
ಹೇಳಿರುವ ಮಹಾ ತಾತ್ಪರಿಕಗ್ರಂಥರತ್ನವಿದು.

ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ - ಪೂರ್ಣಬೋಧದ ಮತವ ವೊಂದಿವರ
ಚಿಂತನೆಗೆ ಬಪ್ಪಂತೆ - ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ಣ = ಸಮಗ್ರವಾದ, ಬೋಧ = ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಂಬರ್ಥ.
ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮರು. ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ
ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ತೃತೀಯಾವತಾರ ಭೂತರೇ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಮುನಿಗಳು.
ಅವರೇ ದಶಪ್ರಮತಿಗಳು ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆ ಮಧ್ವಪಿ
ತಾನುಯಾಯಿಗಳ ಮನನ (ಚಿಂತನೆಗೆ) ಬಪ್ಪಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ

ಶದ್ಯವೂ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅವರೇ ಗ್ರಂಥಸ್ಯಮರ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಬಲ್ಲ ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು-ಎಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ.

೪. ಮಹಾ ಪುಣ್ಯವಂತರು = ಮಹಂತರು - ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಅಂತಹ ಮಹಂತರು. ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನೂಲಕ, ತತ್ವಾರ್ಥ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತರಿಸಿರುವ ಅಂತಹ ಮಹಂತರನ್ನು ನಮ್ಮಂತೆ ಕೇವಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವರೆಂದು ಖಂಡಿತ ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು.

ಹಾಗೇನಾದರೂ ತಿಳಿದರೆ, ಅಂತಹ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ನರಕಭಾಜನರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಮ್ಮ ಖಚಿತವಾದ ನಿಲುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಶ್ರೀದವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸವರ್ಯರು.

ನಿರಯ = ನರಕ, ಭಾಜನರು = ಪಾತ್ರರು, ಅಂತಹವರು ನರಕಾರ್ಥದೃನರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವರೆಂದು ಅತ್ಯರ್ಥ || ೨೨ ||

ಪದ್ಯ - ೨೩

ಮೂಲ:-

ಮನುಷ್ಯತೆ ಹರಿವಾಗದಲಿ ವಾ |
 ರಣಮುಖೋಜ್ಯಪದಾರ್ಥ ಕೃಷ್ಣಾ |
 ಪರ್ಣವನುತರ್ಪಿಸಿದವರಿಗೋಮಗ ನೀಡುವಂದದಲಿ ||
 ಪ್ರಣತರಿಗೆ ಪೊಂಗನಡ ವರವಾ |
 ಜ್ಞನಿಗಳಿಂ ಎರಚಿದ ಶ್ರುತಿಯೊ |
 ಕುನಿಸಿ ನೋಡುವ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನುದಾರ || ೨೩ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಪೂಜ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರೇಣ್ಯರು, ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾ ಮೃತಸಾರವು ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ಮನುಷ್ಯತೆ ಹರಿವಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿದವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೨೩ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಮನುಷ್ಯತೆ = ನವರತ್ನಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ, ಹರಿವಾಗದಲಿ = ಭಂಗವಿಲ್ಲದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ, ವಾರಣ = ಅತ್ಯಂತ ಪದ್ರಸೋಪೇತವಾದ, ಮುಖೋಜ್ಯ ಪದಾರ್ಥ = ಅನಿಷಿದ್ಧಗಳಾದ, ಭಗವತರ್ಪಿತವಾದ ಭೋಜನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣವೆನುತ = ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗಲಿ ಎನ್ನುವ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ, ಅರ್ಪಿಸಿದ = ನೈವೇದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಭಗವರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ, ಆ ದಿವ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೋಮಗ = ಹರಿಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ, ನೀಡುವಂದದಲಿ = ಕೊಡುವಂಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಣತರಿಗೆ = ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಚಂಚಲ ಭಕ್ತಿ ಭಾವಯುತರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ, ಪೊಂಗನಡ = ಚನ್ನಕ್ಕಿಸದೃಶ್ಯವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಎಂಬ ಹರಿತಾಗದಲ್ಲಿ (ಪೊಂ - ಸುವರ್ಣ, ಕನ್ನಡ - ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷೆ)

ಪರವಾಚ್ಯನಿಗಳಿಂ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾಕ್ಯ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ, ವಿರಚಿಸಿದ =
 ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನು = ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳಿಂದ
 ಉಪಕವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ದಿವ್ಯಭೋಜನವನ್ನು
 ಪುಷ್ಕಿಯೊಳು ಉಣಿಸಿ = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಊಟಮಾಡಿಸುವವ
 ಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾರ = ಹರಿಭಕ್ತರಿಗೆ, ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನರಾಗ ವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ
 ಉದಾರ = ಹೃದಯರಿವರು. || ೨೩ ||

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯ ಅನ್ನವನ್ನು ಉ
 ಸಿದರೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.

ನವರತ್ನಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾದ ಬಂಗಾರದ ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ
 ಸಮೀಚೀನಗಳಾದ ಅನಿಪಿಡ್ಡಗಳಾದ ಭೋಜನಪದಾರ್ಥಗಳ ಇಟ್ಟು,
 ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವೆನುತ, ತಂದಂಥ ಆ
 ದಿವ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರಿಗೋಸ್ಕರ ಹ್ಯಾಂಗಾದರೂ
 ಕೊಡೋವರಾಗತಾರೆ, ಹಾಂಗೆ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು,
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಚಂಚಲ ಭಕ್ತಗ್ರೇಸರದಾದ ದಿವ್ಯ, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ,
 ಬಂಗಾರಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಕನ್ನಡಭಾಷಾವೆಂಬ ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ
 ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಈ
 ಗ್ರಂಥಶ್ರವಣದಿಂದ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ
 ಪದಾರ್ಥಗಳ ಇಟ್ಟುವಯಿ, ಇದರನ್ನ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡಿ, ಆ
 ಪದಾರ್ಥರೂಪವಾದ ಭಗವತ್ಪ್ರಪಂಚಮೇಯಗಳ ಅಧಿಹರಿಗಳ
 ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಉಣಿಸೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ
 ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ದಾನಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥಾ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ
 ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು, ಇವರನ್ನ ಆನಂದದಿಂದ ನೋಡೋವ
 ಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨೩ ||

ಅದನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನವೂರ್ವಕ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ವಾರಣ = ರುಚಿಕರವಾದ, ಸೌಖ್ಯವದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪದ್ಮಭೋಜನವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಸುಭೋಜ್ಯ = ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನಿಷಿದ್ಧ ಭೋಜನವಸ್ತುಗಳು, ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ = ಭೋಜನ ವಸ್ತುಗಳ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವವನ ದಂಬಮೂರ್ತಿಗೂ ಐಕ್ಯಚಿಂತನಾಕ್ರಮವೇ - ನೈವೇದ್ಯವೆನಿಸುವುದು.

೨. ಅಂತಹ ವಾರಣಸುಭೋಜ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮನೆ ಖಚಿತವಾದ ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ, ಹಸಿದು ಬಂದವರಿಗೆ ನೀಡಿದರೆ, ಅನ್ನಾರ್ಥಿಯಾದವನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉಂಡು, ತೃಪ್ತಿಪಡುವನು.

೩. ಪೊಂಗನ್ನಡ=ಪೊನ್ ಕನ್ನಡ ಎಂದರ್ಥ ಪೊನ್=ಎಂದರೆ ಚಿನ್ನ ಕನ್ನಡ = ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾ.

ಕನ್ನಡವಾಚ್ಛಯವೆಂಬ ವರವಾಚ್ಛಣೆಗಳು - ಎಂದರೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾಕ್ಯಸಮೂಹಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥವೇ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರವೆಂಬ ಕೃತಿರತ್ನವು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳೇ ಪರಮಣಿಗಳು. ಇವೇ ಮನೆಖಚಿತವಾದ ಹರಿವಾಣವು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಪದಗಳು ನವರತ್ನಗಳ ಸದೃಶ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಪೊಂಗನ್ನಡ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕವಾದ ಹರಿವಾಣ ಸದೃಶ, ಪೊಂಗಡವೆಂಬ ಭಾಷಾಖ್ಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ. ಅಪ್ರಾಕೃತನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಅಪೌರಾಣೀಯವಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಶಬ್ದವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

೪. ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಿರುವ ಅನ್ನಾರ್ಥಿಗೆ, ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ನೀಡಿದರೆ, ಅವನು ಸಂತಸದಿಂದ ಉಂಡು, ತೃಪ್ತಿಪಡುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಅಚ್ಯುತನ ಹರಿಕಥಾಮೃತವೆಂಬ ದಿವ್ಯ ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ವಾಚ್ಛಯವೆಂಬ ಮನೆ ಖಚಿತ ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ - ದಾಸರಾಯರು. || ೨೩ ||

ಪದ್ಯ - ೨೮

ಮೂಲ:-

ಮುಕ್ತರನ್ನದೆ ದುರ್ವಿಷಯದಿಂ |
 ಪುಕ್ತರನ್ನದೆ ಪೂರ್ವಕರ್ಮ |
 ಭ್ರಷ್ಟರನ್ನದೆ ಶ್ರೀದವಿಠಲ ದೇವಗೋಪಾಲ ||
 ಕೃಷ್ಣ ಕೃಪಿಯವನು ಸತ್ಯವಿ |
 ಶಿಷ್ಯ ದಾಸತ್ವವನು ಪಾಲಿಸಿ |
 ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲಿ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಠಿಸುವರೆ || ೨೮ ||

ಅವತರಣಿಕೆ:

೨೮ನೆಯ ಈ ಅಂತ್ಯಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಕರ್ಜಗೀದಾಸಪ್ಪದಾಸರು, ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣದ ಪೂರ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು "ಫಲಶ್ರುತಿ ಸಂಧಿ"ಯನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨೮ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಮುಕ್ತರನ್ನದೆ = ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧಾದರಗಳಿಂದ ಪಠಿಸುತ್ತಿ ಸಜ್ಜನರು, ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಜ್ಞರ ಸಂಘದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅವರನ್ನು ಅಯೋಗ್ಯರೆನ್ನದೆ, ದುರ್ವಿಷಯದಿಂ = ದುಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯವಾಸನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಪುಕ್ತರನ್ನದೆ = ಧನಧನ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಮದೋನ್ಮತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ (ಏಕೆಂದರೆ, ಅಂತಹ ಅಧಿಕಾರಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರು ಆ ಐಹಿಕ ವಿಷಯಸುಖಗಳಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ), ಪೂರ್ವಕರ್ಮ ಭ್ರಷ್ಟರನ್ನದೆ = ವಿಹಿತವಾದ ವಿದ್ಯುಕ್ತವಾದ ದೈಹಿಕ, ದೈಶಿಕ, ಕಾಲಿಕ, ಮಾನಸಿಕ - ಇತ್ಯಾದಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನ ಮಾಡದೆ ಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ಶ್ರೀದವಿಠಲ = ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ದೈವೀಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಠಲ ರೂಪೀ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು (ಶ್ರೀ ಕರ್ಜಗೀದಾಸಪ್ಪದಾಸರ ಅಂಕಿತನಾಮ)

ವೇಣು ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ = ಶ್ರೀರುಕ್ಮಿಣೀ ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಸಮೇತವಾದ
 ವೇಣುನಾದರೋಲನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು, ವಿಶಿಷ್ಟ ದಾಸಕೃತನು =
 ಸಮಸ್ತವಾದ ದಾಸಭಾವದಿಂದ ಶ್ರೀಶನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವುದನ್ನು (ಶ್ರೀಶನಾದ
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಕಲವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿರುವ ದಾಸವರ್ಯವನು) ಪಾಲಿಸಿ
 ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲಿ = ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧಾದರಗಳಿಂದ,
 ಛತ್ರಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪಡಿಸುವರ = ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು
 ಪಠಿಸುವವರನ್ನು ಖಂಡಿತ ಸತ್ಯ = ಇದು ನಿಶ್ಚಯ. || ೨೪ ||

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ ಫಲ ಹೇಳತಾನೆ.

ಸಮಸ್ತವಾದ ದಾಸತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು, ಅನ್ಯತ್ರ
 ವಾಡದೆ, ಕೇವಲ ನೇಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠನ
 ಮಾಡಿ, ತದನುಜ್ಞಾನ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಭಕುತಿವೈದಾಗಾಖ್ಯ
 ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಶ್ವಲರೂಪೀ ವೇಣುಗೋಪಾಲನಾದ
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ, ಇಂಥಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ದುಷ್ಟರಾದ ಅಜ್ಜರ ಸಂಘದಲ್ಲಿ
 ಇದ್ದಕಾಲಕ್ಕೂ ಇವರು ಅಯೋಗ್ಯರು - ಎಂತ ಅನ್ನದೆ,
 ಧನಧಾನ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮದೋನ್ಮತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಿಳಿಯದೆ, ದೈಹಿಕ ದೈಶಿಕ
 ಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯತ್ಯಗಳ ಮಾಡದೆ ಪುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ಅನ್ನದೆ ಅವರನ್ನು
 ಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿ ಶ್ರೀರುಕ್ಮಿಣೀ ಸತ್ಯಭಾಮಾಸಮೇತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರು
 ಕರಾವಲಂಬನ ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡತಾನೆ, ನಿಶ್ಚಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿನೇನೂ
 ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವಂತ ಶಪಥಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ
 ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕರ್ಜಗೀದಾಸಪ್ಪನವರು ಈ ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ
 ಹೇಳೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨೪ ||

|| ಶ್ರೀಮದ್ವೇಣುಪರ್ವಣಮಸ್ತು ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:-

ಅಜಾಮಿಳನು ಹೇಗೆ ಮಹಾಪಾಪಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅಂತ್ಯಕಾಲವನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥನಾದನೋ ಹಾಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಎಂತಹಾ ದುಷ್ಟರೆಂದು ಅವಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದಿರಲಿ! ಸರ್ವದಾ ದುರ್ವಿಷದಲ್ಲೇ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿರಲಿ, ಸತ್ಕರ್ಮ ಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿಲಿ, ಹೀಗೆ ಎಂತಹ ಪಾಪಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ದಾಸತ್ವದಿಂದ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಿಸಲು ಶ್ರೀದವಿಠಲಾಂಕಿತ ಶ್ರೀವೇಣುಗೋಪಾಲ ಮೂರ್ತಿಯು ಅವರನ್ನು ಸತ್ಯವಾಗಿ ಕೈಪಿಡಿದು ಉದ್ಧರಿಸುವನು. || ೨೪ ||

||ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು||

೩. ಭಾವದರ್ಶನ:-

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠಾಮಾದತಕ್ಕವರನ್ನ ಶ್ರೀಹರಿ ಪಾಲಿಸುವನೆಂದು ಕರ್ಜಗೀ ('ಕ+ಜ'ಅಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಣನ 'ಗೀ' ಅಂದರೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳುವ 'ದಾಸಪ್ರದಾಯಕ' - ಅಂದರೆ ಭಗವದ್ದಾಸರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು) ಫಲಸ್ತುತಿ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದುಷ್ಟರೆನ್ನದೆ. || ೨೮ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಜರ ಚರಣಾರಾಧಕರಾದ ಕರ್ಜಗೀ - ದಾಸಪ್ರದಾಸರಾಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದಂಥ ಫಲಸ್ತುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಮಾಪ್ತ! ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು!

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರಾದ ಶ್ರೀದವಿಠಲಾಂಕಿತ ಶ್ರೀಕರ್ಜಗೀ ದಾಸಪ್ರದಾಸರು ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಗತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ೨೮ನೆಯ ಈ ಅಂತ್ಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಭಾವದರ್ಶನ ಟೀಕಾದಾರರು - ಕರ್ಜಗೀ-ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ+ಜ+ಗೀ. ಕ+ ಎಂದರು

ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು - ಬ್ರಹ್ಮರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ವಾದ ಈ ಜಗತ್ತು. ಗ್ರ = ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಣನ ಮಾಡಿರುವ ದಾಸಪ್ಪ ದಾಸರೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

೩. ಪುಣ್ಯವಂತರಾದ ಸಜ್ಜನರು ತಮ್ಮ ಪುರಬ್ಧಕರ್ಮವಶದಿಂದ, ದುಷ್ಟರ ಸಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಪುಸಂಗ ಒದಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ದುಷ್ಟರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಪುಸಂಗ ವಿಶೇಷವಿರಬಹುದು. ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ, ಅಜಾಮಿಳ ಮತ್ತು ಮಾಧವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಅವರು ಪರಮ ಸಾತ್ವಿಕಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಸಚ್ಚೇತರೇ ಖರೆ. ಆದರೆ, ದುಷ್ಟಸಹವಾಸ ದುಷ್ಟರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ದೊರೆಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಪಠಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಂತಹ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಅಂತ ಹಲವರನ್ನು ದುಷ್ಟರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು (ದುಷ್ಟರೆನ್ನದೆ) ಸಾಂಸಾರಿಕ ವಿಷಯ ಸುಖಗಳಿಂದ ವಿರತರಾಗಿ ದುರ್ಲಂಪಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. (ದುರ್ವಿಷಯದಿಂದ ಪುಷ್ಟರೆನ್ನದೆ), ವಿಹಿತಕರ್ಮೋಪನದಾಗಿ ಕರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರೆನ್ನಬಾರದು. (ಪೂತಕರ್ಮ ಭ್ರಷ್ಟರೆನ್ನದೆ) ಅಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸ್ವರೂಪತಃ ಸಜ್ಜನರು. ಪುಸಂಗ ವಿಶೇಷದಿಂದ ದುರ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿರಬಹುದು. ಅದು ಕೇವಲ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಜ್ಞಾನದ ತೆರೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃಪೆಯಿಂದ ತೆರೆಯು. ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯ ದರ್ಶನದಿಂದ ಪುನೀತರಾಗಿಯೇ ಇರುವರು.

೪. ವಿಶೇಷವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷಿಯನ್ನು ಗುರುಗಳ ದ್ವಾರಾ ಪಡೆದ ಅಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನ ಶ್ರೀರುಕ್ಮಿಣೀ ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಸಮೇತನಾದ ಮುರಳೀಲೋಲ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಒಲಿದು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು. ಇದು ಸತ್ಯ-ಸತ್ಯ-ಎಂಬುದಾಗಿ ಉದ್ಯೋಷಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

|| ೨೪ ||

|| ೨೪ನೆಯ ಪದ್ಯದ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ"-
ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು ||

||ಶ್ರೀಮದ್ಧೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು||

॥ಶ್ರೀ ಹರಿ ಓಂ॥

ಶ್ರೀ ಮನೋಹರವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸವರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತ
ಫಲಸ್ತುತಿಸಂಧಿ

ಪಲ್ಲವಿ-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ।

ಕರುಣಾದಿಂದಾವನಿವು ಪೇಳುವೆ ॥

ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಂದನಾದರದಿ ಕೇಳುವುದು ॥ ಪ ॥

ಪದ್ಯ - ೧

ಮೂಲ:-

ಸಿರಿವರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ ।

ಚರಣಭಜಕ ನೃಸಿಂಹದಾಸನ ।

ವರಮುಖಾಂಬುಜದಿಂದ ಪರಿಮಳದಂತೆ ಪಸರಿಸಿದ ॥

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪ್ರಸಕ್ತ ।

ಬರೆದು ಓದುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತಿರುವವರ ।

ಪುರಿತ ಪರಿಹರ ಮುಕ್ತಿಯವರಿಗೆ ಕರತಲಾಮಲಕ ॥ ೧ ॥

ಅವತರನಕೆ:

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನೋಹರ
ವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸವರ್ಯರು ಒಬ್ಬರು. ದಾಸಾರಾಯರ ಅಮರಕೃತಿ
ರತ್ನವಾದ - ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಕ್ಕೆ "ಫಲಸ್ತುತಿ"ಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವ
ಶಿಷ್ಯರು ಎರಡನೆಯವರು. ॥ ೧ ॥

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಸಿರಿವರ = ಶ್ರೀನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಅನಂತ
ಕೋಟಿಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ - ಜಗತ್ಪ್ರಭುವಾದ

ವಿಠಲಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಚರಗುಣಜಕ = ಪಾದ ಪದ್ಮಾಧಕರಾದ, ನೃಸಿಂಹದಾಸನ = ತಮ್ಮ ಕುಲವೈವನೂ, ಇಷ್ಟದೈವನೂ, ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯ ದಾಸರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ. ವರಮುಖಾರವಿಂದದಿಂದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮುಖಕಮಲದಿಂದ, ಪರಿಮಳದಂತೆ = ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಸುಗಂಧದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದ = ಸರ್ವತ್ರ ಹಬ್ಬಿಹರಡಿರುವ ಪರಿಕಥಾಮೃತನಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ವರಿಕಥಾಮೃತನಾರಾಖ್ಯ ಈ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ, ಪ್ರಸಕ್ತ = ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು = ಲಿಖಿತ, ದೂಷದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಓದುವ = ಪಠನ ಪೂರ್ವಕ ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಕೇಳಿ = ಮತ್ತು ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವ, ಸುಜನಕ = ಸಚ್ಚೇತನರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ, ದುರಿತ ಪರಿಹರ = ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು. ಅವರಿಗೆ = ಅಂತ್ರಕ ರೋಖನ = ಪಠಣ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಮುಕ್ತಿಯು = ಸ್ವಸ್ವರೂಪಗತವಾದ ಆನಂದಾವಿಭಾವವೆಂಬ ಮೋಕ್ಷವು. ಕರತಲಾಮಂಕ = ಅಂಗೈಯ ಮೇಲಿನ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯಂತೆ ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವು. ಅಂದರೆ, ಪುಸ್ತಕ ಗ್ರಂಥದ ಪಠಣ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು. ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಮರ ಕೃತಿಯ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದ ಗ್ರಂಥವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂಶಯ. || ೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಸಾತ್ವಿಕಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ. ಸರ್ವದಾ ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನಾಳಾದ, ಸರ್ವಮಂಗಳಪ್ರದಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಶ್ರೀನಾಮಕಳು.

ಶ್ರೀನಾಮಕಳಾದ ಇಂದಿರೆಗಿಂತಲೂ ಅನಂತಕೋಟಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಮೋತ್ತಮವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ - ಸಿರಿವರನು.

೨. ಸಿರಿವರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ಸ್ವಾಮಿಯು, ವಿಠಲಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನಾಮಕನು.

ದಾಸರಾಯರ ಆರಾಧ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪ ಮತ್ತು ಅಂತನಾಮರೂಪನು.

೩. ಸಿರಿವರನಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸುವ ಆರಾಧಕರು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ - ದಾಸವರ್ಯರು. ಅವರ ಕುಲದೈವ ಹಾಗೂ ಇಷ್ಟ ದೈವನೇ - ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿವಾದ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ ನೃಸಿಂಹನ ದಾಸರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ವರ್ಮರು.

೪. ಅಂತಹ ನೃಸಿಂಹದಾಸರ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವದನವೆಂಬ ಕಮಲದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಈ ಪರಮ ಅತ್ಥಿಕ ಗ್ರಂಥವು - ಸುಗಂಧವು ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡುವಂತೆ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಪರಿಮಳದಿಂದ ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಆನಂದಿಸುವರು.

೫. ಶ್ರೀಮದ್ಧರಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬೀ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ ಮಹಾತ್ಮೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅತ್ಥಿಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಯಾರು ಲೇಖನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆಯೋ, ಯಾರು ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆಯೋ, ಯಾರು ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಾದಿಗಳಿಂದ ಏಕಾಗ್ರಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಯೋ, ಅಂತಹ ಸಚ್ಚೇತನರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಸಕಲ ಪಾಪಗಳೂ ಪರಿಹಾರ.

೬. ಅವರ ಪಾಪ ಪ್ರಹ್ಲಗಳನಾ ದ್ವಾರಾ ಅವರನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿ, ಅವರ ಹೃನ್ಮಂದಿರವನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿ. ಅಲ್ಲಿ ಬಿಂಬನ ದರ್ಶನಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಭಗವದಪರೋಕ್ಷ ದರ್ಶನದಿಂದ ಸಕಲ ಸಂಜಿತ-ಆಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನಾಶ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಭೋಗಾನಂತರ, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೈದಿಸಿ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿರ್ಭಾವ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ ಸಹ ಹೊಂದಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ಮೋಕ್ಷಪ್ರದಗ್ರಂಥವೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. || ೧ ||

ಪದ್ಯ- ೨

ಮೂಲ:-

ಇದು ಸುಧಾಮನ ಚಿಂತಿಸುವವರಿ |
 ಗಿಡು ಅಭೀಷ್ಟವನೀವ ಸುರತರು |
 ವಿಡು ಮನದ ಕಾಮಿತವ ಕರಕೊಂಬುದಕೆ ಸುರಧೇನು ||
 ಇದು ಚತುರವಿಧವಾದ ಪುರುಷಾ |
 ಭಗದ ಸುಮಾರ್ಗವ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲಿ |
 ಸದಮಲ ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಕೇಳರಿಗೆ || ೨ ||

ಅವತರಣಕೆ:-

ಶ್ರೀಮದ್ದರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ದಿವ್ಯಗ್ರಂಥರತ್ನವು ಐಮಧೇನು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಚಿಂತಾಮನ ಸದೃಶವಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಂಥಪಠಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಕಲ ಮನೋಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ:-

ಇದು = ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು, ಸುಧಾಮನ = ಚಿಂತಾಮನ ಸದೃಶವಾಗಿದೆ. (ಸುಧಾ - ಅಮೃತ - ಸಕಲ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳ ಪ್ರದವು). ಚಿಂತಿಸುವರಿಗೆ = ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕ ಸ್ಮರಿಸುವವರಿಗೆ. ಇದು = ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು. ಅಭೀಷ್ಟವನೀವ = ಸಕಲ ಮನದಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ, ಸುರತರು = ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಸದೃಶವು. ಇದು = ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವು. ಮನದ ಕಾಮಿತವ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಯಸಿದ ಅಭೀಷ್ಟೆಗಳನ್ನು, ಕರಕೊಂಬುವುದಕೆ = ಹಾಲಿನಂತೆ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಸುರಧೇನು = ದೇವತೆಗಳ ಆಕಳಾದ ಐಮಧೇನು ಸದೃಶವು. ಇದು = ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಚತುರವಿಧವಾದ = ನಾಲ್ಕು ಶ್ರುತಾರವಾದ, ಪುರುಷಾರ್ಥದ = ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಐಮ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ

- ವೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ಸುಮಾರ್ಗವ = ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಹಾದಿಯನ್ನು ತೋರಿ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲಿ = ಪ್ರೇಮಾದರಗಳಿಂದ, ಸದಮಲ = ಸದಾನಿದೋಷವಿಲ್ಲದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯ ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಹೇಳುವ, ಶ್ರೀಶರೀಫ ಮೃತಕಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಧಾಮೃತಕಾರವೆಂಬ, ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ = ಶ್ರವಣಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ನೀಡುವುದು.
|| ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಧಾಮೃತಕಾರವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು, ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸುಧಾಮಣಿ ಸದೃಶವು. ಅಂದರೆ ಸುವಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಂತಾಮಣಿ - ಎಂಬ ಅನರ್ಘ್ಯ ರತ್ನದಂತೆ. ಭಜಕರಿಗೆ ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು. ಸುಧಾ = ಎಂದರೆ ಅಮೃತ ಎಂದರ್ಥ. ಅದರ ಸೇವನೆಯ ಫಲ - ಪರಮಾನಂದಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.

೨. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದವಾದ ಸುರತರು-ಅಂದರೆ, ದೇವಲೋಕದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಿದ್ದಂತೆ. ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು ತನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸುವವಿಗೆ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು.

೩. ಸುರಧೇನು - ಎಂದರೆ ದೇವಲೋಕದ ಆಕಳು - ಕಾಮಧೇನು. ಅದು ಕರೆದಷ್ಟು ಹಾಲನ್ನು ಇತ್ತು, ತನ್ನೂಲಕ ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಭಜಕರಿಗೆ ನೀಡುವುದು.

ಕಾಮಧೇನುವಿನಂತೆ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಗತ ತಾತ್ಪರಿಕವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತನ ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಉಪಾಸನೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನಾಪ್ತಿಯನ್ನನು ನೀಡುವ ಕಾಮಧೇನುವಿದು.

೪. ಜೀವರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರ. (೧) ಧರ್ಮ (೨) ಅರ್ಥ (೩) ಕಾಮ ಮತ್ತು (೪) ಮೋಕ್ಷ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ ಪಠಗಾದಿಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಚತುರ್ವಿಧ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೂ ಲಭ್ಯವಾಗುವುವು.

೫. ಸುಮಾರ್ಗ = ಸಮೀಪೀನವಾದ ಮಾರ್ಗ. ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರವಾಹ ರೂಪವಾದ ಸುದೃಢವಾದ ಸ್ನೇಹರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇ ಸುಮಾರ್ಗವು.

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವವರಿಗೂ, ಪಠಣ ಮಾಡುವವರಿಗೂ, ಈ ಮುಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು ಎಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. || ೨ ||

ಪದ್ಯ- ೨.

ಮೂಲ-

ಪತಿತಪಾವನ ಮಾಳ್ವದಿದು ಸಂ |
 ಸ್ತುತಿಯ ಬಾಧೆಯ ಕಳೆವುದಿದು ಸಂ |
 ತತ ವಿಮಲ ಸುಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಾದಿ ಭಾಗ್ಯವನು ||
 ಅತಿಶಯದಿ ಸದ್ವ್ಯಕ್ತಿ |
 ಚ್ಯುತನ ಪಾವನ ತೋರ್ಪುದಿದು ಸಂ |
 ಸ್ತುತಿಸರೋತವೇ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಸಂಸ್ತುತಿಯು || ೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ-

ಪತಿತಪಾವನ = ಬಾಪ ಮಾಡಿ, ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿ, ಉದ್ಧರಿಸುವ, ಮಾಳ್ವದಿದು = ಈ ಗ್ರಂಥಗತ ವಿಷಯಗಳ ಶ್ರವಣ ಪಠಣಾದಿಗಳು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಸಂಸ್ತುತಿಯು = ಕರ್ಮಬಂಧನರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸಂಸಾರದ, ಬಾಧೆಗಳ ಕಳೆವುದು = ದುಃಖಗಳಿಂದುಂಟಾದ ನೋವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಇದು = ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವು, ಸಂತತ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ವಿಮಲ = ನಿರೋಷವಾದ (ಸಂಶಯರಹಿತವಾದ), ಸುಜ್ಞಾನ = ಭಗವದ್ವಿಷಯವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವೇನು. ವೈರಾಗ್ಯದಿ = ಐಹಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ ಭಾವ. ಇತ್ಯಾದಿ, ಭಾಗ್ಯವನು = ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನು, ಅತಿಶಯದಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಸದ್ವ್ಯಕ್ತಿ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸುದೃಢ ಸ್ನೇಹ ರೂಪವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಭಕ್ತಿ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು, ಇತ್ತು = ಪ್ರಧಾನಮಾಡಿ, ಅಚ್ಯುತನ = ಚತುರ್ವಿಧನಾರ ರಹಿತವಾದ, ನಿತ್ಯನೂ, ಶಶ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರನೂ ಆದ ಅಚ್ಯುತನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪಾವನ = ನಿರೋಷವಾದ ಶ್ರೀಶನ ಪಾವಿತ್ರತೆಯನ್ನು, ತೋರ್ಪುದಿದು = ಈ ಗ್ರಂಥ ರತ್ನವು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ, ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ

ಮಹಾ ಗ್ರಂಥದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ = ತಾತ್ಪ್ರಿಕಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲು ವಚನೇ =
 ಕೂಗಲಿ ಕೊಂಡಾಡಲು ನನಗೆ ಎಂದಿಗಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಸಾಧ್ಯ
 ಎಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಆಧೋಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರು
 ವವರು - ಪತಿತರು ಪಾವನ = ಎಂದರೆ, ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸಿ ಉದ್ಧರಿಸುವುದು.
 ಅಂದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳು ಪತಿತರನ್ನು ಪಾವನರನ್ನಾಗಿ
 ಮಾಡಿ, ಪಾಪ ಪ್ರಹ್ಲಾಳನಾ ದ್ವಾರಾ ಅವರ ಉತ್ತಮಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

೨. ಸಂಸ್ಕೃತಿ = ಎಂದರೆ, ಜನನ ಮರಣಾಖ್ಯ ರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರವು.
 ಕರ್ಮಬಂಧನರೂಪವಾದ ಈ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಅನೇಕ ದುಃಖಗಳು
 ಉಂಟಾಗುವುವು. ಇವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಾಧೆಗಳು ಈ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಬಾಧೆಗಳನ್ನ
 ಪರಿಹರಿಸಿ, ನಿರಂತರವೂ, ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದ, ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನ
 ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಭಗವದ್ವಿಷಯವಾದ
 ಉತ್ತಮಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವು ಸುಜ್ಞಾನವಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು
 ವಿಮಲ ಅಂದರೆ ಯಾವ ಸಂದೇಹಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದುಷ್ಪವಾಗಿರಬೇಕು.

೩. ಸುಜ್ಞಾನದ ಜೊತೆಗೆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ ಭಾವವನ್ನು
 ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯಗಳು ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿಯ
 ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತುಗಳು. ಇದನ್ನು ಸುಜ್ಞಾನ
 ವೈರಾಗ್ಯ ದಿಭಾಗ್ಯವನು-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು.

೪. ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ
 ಅಧಿಕಾರವಾದದ್ದು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತೈಕಲಭ್ಯನು. ಸಾಧಕರು
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರತಿಶಯವಾದ, ಸುದೃಢರೂಪವಾದ ಪ್ರೇಮ
 ಅಪೂರ್ವವೇ ಭಕ್ತಿ ಎನಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ತಾತ್ಪ್ರಿಕ
 ವಿಷಯಗಳು ನೀಡುವುವು.

೫. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಾದಿಯು ಮತ್ತು ನಿತ್ಯನು. ಇತರ ಜೀವರುಗಳಿಗಿರುವಂತೆ, ಚತುರ್ವಿಧವಾದ ನಾಶಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಗಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ, ಅಚ್ಯುತನಾಮಕನು.

ಅಂತಹ ಅಚ್ಯುತರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾವನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳ ದರ್ಶನಭಾಗ್ಯವನ್ನಿತ್ತು, ತದ್ವಾದಾ, ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ - ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು !

೫. ಇಂತು, ಅತಿಶಯಮಹಿಮಾಸ್ತುತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಧಾಮೃತ ಸಾರಾಖ್ಯ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಾನು ಹೊಗಳಿ, ಕೊಂಡಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? (ಪುತಿಸಲೊಕವೇ). ಎಂಬೆಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೨ ||

ಪದ್ಯ - ೪

ಕುರಿ:-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪೂರ್ವಾ |
 ಪರದಿ ರಚಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಾಸರ |
 ನರನಿವರು ದಿಟವೆಂದು ಬಗೆವರು ಮುಖ್ಯರೀತಿಯೊಳಗೆ ||
 ಸುರರೆ ಲೋಕೋದ್ಧಾರಗೋಷುಗ |
 ನರಹರಿಯ ಸದ್ಗುಣಗಣಂಗಳ |
 ನರುಹಲುಡಿಸಿದರೆಂದ ಕೊಂಡಾಡುವರು ಕೋವಿದರು || ೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಪೂರ್ವಪರದಿ ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ, ರಚಿಸಿದ = ವಿದ್ವಾನ್ಮಾನ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ, ವಿಷ್ಣುವಾಸು = ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಿಂಕರೆಯಾದ (ಹರಿದಾಸರಾದ) ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರ್ಯರನ್ನು, ಇವರು ನರರು = ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರರಿಂದರೆಂದು, ದಿಟವೆಂದು = ಇದೇ ನಿಜವೆಂದು, ಬಗೆವರು = ತಿಳಿಯುವವರು, ಇಳೆಯೊಳಗೆ = ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯರು = ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು (ನರಕ ಭಾಜನರು), ಸುರರೆ = ಕರ್ಮಚ ದೇವತೆಗಳಾದ ಸಹ್ಯಾದರಾಜರೇ, ಲೋಕೋದ್ಧಾರಗೋಷುಗ = ಜಗತ್ತಿನ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನರಹರಿಯ = ನರಸಿಂಹ ನಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ (ಸರ್ವ ಜೀವರ ಬಿಂದಮೂರ್ತಿ ಭಗವದ್ರೂಪ), ಸದ್ಗುಣ ಗಣಂಗಳ = ಅನಂತ ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು, ಅರುಹಲು = ಬೋಧನ ರೂಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು, ಉಡಿಸಿದರು ಎಂದು = ಅವತರಿಸಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ, ಕೋವಿದರು = ನಿರ್ಮಾತೃಗಳಾದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಜ್ಞಾಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಕೊಂಡಾಡುವರು = ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ || ೪ ||

ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ

೧. ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ಜ್ಞಾನಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರೇಣ್ಯರು ಶಾಸ್ತ್ರನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವಿಷಯಗಳ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕ್ರಮದ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ವಿದ್ವತ್ತಿರಾಗಿ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೨. ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕೋವಿದರಾದ ದಾಸರಾಯರು ಆಪರೋಕ್ಷೀಕೃತ ಶ್ರೀಶರು. ಭಗವದ್ವಿಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೃತ್ಯಮಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡವರು. ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣು ದಾಸರನ್ನು ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು-ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಆಡಿದ್ದಾರೆ ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು.

ಆವರನ್ನು ಕೇವಲ ನರರೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಜನರು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಮೂರ್ಖರು ಆವರು ನರಕಭಾಜನರು. ಇದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವೆಂದು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು.

೩. ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರು ಸ್ವರೂಪತ - ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಕರ್ಮಜ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದಾಂಶ ಸಂಘೂತರು.

ಸಜ್ಜನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶ್ರೀಶನ ಅನಂತಾನಂತ ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮಹಾಮಾತಿಶಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಈ ದಿವ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ದೇವತಾ ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಶ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ರಚಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾತ್ಮರಾದ, ಉದಾರ ಹೃದಯಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೃತಿ ರಚನಾಕರರಾದ ದಾಸವರ್ಯರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

|| ೨ ||

ಪದ್ಯ - ೫

ಮೂಲ-

ಕರಧಿಮುಫನದೊಳಂದು ಸುಧೆ ತಮ |
 ಗರೆಯಲಾ ನರಸಿಂಹ ದಾಸರು |
 ಕರುಣಾದಿಂ ತಮ್ಮಧೆಯ ಸುಜರಿಗುನಸಚೇಕೆಂದು ||
 ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ನಿಜಮುಖ |
 ವರಕಲತದಿಂದಿತ್ತ ರಸ ಸವಿ |
 ದಿರಲು ಶಾಶ್ವತ ರೋಕದೊಳಜರಾ ಮರಣವೆನಿಸುವುದು || ೫ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ-

ಕರಧಿಮುಫನದೊಳು = ದೇವದಾನವರು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಂದಗಿರಿಯನ್ನು ಕಡೆಗೋಲಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮುಳಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಅಂದು = ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಸುಧೆತಮ ಗರೆಯಲು = ಅಮೃತವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ನೀಡುತ್ತಿರಲು, ಆ ನರಸಿಂಹದಾಸರು = ತದ್ವತ್, ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಕುವರರೂ, ಶ್ರೀಗರುಡವಾಹನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹದಾಸರೂ ಆದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರ್ಯರೂ, ಕರುಣಾದಿಂ = ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದಯಾಪರರಾಗಿ, ತಮ್ಮಧೆಯ = ಆ ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸುಧೆಯನ್ನು, ಸುಜನರಿಗೆ = ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆ, ಉನಸಚೇಕೆಂದು = ಕುದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಹರಿಕಥಾ - ಎಂಬ ಅಮೃತದ ಸಾರವನ್ನು ನಿಜಮುಖ = ತಮ್ಮ ವದನಾರವಿಂದವೆಂಬ, ವರಕಲತದಿಂದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲಶದ ದ್ವಾರಾ (ದಾಸರಾಯರ ವಚನವೇ ಅಮೃತ ಕಲಶದ ಸದೃಶ). ಇತ್ತ = ನೀಡಿರುವ, ರಸ = ಅಮೃತಸಾರವನ್ನು, ಸವಿದಿರಲು = ಪಾನಮಾಡಿರಲು, ಶಾಶ್ವತರೋಕದೊಳು = ನಶವುನರಾವರ್ತಂತೇ - ಎಂದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಅಜರಮರಣವೆನಿಸುವರು = ಹೊಸ, ಜನನ ಮರಣಾಖ್ಯ

ರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಲು ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. || ೫ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಹಿಂದೆ, ಅಮೃತ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ದೇವದಾನವರು ಕೂಡಿ, ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಥಿಸಿದರು. ಮಂದರ ಗಿರಿಯನ್ನೇ ಕಡೆಗೋಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ವಾಸುಕೀ ಸರ್ಪವನ್ನೇ ಹಗ್ಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರಮಥನ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸುವರ್ಣಕಲಶದಲ್ಲಿ ಅಮೃತವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಧನ್ವಂತ್ರೀರೂಪದಿಂದ ಅವಿಭೂತನಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೋಹಿನೀರೂಪದಿಂದ ಅಮೃತವನ್ನು ಹಂಚಿದನು.

೨. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹದೇವರೂಪದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥವರ್ಯರು ಹರಿಕಥಾ - ಎಂಬ ಸಾಧನವು ರೂಪವಾದ ಅಮೃತವನ್ನು ಭಗವದನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಸಾಧನದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಗರವನ್ನು ಮಥಿಸಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಹಂಚಿದರು.

೩. ಸಮುದ್ರಮಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಧನ್ವಂತ್ರೀರೂಪಿಯು ಸುವರ್ಣಕಲಶದಲ್ಲಿ ಸುಧೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ, ಸಮುದ್ರಗರ್ಭದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದನು.

ಅದರಂತೆಯೇ, ದಾಸವರ್ಯರ ವದನಾರವಿಂದವೇ ಸುವರ್ಣಕಲಶಸದೃಶವು. ಅವರ ಮುಖಕಮಲದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಸುಧೆಯೇ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಅಮೃತಸಾರವು.

೪. ಸಮುದ್ರಮಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ಅಮೃತವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮರತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಹಾಗೆಯೇ, ಭಗವದ್ಧಕ್ಕರಾದ ಸಚ್ಚೇತನರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಸುಧಾಪಾನಮಾಡಿ, ತದ್ವರಾ ಶಾಶ್ವತರೋಕಗಳಾದ ಮುಕ್ತಿ ಧಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಜನನಮರಣಾಖ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ

ರಹಿತರಾಗಿ, ಮೋಕ್ಷಾನಂದವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ, ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು
ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಗತ ವಿಷಯಗಳು ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ-
ವೆಂದು ಉದ್ಯೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ - ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿಕಾರರು. || ೫ ||

ಪದ್ಯ - ೬

ಮೂಲ-

ಪರಮತತ್ತ್ವ ಸಾರ ಯೋಗೀ |
 ಶ್ವರರ ಮನಕೆ ವಿಹಾರ ಸಜ್ಜನ |
 ನೆರವಿಗಳ ಶ್ರುತಿಗೊಪ್ಪುತಿಹ ಶೃಂಗಾರಾಲಂಕಾರ ||
 ಶರಣ ಜನಮಂದಾರವೆನಿಸುವ |
 ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಕೇಳರೆ |
 ದುರಿತಪಾರಾಪಾರವನು ದಿಟಪಾರ ಕಾಂಬುವನು || ೬ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ-

ಪರಮ = ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ತತ್ತ್ವಸಾರ =
 ತತ್ತ್ವಾರ್ಥರೂಪವಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಸಾರವನ್ನು, ಯೋಗೀಶ್ವರರ =
 ಯೋಗಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಮನಕೆ = ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ವಿಹಾರ =
 ವಿಹರಿಸುವ ಕ್ಷೇತ್ರಸದೃಶವು, ಅಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮನಸ್ಸು ಈ
 ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ, ಆನಂದಿಸುವುದು. ಸಜ್ಜನ ನೆರವಿಗಳ = ಸಜ್ಜನರ
 ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಶ್ರುತಿಗೆ ಒಪ್ಪುತಿಹ = ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ
 ವೇದೀಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಶೃಂಗಾರ ಅಲಂಕಾರ = ಶೃಂಗಾರ ರೂಪವಾದ
 ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾದ ದಿವ್ಯಗ್ರಂಥವಿದು. ಅಂದರೆ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಗತ
 ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವೂ ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಶರಣಜನ
 ಮಂದಾರವೆನಿಸುವ = ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಾದಪಂಕಜಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಿ
 ಬಂದ ಭಕ್ತರ ಪಾಲಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಸದೃಶದಂತಿರುವ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ =
 ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಕೇಳರೆ = ಶ್ರವಣ
 ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ದುರಿತಪಾರಾಪಾರವನು = ದುರಿತ - ಎಂಬ ಮಹಾ
 ಸಾಗರವನ್ನು, ಪಾರಕಾಂಬುವನು = ದಾಟಿ, ಅದರ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು
 (ಪಾರ) ಸೇರಿ ಉತ್ತರಣನಾಗುವನು: ದಿಟ = ಇದು ಖಂಡಿತ ನಿಶ್ಚಯವು.

|| ೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟದ ತತ್ವಾರ್ಥಪ್ರಮೇಯಗಳ ಪ್ರಧಾನಸಾರಭೂತನು - ಶ್ರೀಹರಿಯೇ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು - ಪರಮ ತತ್ವಸಾರ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ - ಫಲಸ್ತುತೀಕಾರರು.

೨. ಶಮದಮಾದಿ ಗುಣಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು - ಯೋಗೀಶ್ವರರು, ಅಂತಹ ಯೋಗೀಶ್ವರರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ಈ ಪರಮ ತತ್ವಸಾರವು ವಿಹಾರವೆನಿಸುವುದು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಭಗವದ್ಭಿಂತನಾ ರೂಪವಾದ ಈ ತತ್ವಾರ್ಥ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು.

೩. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವದ ಬೇತನರು-ಸಜ್ಜನರು ಅಂತಹ ಸಜ್ಜನರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಈ ತತ್ವಾರ್ಥವಿಚಾರವು ವಿಶೇಷ ಆನಂದ ಪ್ರದವು.

೪. ಈ ಪರಮ ತತ್ವಾರ್ಥವಿಚಾರವು ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ನಾನಾ ಶಾಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ.

೫. ಶೃಂಗಾಲಂಕಾರ ಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಪರಮತತ್ವಾರ್ಥಸಾರವು, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳನ್ನೇ ನಿರಂತರ ನಂಬಿ, ಶರಣಾಗತರಾಗಿರುವ ಸಜ್ಜನರ ಪಾಲಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸದೃಶವಾಗಿದೆ - ಶರಣಜನಮಂದಾರವೆನಿಸಿ.

೬. ಶರಣಜನರ ಮಂದಾರವೆಂದು ಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ಈ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯ ಗ್ರಂಥದ ಶ್ರವಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಸಕಲ ದುಃಖ ಸಾಗರವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು. ದುರಿತ-ಪಾಪಗಳು, ತಾಮಸಕರ್ಮ ಜನ್ಯವಾದ ಪಾಪಫಲ, ಜೀವರಿಗೆ ಈ ದುಃಖವೆಂಬುದೇ ಮಹಾ ಸಾಗರ ಸದೃಶವು. ಇದನ್ನು ದಾಟಲು ಏಕೈಕ ನಾವೆ - ಎಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆ. ಅದರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವ ದಿವ್ಯಗ್ರಂಥ - ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವು.

೨. ಅಂತಹ ದುರಿತಪಾರಾವಾದವನ್ನು ದಾಟಿ, ಅದರ ಆಚ್ಛಾದದವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಖಂಡಿತ. ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಮಾತೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗ್ರಂಥದಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳು ಜೀವರನ್ನು ಸಂಸಾರ ಬಂಧನವೆಂಬ ಭವಸಾಗರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುವುದು - ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೬ ||

ಪದ್ಯ- ೨

ಮೂಲ:-

ರೋಗಭಯವೆಂದೆಂದು ಬಾರದು |
 ಆಗದಪಜಯ ಧುರದಿ ಬಯಸಿದ |
 ಭೋಗ ಕುಭಕಲ್ಯಾಣವಪ್ಪುದು ಸರ್ವಕಾಂಡಲಿ ||
 ತ್ರೀಗಿರಿಯ ಮಂದಿರನ ಕಥೆ ರೇ |
 ಸಾಗಿ ಕೇಳಲು ದಿನದಿನದಿ ಶತ |
 ಯಾಗ ಫಲ ಬಹುದಾಯುರಾರೋಗ್ಯಾದಿ ಶಿರಿ ಬಹುದು. || ೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ರೋಗಭಯವು = ಶಾರೀರಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕವಾದ ರೋಗಾದಿ ಉಪದ್ರವಗಳು, ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಬಾರದು = ಎಂದೆಂದೂ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, ರೋಗಾದಿ ಭಯಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುವುದು. (ರೋಗಹರವು) ಧುರದಿ = ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (ಬದುಕೆಂಬ ಸಮರದಲ್ಲಿ) ಅಪಜಯ ಆಗದು = ಸೋಲೆಂಬುದು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಜಯಪ್ರದವು) ಬಯಸಿದ ಭೋಗ = ಮಾನವರು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಭೋಗಗಳೂ, ಕುಭ ಕಲ್ಯಾಣವು ಅಪ್ಪುದು = ಸಕಲಮಂಗಳವೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. (ಸಕಲ ಭೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಸಮಸ್ತ ಕುಭಪ್ರದವು). ಸರ್ವಕಾಂಡಲಿ = ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಂಗಳದಾಯಕವು, ತ್ರೀಗಿರಿಯಮಂದಿರನ = ಶೇಷಾಚಲ ಮಂದಿರನಾದ ತ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸನ, ಕಥೆ = ಮಹಾತ್ಮ್ಯಪೂರ್ವಕವಾದ ಸುಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು = ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ದಿನದಿನದಿ = ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಶತಯಾಗ ಫಲ = ನೂರಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಫಲ. ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ಬಹುಆಯು ಆರೋಗ್ಯಾದಿ = ಉತ್ತಮವಾದ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸು, ಆರೋಗ್ಯಗಳೆಂಬ, ಸಿರಿಯು ಬಹುದು = ಸಂಪತ್ತು ಉಂಟಾಗುವುದು (ಉತ್ತಮ ಆಯುಸ್ಸು ಆರೋಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯಪ್ರದವು). || ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ಜ್ವರಾದಿ ರೋಗಾದ್ಯವದ್ರವಗಳು - ಶಾರೀರಿಕ ರೋಗಗಳು, ಚಿಂತೆ, ಸಂತಾಪ, ಉನ್ನಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳು, ಇತರ ಶಾರೀರಿಕ ರೋಗಗಳಾಗಲೀ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳಾಗಲೀ, ಜೀವರನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಫಲವು. ಅಂದರೆ, ಭಕ್ತರನ್ನು ರೋಗರಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು.

೨. ಯೋಧರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅಪಜಯ, ಅಂದರೆ, ಸೋಲು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನನಮರಣಾಖ್ಯರೂಪವಾದ ಈ ಸಂಸಾರವೂ ಸಹ ಒಂದು ಸಂಗ್ರಾಮವೇ. ಈ ಸಂಸಾರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಯಪ್ರದವಾಗಿದೆ.

೩. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಬಯಸಿದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು. ಅಂದರೆ, ಸಕಲೇಷ್ಟಪ್ರದಾಯಕವು.

೪. ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಗೆ ಶುಭ ಉಂಟಾಗುವುದು. ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಕಲ್ಯಾಣಪದ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯವೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಂಕೀರ್ತನಾ ಮಹಿಮೆ. ಅದು ಸಕಲ ದುರಿತ ಪರಿಹಾರಕವು, ಸಕಲಶುಭಪ್ರದಾಯಕವು.

೫. ಸಪ್ತಗಿರೀವಾಸನಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ದಿವ್ಯಚರಿತ್ರೆ, ಲೀಲಾವೈಭವಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೇಳುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ನೂರು ಸುಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು.

೬. ಉತ್ತಮವಾದ ಆಯುಸ್ಸು, ಆರೋಗ್ಯ, ಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನಿತ್ತು, ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು. ಇಂತು, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು, ಜಯ, ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟೆಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ದೀರ್ಘ ಆಯುಸ್ಸು ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯ-ಇತ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ದ್ವಾರಾ ನಿತ್ಯಾನಂದರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನು ಕರುಣಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ - ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು. || ೨ ||

ಪದ್ಯ - ೮

ನುಲ:-

ವಾದಿಗಳ ಎದೆಕೂಲ ಕುಮತವ |

ಛೇದಿಸುವ ಕರವಾಲ ಕಾಮ |

ಕ್ರೋಧ ತರಿದಾನಂದವೀವುದು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವು |

ಪಾದಮಾತ್ರವ ಪಠಿಸುವಗೆ ಗಂ |

ಗಾಡಿ ಸ್ನಾನ ಫಲವು ಬಹುದು ಮೇ - |

ಗೋದಿದವನೇ ಧನ್ಯತಮ ಪುಸ್ತಕ ಸಮಗ್ರವನು || ೮ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ವಾದಿಗಳ = ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವಾದಿಸುವ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ,
 ಎದೆಕೂಲ = ಎದೆಗೆ ಶೂಲಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ - ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವಿಷಯಗಳು.
 ಅಂದರೆ, ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಗುಂಡಿಗೆಯನ್ನು ಸೀಳುವ ಶೂಲಾಯುಧದಂತಿದೆ.
 ಕುಮತ = ತತ್ತ್ವವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದುಷ್ಪ್ರಮತಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸುವ =
 ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುವ, ಕರವಾಲ = ಹರಿತವಾದ ಖಡ್ಗದಂತಿದೆ. ಕಾಮಕ್ರೋಧ
 = ಸತ್ಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾದ ಕಾಮ (ವಿಷಯಲಾಸೆ)
 ಮತ್ತು ಸಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ತರಿದು = ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೆಡವಿ,
 ಅನಂದವೀವುದು = ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷ ಶಾಂತಿಸುಖಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು
 ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವು = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಾಖ್ಯವೆಂಬ ಈ
 ದಿವ್ಯಗ್ರಂಥ ರತ್ನವು, ಪಾದಮಾತ್ರವ ಪಠಿಸುವಗೆ = ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ
 ಕಾಲಭಾಗ, ಅಥವಾ ಸಮಗ್ರಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಾಲ
 ಭಾಗವನ್ನು ಪಠಿಸುವಗೆ = ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಓದಿ, ಮನನ ಮಾಡುವವನಿಗೆ,
 ಗಂಗಾಡಿ ಸ್ನಾನಫಲವು = ಗಂಗಾಡಿ ಪವಿತ್ರ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಫಲವು
 ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಮೇಣ್ = ಪುನಃ ಪುನಃ (ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ), ಪುಸ್ತಕ
 ಸಮಗ್ರವನು = ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಮಾಲಾಗ್ರವಾಗಿ, ಓದಿದವನೇ ಧನ್ಯತಮ

= ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಓದಿದವನೇ ಅತ್ಯಂತ ಧನ್ಯನಾದವನು - ಎಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೮ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಎದೆಗೆ ಶೂಲವಾಯಿವಾಗಿವೆ. ಅವರ ಎದೆಯನ್ನು ಸೀಳುವ ತ್ರಿಶೂಲಸದೃಶವಾಗಿವೆ.

೨. ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳೂ - ಕುಮಾರ್ತಗಳೂ ಅಂತಹ ವೇದವಿರುದ್ಧವಾದ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ತುಂಡರಿಸುವ ಹರಿತವಾದ. ಖಡ್ಗದಂತಿದೆ. (ಕರತಾಲ).

೩. ವಾದಿಗಳ ಹೃದ್ಯೂಲವೂ, ಕುಮಾರ್ತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಕರತಾಲ ಸದೃಶವೂ ಆಗಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದ ತತ್ಪಾರ್ಥಗಳು, ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸತ್ಪಾಠನೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಿರುವ, ವಿಷಯಗಳ ಹಂಬಲವೆಂಬ ಕಾಮ, ಶಾಂತಿಗೆ ಭಂಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಕ್ರೋಧ...ಇತ್ಯಾದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿ ತರಿದುಹಾಕಿ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ, ತದ್ವಾರಾ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

೪. ಮನಸ್ಸಿನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ, ಈ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗವನ್ನಾದರೂ, ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ, ಪವಿತ್ರವಾದ ಗಂಗಾದಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ಪಲವುಂಟಾಗುವುದು.

೫. ಹೆಚ್ಚೇನು ! ಈ ದಿವ್ಯಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ಯಾರು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಓದಿ, ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹವರೇ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಧನ್ಯರು-ಎಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹರರು ಸೃಷ್ಟೀಕರಣ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. || ೮ ||

ಪದ್ಯ- ೯

ಮೂಲ:-

ಏನು ಧನ್ಯರು ನಮ್ಮ ಗುರು ಪವ |
 ಮಾನಮತದೊಳಗೆವೆವೆ ಚದುರ ಮ |
 ಹಾನುಭಾವರು ಎನಿಪವೆಂಕಟ ನರಮೃಗೇಂದ್ರಾಖ್ಯಾ ||
 ಜ್ಞಾನನಿಧಿ ಮುಖದಿಂದ ಉದಿಸಿದ |
 ತ್ರಿನಿವಾಸ ಚರಿತೆ ಸುಧೆಯನು |
 ಪಾನಗೈಯಲು ಮನದನೆಯರೆಂದೆಂದು ಸಜ್ಜನರು || ೯ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ನಮ್ಮ ಗುರು ಪವಮಾನಮತದೊಳು = ವೈಷ್ಣವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಗುರುಗಳಾದ,
 ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದ ತ್ರೀಮುಖಪ್ರಾದೇವರ ತೃತೀಯಾವತಾರ
 ಭೂತರಾದ ತ್ರೀಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ ದೈವ
 ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಸನ್ಮತದಲ್ಲಿ, ಎಸೆವ = ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ, ಚದುರ = ಜ್ಞಾನ
 ಸಂಪನ್ನರಾದ, ಮಹಾನುಭವರು ಎನಿಪ = ಮಹಾತ್ಮರು - ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ
 ರಾದ, ವೆಂಕಟನರಮೃಗೇಂದ್ರಾಖ್ಯಾ = ವೆಂಕಟನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ
 ಹೆಸರಿನ, ಜ್ಞಾನನಿಧಿ = ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನರಾದವರ ವರಪುತ್ರ
 ತ್ರಿನಿವಾಸಚಾರ್ಯರ, ಮುಖದಿಂದ = ವದನಾರವಿಂದದಿಂದ, ಉದಿಸಿದ
 = ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ, ತ್ರಿನಿವಾಸನ ಚರಿತೆ =
 ತ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲಾವೈಭವಯುತವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯ ರೂಪವಾದ,
 ಸುಧೆಯನು = ಅಮೃತವನ್ನು (ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಸುಧೆ) ಪಾನಗೈಯಲು =
 ಪಾನ ಮಾಡಲು, ಸಜ್ಜನರು = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಸಚ್ಚೇತನರು, ಎಂದೆಂದಿಗೂ
 = ಎಂದೆಂದೂ (ಅನವರತವೂ), ಮನದನೆಯರು = ಅವರ ಮನಸ್ಸು
 ಆಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. || ೯ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಜನ್ಮನಾಮ - ಶ್ರೀನಿವಾಣ
ಚಾರ್ಯರೆಂದು. ಅವರ ತಂದೆ - ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀಮದ್ವಿಠಲಾ
ಮಠಸಾರದ ವಕ್ತಾರರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರೇಣ್ಯರು, ಮಧ್ಯಮಕ
ವಲಂಬಿಗಳು. ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪನ್ನರು. ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರ ರಾದ
ಶ್ರೀಮನೋಹರ ವಿಶಂಠಾಂಕಿತ ದಾಸರ ಗುರುಗಳು. ಪವಮಾನ ಮತದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಮುಖಾರ ವಿಂದದಿಂದ,
ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಗುರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ
ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ ರತ್ನವಿದು.

೨. ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಮತಾಂಬುಧಿ ಚಂದ್ರಮರಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದ
ದಾಸರಾಯರಿಂದ ವಿರಚಿತ ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಶ್ರೀನಿವಾಸಮಹಿಮಾಸ್ತೋತ್ರವಾದ
ಚರಿತ್ರೆಯೆಂಬುದು ಶ್ರೀಸುಧಾ. ಅಂತಹ ಅಮೃತದ ಸಾರವನ್ನು
ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಪಾನಮಾಡುವ ಸಜ್ಜನರು ಪರಮ ಧನ್ಯರು.

ಈ ಸುಧಾ ಪಾನಾದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಎಂದೆಂದೂ ತಣಿಯದು.
ಮೈಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಪಾಸಕ್ತರಾಗುವರ ಮನಸ್ಸು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ
ತೋಚುವುದು.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು.
|| ೯ ||

ಪದ್ಯ - ೧೦

ಮೂಲ :-

ಅಂಡಚಾಧಿಪ ತುರಗನದಿಕರ ।
 ದಿಂಡಗಳನನವರತ ಭಜಿಸುತ ।
 ಪಂಡಿತರಿಗಿದು ಸೊಗಸುದೋರುವುದಧಮ ಮನುಜರಿಗೆ ॥
 ಕೆಂಡಸದ್ಯಶವು ಮುಟ್ಟಲಾಫುಡೆ ।
 ಬಂಡುನಿಯು ಚಂಪಕ ಸುಪುಷ್ಪವ ।
 ಕಂಡವೋಲ್ ಕುಜನರಿಗಸಾಧ್ಯವು ಹರಿಕಥಾಮೃತವು ॥ ೧೦ ॥

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಅಂಡಚಾಧಿಪ = ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಗರುಡವೇವರು (ಅಂಡಜ - ಮೊಟ್ಟೆ ಒಡೆದು ಮರಿಯಾಗುವ ಪಕ್ಷಿವರ್ಗ), ತುರಗನ = ವಾಹನನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ (ಗರುಡನನ್ನೇ ತುರಗ = ಅಂದರೆ - ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು), ಅದಿಕರದಿಂಡಗಳನು = ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು, ಅನವರತ = ಎಡಬಿಡದೆ, ಭಜಿಸುವ = ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವ, ಪಂಡಿತರಿಗೆ = ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಇದು = ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಿಷಯಗಳು, ಸೊಗಸುದೋರುವುದು = ರುಚಿಕರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು. (ಆಪ್ಪಾಯಮಾಸವಾಗಿರುವುದು) ಅಧಮಮನುಜರಿಗೆ = ನೀಚಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಕುತ್ತಿತರಿಗೆ, ಕೆಂಡ ಸದ್ಯಶವು = ಕೆಂಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟದರೆ, ಹೇಗೆ ಸುಡುವುದೋ, ಅಂತೆ ಕೆಂಡ ಸದ್ಯಶವಾಗಿದೆ. ಮುಟ್ಟಲಾಫುಡೆ = ದುರ್ಜನದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಅಂದರೆ ಅವರಿಗೆ, ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಅಲಭ್ಯವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಬಂಡುನಿಯು = ದುಂದಿಯು, ಚಂಪಕಸುಪುಷ್ಪವ = ಸಂಪಿಗೆ ಹೂವನ್ನು ಕಂಡವೋಲ್ = ಕಂಡ ಮಾತ್ರ ದಿಂದಲೀ, ಅದರ ಬಳಿಗೆ ಸಾರಿ, ಪುಷ್ಪಗತ ಮಕರಂದವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವಂತೆ, ಸುಜನರು ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಸುಧೆಯನ್ನು ಉಣ್ಣುವರು, ಹರಿಕಥಾಮೃತವು = ಹರಿಕಥೆ - ಎಂಬ ಸುಧಾರಸವು, ಕುಜನರಿಗೆ = ದುಷ್ಪಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ

ದುರ್ಜನರಿಗೆ, ಅಸಾಧ್ಯವು = ಎಂದೆಂದಿಗೂ ದಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ.
(ದೂರೋಪಾಸ್ಯವಾದುದು). || ೧೦ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಅಂಚ - ಎಂದರೆ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮೊಟ್ಟೆ ಒಡೆದು ಮರಿಯಾಗುವ ಪಕ್ಷಿವರ್ಗಕ್ಕೆ, ಅಂಚ - ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಧಿಪ = ವಂದನೆ, ರಾಜ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಅಂಡಜಾಧಿಪ - ನೆಂದರೆ ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಗರುಡನು, ಕುರುಗ - ಎಂದರೆ, ಕುದುರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ "ವಾಹನ" - ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂಡಜಾಧಿಪನಾದ - ಗರುಡನನ್ನೇ ವಾಹನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಇದರಿಂದ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಂಡಜಾಧಿಪತುರಗನು.

೨. ಅಂತಹ ಅಂಡಜಾಧಿಪತುರಗನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಿಗೆ ಅನವರತ ತಮ್ಮ ದಿಂಡುಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ, ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಕೊಂಡು ಹುತ್ತಿರುವ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸೊಗಸು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಅದರ ಸವಿಯನ್ನು ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮನಸಾರೆ ಉಣ್ಣುವರು.

೩. ಕುಸ್ತಿತಮನೋಭಾವವುಳ್ಳ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಹಿಡಿಸದು. ಕೆಂಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ, ಕೈಸುಟ್ಟು ಹೌಹಾರುವಂತೆ, ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಕೆಂಡ ಸದೃಶವಾಗಿದೆ - ಈ ಐವ್ಯರತ್ನವು.

೪. ಬಂಜು - ಎಂದರೆ, ಪುಷ್ಪಗತ ಮಕರಂದ. ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ದುಂಡಿಗಳು = ಬಂಜುಗಳೆಗಳು (ಬಂಜು + ಉಗಿ)

ಚಂಪಕ - ಎಂದರೆ ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾದ ಸಂಪಿಗೆಹೂವು. ಚಂಪಕ ಸುಪುಷ್ಪಗತ ಮಕರಂದವನ್ನು ಬಂಜುಗಳೆಗಳು ಆಸ್ವಾದಿಸುವಂತೆ, ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂದು ಸುಧೆಯನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯಂತ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವು. ಕುಜನರಿಗೆ ಸೃಶೀಸಲೂ ಅಸಾಧ್ಯವು. ಅವರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ದಕ್ಕದ ವಸ್ತು.. || ೧೦ ||

ಪದ್ಯ - ೧೧

ಮೂಲ :-

ಪರಮ ತತ್ಪರಹಸ್ಯವಿದನು ।

ಚ್ಚರಿಸಲು ಬರೆದ ವೈಷ್ಣವರಿಗಿದು ।

ಕರಕರಿಯ ಸಂಸಾರವೆಂಬಬ್ಬಿಯೊಳು ಮುಣುಗಿರುವ ॥

ನರರಿಗೊರೆಯಲು ಬಾರದೆಂದಿಗು ।

ಕರಣಕುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಚರಿಸುವ ।

ಹರಿಯ ದಾಸೋತ್ತಮರಿಗರುಹಲು ಸಫಲವಾಗುವುದು ॥ ೧೧ ॥

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಪರಮ ತತ್ಪರಹಸ್ಯವಿದು = ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಾಗೂ ಗೂಢವಾದ ತತ್ವಾರ್ಥ ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು = ಈ ಮಹಾಹವ್ಯಗತ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಠಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ಬರೆದ = ಮತ್ತು ಲೇಖನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದ, ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ = ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷಾಪರರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಇದು = ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಕರಕರಿಯ = ಕ್ಲೇಶಪ್ರದವಾದ (ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ದುಃಖಗಳು), ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಅಬ್ಬಿಯೊಳುಮುಣುಗಿರುವ = ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ (ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವ), ನರರಿಗೆ = ಮಾನವರಿಗೆ, ಒರೆಯಲು = ಹೇಳಲು (ಉಪದೇಶಿಸಲು), ಬಾರದು. ಎಂದೆಂದಿಗೂ = ಯಾವತ್ತೂ ಉಪದೇಶಿಸಬಾರದು, ಕರಣಕುದ್ಧಿಗಳಿಂದ = ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧವಾಗಿ, ಚರಿಸುವ = ಸಂಬರಿಸುವ, ಹರಿಯ ದಾಸೋತ್ತಮರಿಗೆ = ಶ್ರೀಹರಿಯದಾಸದೀಕ್ಷಾ ಪರರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಅರುಹಲು = ಹೇಳಿದರೆ, ಸಫಲವಾಗುವುದು = ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದು. ॥ ೧೧ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ತತ್ವಾರ್ಥ ಪರಮೇಯ ರಹಸ್ಯಗಳಿಂದ ಗೂಢವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಓದಿದರೆ, (ಉಚ್ಚರಿಸಲು) ಅದರಿಂದ ಮಹತ್ಕೃತ ವುಂಟಾಗುವುದು.

೨. ಇದನ್ನು ಲೇಖನರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಪಠಿಸುವ ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ, ಜನನಮರಣಾಖ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಕ್ಲೇಶಗಳಿಂದ ತುಂದಿದ, ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾಸಾಗರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿ, ಸದ್ಗತಿಯತ್ತ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು.

ಅಂದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಸಮಗ್ರ ವಿಷಯಗಳ ಲೇಖನ-ಪಠನ, ಶ್ರವಣಾದಿಗಳು ಭವಸಾಗರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾವೆ ಸದ್ಭಕ್ತವಾದ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ.

೩. ಆದರೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಷಯಾಸಕ್ತರಾಗಿ, ಸಂಸಾರ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಎಳದಂತೆ, ಮುಳುಗಿರುವ ಮಾನವರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ - ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು.

೪. ಕಾಯಕವಾಗಿ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ, ವಾಚನಿಕವಾಗಿ, ಶುದ್ಧರಾಗಿದ್ದು, ಅಂದರೆ, ತ್ರಿಕರಣಪೂರ್ವಕ ಶುದ್ಧರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೇ. ಪ್ರಸಕ್ತಗ್ರಂಥ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು.

ಅಂತಹವರು ಹರಿಯ ದಾಸೋತ್ತಮರು. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯ ದಾಸದೀಕ್ಷಾಪರರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಈ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಮರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ, ಅದು ಖಂಡಿತ ಸಾರ್ಥಕ. ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನಿಷ್ಕಲ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ - ಎಂದು ಗ್ರಂಥದ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||

ಪದ್ಯ- ೧೨

ಮೂಲ:-

ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನವೇತಕೆ |

ಮೌನ ಜಪ ತಪ ಹೋಮವೇತಕೆ |

ದಾನ ಕಾಯಕ್ಷೇಶ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರಗಳ ||

ತಾನಸಗರೇಕಮಂ ಭಕ್ತಿ |

ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಹರಿಕಥೆಯ ಸ- |

ನ್ಯಾದಿಂ ಕೇಳಿದರೆ ಸರ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದು || ೧೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಎತಕೆ = ನಿತ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳಾದ ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿ ಸುಕರ್ಮಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯವಾದ ಜಡ ಕರ್ಮಗಳು ನಿಷ್ಫಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ದೈತ್ಯರ ಪಾಲಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ತತ್ಪಾರ್ಥ ಪ್ರಮೇಯರೂಪವಾದ ನೈಜಜ್ಞಾನವು ಈ ಗ್ರಂಥದ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರಾಪ್ತಿ - ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮೌನ ಜಪತಪ = ಮೌನವ್ರತಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ - ಮೌನಕರ್ಮದ ಆಚರಣೆ, ಜಪತಪಾದಿಗಳ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ...ಇವು ಭಗವತ್ಪರವಾದ ಚಿಂತನಾ ಶೂನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಾಡಿದರೂ ನಿರರ್ಥಕ - ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೋಮವೇಕೆ - ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿ ಗಳಿಂದ ಫಲವೇನೂ ದೊರೆಯದು. ಶ್ರೀಹರಿನಾಮ ಸ್ಮರಣೆಯೊಂದೇ ತಾರಕವು. ದಾನ = ಪಾತ್ರಾ ಪಾತ್ರವರಿಯದೇ ಮಾಡುವ ದಾನಕಾರ್ಯಗಳು, ಕಾಯಕ್ಷೇಶ = ವೃಥಾ ದೇಹದಂಡನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖಗಳು, ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರಯಾತ್ರಗಳ = ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ, ಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರಗಳನ್ನು, ತಾನು ಎಸಗಲೇನು = ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಥಮೂರ್ತಿ, ತಥಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಮಹಿಮಾ, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮಾ ತಿಳಿಯದೇ, ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರಾಗಿ, ಕೇವಲ

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಬಂದರೆ, ಬರುವ ಫಲವೇನು? ಅಮಲಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ = ಸಂಶಯ ರಹಿತವಾದ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹ ಪೂರವಾದ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ, ಹರಿಕಥೆಯ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲಾ - ವಿನೋದರೂಪವಾದ ಸುಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು, ಸುಜ್ಞಾನದಿಂದ = ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಕೇಳಿದರೆ = ಶ್ರದ್ಧಾಸಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೆ, ಸರ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದು = ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟಗಳ ಸಿದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುವುದು. || ೧೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಸ್ನಾನ-ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ-ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಕರ್ಮಗಳು ನಿತ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳು. ಪ್ರತಿ ಜೀವರು ತಮ ದೇಹಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ವಿಧಿ ನಿಯಮಗಳು. ಆದರೆ ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ಪರವಾಗಿ ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ನಿರರ್ಥಕವಾಗುವುವು. ಕರ್ಮಬೋಧಕರಾದ ಅಸುರರು ತಜ್ಞನಿತ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವರು. ಅಂತಹ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಸತ್ಕಾರ್ಮಿಕ ಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ನಾನ-ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಬೇಡ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ. ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಆ ಕಮಲದಳಾಯತಾಕ್ಷನೇ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವನು-ಎಂಬ ಸುಜ್ಞಾನರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪರಮ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೨. ಯಾರೊಡನೆಯು ಮಾತನಾಡದೆ, ಕೆಲವರು ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವರು. ಲೋಕವಾರ್ತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೌನವಿರಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಜ್ಜನರೊಡನೆ ಅಗತ್ಯವೇ? ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಮೌನವ್ರತಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನೀಯುವರು.

೩. ಜಪತಪಾದಿಗಳು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಂದ

ದೂರವಿರಿಸಿ, ಶ್ರೀಶನ ತತ್ವಾದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು. ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ್ಯ- ಮನಸ್ಸಿನ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಭಗವತ್ಪಂತ್ರನೆ ಇಲ್ಲದ ಜಪತಪಾದಿಗಳು ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕರ್ಮಗಳಾಗುವುವು.

೪ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವಸ್ತುವೂ ದೋಷಭೂಯಿಷ್ಯವಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯದೋಷ ಸಾಮಗ್ರಿ ವೈಕಲ್ಯ-ಮಂತ್ರದೋಷ-ಬುದ್ಧಿಹುಗಗಳ ಅಜ್ಞಾನ-ಯಜಮಾನನಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅತ್ತಿಕಜ್ಞಾನದ ಅಭಾವ-ಇತ್ಯಾದಿ ನಾನಾ ಪ್ರಹಾರ ದೋಷಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ, ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಇದರಿಂದ ಹೋಮ ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಫಲಬಾರಮು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯೊಂದೇ ಪರಮ ತಾರಕವು.

೫. ದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರವರಿಯ ಮಾಡಬೇಕು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಪಲ ಶ್ರೇಷ್ಠದಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ 'ಕೆಲೆಯ ನೀರನ್ನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಅವನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಆತನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಧಾರೆ ಎರೆದಿರುವುದು ನಿಜವಾದ ದಾನ ಸಹಾಮನವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾದ ದಾವಲ್ಲ.

೬. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೀತನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ದೇಹದಂಡನೆ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಯಕೇಶವೇ ಹೊರತು, ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿ ಲಭ್ಯರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿ. ದೇಹಗತ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಸಾಧನಗಳಾದ ಪರಿಕರಗಳು. ಈ ಶರೀರವು ದೇವಮಂದಿರ ಎಂಬ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ, ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ, ವಾಚನಿಕ ಕಾಯಗಳನ್ನು ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಅಸ್ಕಂತ್ರ-ನನ್ನ ಕರ್ಮತ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಭಗವದೀಶನ-ಎಂಬ ಅರಿವಿನಿಂದ ದೇಹಾಭಿಮಾನ ಶೂನ್ಯನಾಗಿ ದೇಹದಂಡನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಆಗ ಅದು ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು.

೭. ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಾಲನೆಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಕ್ಷೇತ್ರ-ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರು ಮಾಡುವ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಿಗಳು ನಿರರ್ಥಕ. ಓಂಡಾಂಡ ರೂಪವಾದ ಈ ಶರೀರವೇ ಒಂದು ಸುಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಹುನ್ನಂದಿರವಾದ ದಿಂಬನೇ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞನೆಂದರಿಯ, ಮಾಡುವ ಅನುಸಂಧಾನವೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದತೀರ್ಥ-ಕ್ಷೇತ್ರಯಾತ್ರಿಗಳು.

೮. ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಶನ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. ಅವನು ನಿಯಮದಂತೆ ಸಕಲ ಚರಾಚರಗಳೂ ನಡೆಯುವುವು. ಹೀಗೆ ಮಹಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾದ ಸುದೃಢವಾದ ಸ್ನೇಹಭಾವವೇ ಅಮಲಭಕ್ತಿಯು.

ಅಂತಹ ಅಮಲಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾ ಸುಧೆಯನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವರು ಎಂದು ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿಪ್ರದವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ-
ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು. || ೧೨ ||

ಪದ್ಯ- ೧೩

ಮೂಲ :-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪುಸ್ತಕ !

ಸುರಮಹೀರುಹ ಅದರೆ ಶಾಖೆಗ- ।

ಳೆರಡು ನಾಸಂಧಿಗಳದಕೆ ಮುನ್ನೂರು ।

ಎರಡು ಮುನ್ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ಆರವತ್ತೆಂಟು ಪದಗಳು ।

ಪರಮಧುರ ಫಲವರುಣವಾಗಲು ।

ಹರುಷದಿಂ ಸವಿಸವಿದು ರುಚಿಗಳ ಪೋಗಲ್ವರೇ ಬುದರು ॥ ೧೩ ॥

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಪುಸ್ತಕ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ
 ಗ್ರಂಥರತ್ನವು. ಸುರಮಹೀರುಹ = ದೇವತೆಗಳ ವೃಕ್ಷವಾದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ
 ಸದೃಶವು. ಅದರೆ = ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ, ಶಾಖೆಗಳು =
 ಕೊಂಬೆಗಳು. ಎರಡೂ ನಾಲ್ಕು ಎರಡೆಂಬ = $4 \times 4 \times 2 = 32$ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯಾ
 ಸಾಂಕೇತವಾದ, ಸಂಧಿಗಳು = ಈ ಗ್ರಂಥ ರತ್ನವು ೩೨ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು
 ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರೆ = ಈ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮುನ್ನೂರು
 ಎರಡು ಮುನ್ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ಆರವತ್ತೆಂಟು = $200 \times 2 = 600 + 68 = 988$,
 ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಪರಮಧುರ ಫಲ = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಿಹಿಯಾದ
 ಫಲಗಳು ಅರುಣವಾಗಲು = ಉದಯಿಸಲು (ಬಿಡಲು) ಬುಧರು =
 ಬ್ರಹ್ಮಚ್ಛಾನಿಗಳು, ಹರುಷದಿಂ = ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಸವಿಸವಿದು =
 ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ರುಚಿ ನೋಡಿ ರುಚಿಗಳ = ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಧುರ
 ಸಾರವನ್ನು ಪೋಗಲ್ವರೇ = ಕೊಂಡಾಡುವುದಿಲ್ಲವೇ? ॥ ೧೩ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ದಿವ್ಯಗ್ರಂಥವು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ
 ಸದೃಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು- ಸುರಮಹೀರುಹ-

ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುರ-ದೇವತೆಗಳು. ಮಹೀರುಹ-ವೃಕ್ಷ (ಮಹೀ-ಭೂಮಿ. ಉರುಹ-ನೆಲವನ್ನು ಬೇಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ವೃಕ್ಷವು). ಸಮುದ್ರಮಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಾತವಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವ'-ವೂ ಬಂದು. ಅದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಮರಾವತಿ: ನಗರದಲ್ಲಿ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಈ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ- 'ಸುರವೃಕ್ಷ'-ವೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನೇವಿಸುವವರಿಗೆ ಸಕಲ ಭೀಷ್ಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ

೨. ಸುರಮಹೀರುಹ ಸದೃಶವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೊಂಬೆಗಳು (ಶಾಖೆಗಳು) ಮೂವತ್ತೆರಡು. ಈ ಮಹಾನ್ ಗ್ರಂಥವು ೨೨ ಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಫಲಸ್ತುತಿ ಕಾರರು-ಎರಡು ನಾಲ್ಕರಡೆಂಬ ಸಂಧಿಗಳಿಗೆ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂದರೆ ಎರಡು ನಾಲ್ಕು ಎಂದರೆ - $2 \times 4 = 8$ ಎಂಬರ್ಥವಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಎಂಬರ್ಥ. ಅಂದರೆ $4 \times 4 = 16$. ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡೆಂಬ-ಎಂದರೆ $16 \times 2 = 32$ ಎಂಬ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾಗಣನಾ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ೨೨ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

೩. ಆ ೨೨ ಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಫಲಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ೯೮೮. ಅಂದರೆ ೨೨ ಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ = ೯೮೮. ಈ ಸಂಖ್ಯಾಸಾಂಕೇತವನ್ನು ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು-ಮುನ್ನೂರು ಎರಡು ಮುನ್ನೂರಿಷ್ಟತ್ತು ಅರವತ್ತೆಂಟು-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂದರೆ ಮುನ್ನೂರು ಎರಡು $300 \times 2 = 600$. ಮುನ್ನೂರಿಷ್ಟತ್ತು ೨೨೦ ಮೇಲೆ ಅರವತ್ತೆಂಟು (೬೮). ಅಲ್ಲ $600 + 320 + 68 = 988$ ಒಟ್ಟು ೯೮೮ ಪದ್ಯಗಳಾಗುವುದು.

೯೮೮ ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯವೂ ಸುಮಧುರ ಯುಕ್ತವಾದ ದಿವ್ಯ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಭಕ್ತಿಸದಿಂದ ಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಪದ್ಯವೂ

ಧಾವುಕರಾದ ಭಗವತ್ಕೃತರೆಂಬ ರಸಿಕರು ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ ದ್ವಾರಾ. ಅದರ ಅಂತರ್ಭಾವ ಪೂರಿತವಾದ ದಿವ್ಯರಸವನ್ನು ಸವಿಸವಿದು, ರುಚಿನೋಡಿ ಆನಂದ ತುಂದಿಲದಾಗಿ, ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುವರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ-ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರು.

|| ೧೩ ||

ಪದ್ಯ-೧೪

ಮೂಲ:-

ದಶಸುಸಂಧಿಯೊಳಿಪ್ಪ ಶ್ಲೋಕಗ- |
 ಲಸೆವ ನವರತ್ನಾದಿ ಮನೆಗಳ |
 ಪ್ರಸರ ಮನೆಗಿಟ್ಟಾನ ಭಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಕರದಿಂದ ||
 ಎಸಗಿ ನವರತ್ನಗಳ ಮೂಟೆಗಳ- |
 ಲಸಮ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ |
 ಬಸಜ ಪಾದಕ್ಕೆಡಲಿ ಸೇವೆಯನೊಡನೆ ಕೈಗೊಂಬ || ೧೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ದಶಸುಸಂಧಿಯೊಳಿಪ್ಪ = ೨೨ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಹತ್ತು
 ಸಮೀಚನವಾದ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ, ಶ್ಲೋಕಗಳೆಂಬ =
 ಶ್ಲೋಕಗಳೆಂಬ ನವರತ್ನಾದಿ ಮನೆಗಳ = ಒಂಭತ್ತು ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ
 ಮನೆಗಳೆಂಬ, ಪ್ರಸರ = ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿರುವ ಮನಕ ಷ್ಣನ
 ಭಕ್ತಿಗಳೆಂಬ = ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಮಾಗಣ್ಣದಿಂದ, ಕರದಿಂದ ಎಸಗಿ =
 ಕೈಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿ, ನವರತ್ನಗಳ = ಒಂಭತ್ತು ಅಮೂಲ್ಯರತ್ನಗಳ,
 ಮೂಟೆಗಳ = ಮೂಟೆಯನ್ನು, ಅಸಮ = ಅಸದೃಶ ಮಹಿಮಾ
 ಸಂಪನ್ನನಾದ, ಶ್ರೀಮಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ = ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನನಾದ
 ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಬಸಜ ಪಾದಕ್ಕೆ ಇಡಲು = ಬರಣ
 ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಸೇವೆಯನು ಒಡನೆ ಕೈ ಗೊಂಬ = ಭಕ್ತರ
 ಸೇವೆಯನ್ನು ತಕ್ಷಣ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು || ೧೪ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಪುಸ್ತಕ ಗ್ರಂಥರತ್ನದಲ್ಲಿ ೨೨ ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ,
 ಯಾವುದಾದರೂ ೧೦ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ಸಂಧಿಗತ ೧೦

ಪದ್ಯಗಳನ್ನಾದರೂ ಭಕ್ತಾದರಗಳಿಂದ ಪಠಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಸಕಲಫಲ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.

೨. ಆ ಪದ್ಯಗಳೆಂಬ ನವರತ್ನಗಳೆಂಬ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ಹಾರವನ್ನು ಗ್ರಂಥ
ಶ್ರುತಿಪಾದ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಸಿಂಹಾಭಿನ್ನ
ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತುದ್ರೀಕದಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಲು,
ಆದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರಸಕ್ತ ಮಹಾಕಾವ್ಯರತ್ನವು
ಭಗವತ್ತೀತಕರವಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು.

ಪದ್ಯ- ೧೫

ಮೂಲ:-

ನವರಸಾಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರವ |
 ವಿವರಿಸಲು ಬಹುದತಿ ಚಮತ್ಕೃತಿ |
 ಕವಿತವನು ವರ್ಣಿಸಲು ಬಹುದೀ ಶ್ರೀಮನೋಹರನ ||
 ಸ್ತವನ ಗುಣಗಳ ತತ್ತ್ವಸಾರವ |
 ಅವನಿ ಜನರಿಗೆ ಪೇಳಲೊತವೇ |
 ದಿವಿಜಭವರಿಗಲ್ಲದಲೆ ಹರಿಯ ಕಥಾಮೃತಾನಾಂ || ೧೫ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನವರಸಾಲಂಕಾರ = ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ನವರಸ
 ಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿರುವ, ಶಾಸ್ತ್ರವ = ತತ್ತ್ವಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು
 ವಿವರಿಸಲು = ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು, ಬಹುದತಿ ಚಮತ್ಕೃತಿ = ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾದ
 ಚಮತ್ಕಾರ ರೂಪವಾದ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ = ಕವಿತವನು = ಕವನ ರೂಪನಾದ
 ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು = ವಿವರಿಸಲು, ಬಹುದು =
 ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಈ ಶ್ರೀಮನೋಹರನ = ಶ್ರೀನಾಮಕರಾದ
 ಶ್ರೀರಾಮಾದೇವಿಯರ ಮನೋಪ ಸರಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಇಂದಿರಾಧವನ, ಸ್ತವನ
 ಗುಣಗಳ = ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳ, ತತ್ತ್ವಸಾರವ =
 ಪ್ರಮೇಯ ಅವನಿಜನರಿಗೆ = ಈ ಭೂಮಂಡಲದ ಜನರಿಗೆ, ಪೇಳಲು ವಕವೇ
 = ಹೇಳಿ, ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೇ? ಹರಿಯ ಕಥಾಮೃತಾನಾಂ =
 ಸಜ್ಜನರ ಸಕಲ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂಬ
 ಸುಧಾರೂಪವಾದ ಸ್ತಾನವನ್ನು (ಜ್ಞಾನತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವ ಕಾರ್ಯ).
 ದಿವಿಜಭವ ರಿಗಲ್ಲದಲೆ = ದೇವತಾಂಶ ಸಂಭೂತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು
 ಇತರರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೫ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವು ನವರಸಾಲಂಕಾರ ಭರಿತವಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು.

೨. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿತ್ವವು ಶ್ರೀಗೌಂದಿರಾದೇವಿಯ ಚಿತ್ರಪಹಾರಕವಾದ ಚಿತ್ರಜನಯ್ಯನ ಗುಣರಾಶಿಗಳನ್ನು ಸಾಲಂಕಾರಿತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು.

೩. ಈ ಮಹೀಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಈ ಕವಿತ್ವದ ಸಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೆ?

ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ಸುಧಾಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ವೇವತಾಂಶರೇ ಅರ್ಹರು. ಅವರೇ ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು-ಪಲ್ಲುತಿಸಂಧಿಯು. || ೧೫ ||

ಪದ್ಯ - ೧೬

ಮೂಲ:-

ಶ್ರೀಮನೋಹರವಿಠಲದಾಸನ |
 ಪ್ರೇಮದಿಂ ಕರವಿದಿದ ಗುಣ ನಿ- |
 ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ ಭಜಕರೆಂದನಿಪ ||
 ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ಜ್ಞಾನವಿದ್ಯೆಯ |
 ನಾಮವನನುದಿನ ಸ್ಮರಿಸಲವರಿಗೆ |
 ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳು ದೊರೆಯುವು ಸಂದೇಹವೇನಿದರೆ || ೧೬ ||

ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ :-

ಶ್ರೀಮನೋಹರವಿಠಲದಾಸನ = ಶ್ರೀಮನೋಹರವಿಠಲಾಂಕಿತ
 ದಾಸನ, (ಇವರು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರು) ಪ್ರೇಮದಿಂ =
 ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಭಾವದಿಂದ, ಕರವಿದಿದ =
 ಕರಾವಲಂಬನಗೊಬ್ಬ, ಅವರ ಕೈಹಿಡಿದು, ಸ್ವರೂಪೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ,
 ಗುಣಸ್ವಾಮಿ = ಅಪರಿಮಿತವಾದ (ಸೀಮಾತೀತವಾದ) ಸದ್ಗುಣ
 ಗುಣಧಾಮನಾದ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ = ಜಗತ್ಪ್ರಭುವೆನಿಸಿದ
 ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಅಂಕಿತ ನಾಮಸಾಂಕೇತನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಠಲಸ್ವಾಮಿಯ,
 ಭಜಕರೆನಿಪ = ದಾಸರೆಂದು ಪೂಜನಾಮರಾದ ಆ ಮಹಾತ್ಮರ = ಮಹಾ
 ಮಹಿಮರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ, ಜ್ಞಾನವಿದ್ಯೆಯ =
 ತತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕವಾದ ಸದ್ವಿದ್ಯೆ, ನಾಮವನ್ನು = ಹೆಸರನ್ನು ಅನುದಿನ =
 ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ, ಸ್ಮರಿಸಲು = ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡತಕ್ಕ, ಅವರಿಗೆ = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ
 (ದಾಸರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ) ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳು = ಅವರು ಇಚ್ಛಿಸಿದ
 ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳು, ದೊರೆಯುವುವು = ನೆರವೇರುವುದು. ಇದಕೆ = ಈ
 ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಸಂದೇಹವೇನು = ಅನುಮಾನವೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು? ಅಂದರೆ
 ನಿಸ್ಸಂದೇಹವೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಶ್ರೀಮನೋಹರವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸವರ್ಯರು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಇವರೇ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಯ ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು.

೨. ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥವರ್ಯರು, ಇವರಿಗೆ ಅಂಕಿತೋಪದೇಶ ದ್ವಾರಾ. ಅವರ ಕರವಿಡಿದು ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು.

೩. ಅನಂತ ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಗಣ ಧಾಮನಾದ, ಅಪರಿಮಿತ ಗುಣಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ವರ್ಯರು ಮಹಾಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನರು. ಅವರು ಜ್ಞಾನ ನಿಧಿಗಳು, ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದರು. ಅವರಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದಾಸರ ಚರಣಕಮಲಾ ವಂದಿಗಳು ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಸ್ವಾಮಿ ಈಡೇರಿಸುವನು. ಇದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ. || ೧೬ ||

ಪದ್ಯ- ೧೭

ಮೂಲ:-

ಇರುಳು ಹಗಲರವತ್ತುಫಲಿಗೆಯು |
 ಪರಿಪರಿಯ ದಿವಸದಲಿ ಸಂತತ |
 ನಿರಸತರ ಸಂಸಾರವೆಂಬಬ್ಬಿಯೊಳಪ ಮುಳುಗಿರದ ||
 ಅರಫಲಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಶ್ರೀ |
 ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಸವಿದರೆ |
 ಶಿರಿ ಮನೋಹರವಿಠಲನದಿದಾವರೆಯು ಸೇರುವರು || ೧೭ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಇರುಳು ಹಗಲು = ರಾತ್ರಿಹಗಲು, ಅಂದರೆ ದಿನವಿಡೀ, ಅರವತ್ತು ಫಲಿಗೆಯು = ಒಂದು ದಿವಸಕ್ಕೆ ೬೦ ಫಲಿಗೆಗಳು, ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಡಬಡದೇ, ಪರಿಪರಿಯು = ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ದಿವಸದಲಿ = ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ, ನಿರಸತರ = ಅತ್ಯಂತನಿಷ್ಠರವಾದ, ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಅಬ್ಬಿಯೊಳು = ಜನ್ಮ ಮರಣಾಖ್ಯವಾದ ಕರ್ಮಬಂಧನಯುಕ್ತವಾದ, ಈ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ, ಮುಳುಗಿರದ = ಸದಾ ತಲ್ಲಿನರಾಗಿರದೇ, ಅರಫಲಿಗೆ = ಅರ್ಧಕ್ಷಣವಾದರೂ ಸರಿಯೇ, ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಲಿ = ಸಮೀಚೀನವಾದ, ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ, ದೃಢರೂಪವಾದ ಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಸದ್ಬಂಧಗತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಸವಿದರೆ = ಭಕ್ತಾದರಗಳಿಂದ ಪಾನ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ, (ಆನಂದಾನುಭವ), ಶಿರಿಮನೋಹರ ವಿಠಲನ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮನೋಪಹಾರಕನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ (ಫಲಸ್ತುತಿಹಾರರ - ಅಂಕಿತನಾಮ), ಅದಿದಾವರೆಯು = ಪಾದಪಂಕಜಗಳನ್ನು, ಸೇರುವುದು = ಹೊಂದಿ, ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯುವರು. ಅಂದರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಾಯನಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಶನ

ಹಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಅಂದರೆ, ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು-ಎಂತ ಅತ್ಯರ್ಥ. || ೧೭ ||

೧. ೧೭ನೆಯ ಪುಸ್ತಕ ಪದ್ಯದಿಂದ, ಶ್ರೀಮನೋಹರವಿಠಂಠಾಂಕಿತ ದಾಸರು, (ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು) ಈ ಫಲಸ್ತುತಿಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ - ಅಂದರೆ ದಿನವಿಡೀ ೬೦ ಘಳಿಗೆಗಳ ಕಾಲ, ಎಡಬಿಡದೆ, ವಿಷಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭರಿತವಾದ ಈ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗದೇ, ಪುಸ್ತಕ ಗ್ರಂಥರತ್ನ ತತ್ಪಾರ್ಥ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಗುರೂಪದೇಶ ದ್ವಾರಾ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

೩. ಅರ್ಧ ಘಳಿಗೆಯೂ ಬಿಡದೆ, ಅನವರತವೂ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಪಠಣಮಾಡಿ, ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ, ಗ್ರಂಥಸ್ತುತಿಸಾರವೆಂಬ ರುಚಿಯನ್ನು ಸವಿಯುವವರು. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರ ಮನೋಪಹಾರಕವಾದ ಶ್ರೀಮನೋಹರನಾಮಕನಾದ ವಿಠಲಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಪಂಕಜಗಳನ್ನು ಸೇರಿ, ಆತನ ಅನುಗ್ರಹ ದ್ವಾರಾ, ನಿತ್ಯಾನಂದರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು - ಫಲಸ್ತುತಿಕಾರರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ, ಪುಸ್ತಕ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಮೋಕ್ಷಪ್ರದ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ.

|| ೧೭ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮನೋಹರವಿಠಂಠಾಂಕಿತ ದಾಸವರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತ

|| ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ "ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ" ಯು ಪರಿಷಮಾಪ್ತ ||

|| ಶ್ರೀಗರುಡವಾಹನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಸಿಂಹಾಭಿಷ್ಠ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ

ವಿಠಲಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

॥ ಶ್ರೀ ಹರಿ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ
ಶ್ರೀ ಭೀಮೇಶವಿಠಲಾಂಕಿತ ದಾಸರಿಂದ ವಿರಚಿತ
ಸಂಧಿಮಾಲಾ ಸಂಧಿ

ಪದ್ಯ - ೧

ಮೂಲ:-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಸಂಧಿಗ - 1

ಅರುಹು ವೆನು ತತ್ಪತಮಹಾತ್ಮರ |

ಚರಣಕರುಣಾಬಲವಿರಲು ಸನ್ಮಂಗಲಾಚರಣ ||

ಸರಸಸಂಧಿಯು ಪೇಳ್ವ ಸುಜನರಿ |

ಗರುಷ ಕೊಡುವುದು ಎಂದು ಪರಮಾ- |

ದರದಿ ಕರುಣಾಸಂಧಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸುಸಂಧಿ ಭೋಜನದ || ೧ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ = ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾ
ಕಾವ್ಯಗಳ, ಸಂಧಿಗಳ = ಸಂಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮವನ್ನು, ಅರುಹುವೆನು =
ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ತತ್ಪತ ಮಹಾತ್ಮರ = ಈ ಗ್ರಂಥದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ
ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ, ಚರಣಕರುಣಾ ಬಲವಿರಲು = ಪಾದ
ಸಂಸ್ಕರಣೆಯ ದ್ವಾರಾ, ಅವರ ಕಾರುಣ್ಯವಿಶೇಷದಿಂದ, ಸನ್ಮಂಗಲಾಚರಣ =
ಪ್ರಥಮಸಂಧಿಯಾದ ಸಂಧಿಯನ್ನು - ಮಂಗಲಾಚರಣಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೧)
ಸರಸಸಂಧಿಯು = ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಯಭರಿತವಾದ ಸಂಧಿಯನ್ನು, ಸುಜನರಿಗೆ =
ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ, ಹರುಷ ಕೊಡುವುದು = ಆನಂದವನ್ನು
ಕೊಡುವುದೆಂದು, ಎಂದು ಪೇಳ್ವ = ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಸಿದ, ಪರಮಾದರದಿ
= ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಾದರಗಳಿಂದ, ಕರುಣಾಸಂಧಿ = ದ್ವಿತೀಯ ಸಂಧಿಯಾದ
'ಕರುಣಾಸಂಧಿ' (ಸಂಧಿ-೨), ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸುಸಂಧಿ = ತೃತೀಯ ಸಂಧಿ -

“ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಧಿ” - (ಸಂಧಿ -೨) , ಭೋಜನದ = ಚತುರ್ಥಸಂಧಿ -
 “ಭೋಜನರಸವಿಭಾಗ ಸಂಧಿ”- (ಸಂಧಿ-೪)- ಈ ರೀತಿ ಮೊದಲನೆಯ
 ೪ ಸಂಧಿಗಳು. || ೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಶ್ರೀಭೀಮೇಶವಿಠಲಾಂಕಿತದಾಸರು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ
 ವರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಅವರು ಈ ಸಂಧಿ ಮಾಲಾಸಂಧಿ
 - ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮದ್ವರಿಕಥಾ ಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ
 ಬರುವ ಸಂಧಿಗಳ ಸರಿಯಾದ ಸಂಖ್ಯಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣವು
 ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

೨. ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು-ಶ್ರೀಮದ್ವರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ
 ವಕ್ತಾರರು, ಅವರ ಚರಣಾನುಗ್ರಹಬಲದಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು
 ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಭೀಮೇಶವಿಠಲದಾಸರು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

೩. ಪ್ರಥಮಸಂಧಿ - ತನ್ಮಂಗಳಾಚರಣಸಂಧಿ. ಗರುಡವಾಹನ
 ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಅವರೋಹಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿ
 ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಹೇಳಿರುವ ನಾಂದೀಸಂಧಿ ಅಥವಾ ಮಂಗಳಾಚರಣ
 ಸಂಧಿ ಇದು. ಇದರ ಪಠಣದಿಂದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಸುಚ್ಛೇತನರಿಗೆ
 ಆನಂದವುಂಟಾಗುವುದು.

೪. ನಂತರ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕರುಣಾಸಂಧಿ (೨), ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಧಿ (೨) ಮತ್ತು
 ಭೋಜನರಸವಿಭಾಗಸಂಧಿ (೪)-ಹೀಗೆ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವುದೆಂದು
 ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧ ||

ಪದ್ಯ - ೨

ಮೂಲ:-

ಸಂಧಿ ಸುಖದ ವಿಭೂತಿ ಸಿರಿಗೋ- 1
 ವಿಂದನಾಚ್ಛದಿ ಪೇಳಿದರು ಆ- 1
 ನಂದ ನೀಡುವ ಪಂಚಮಹಯಜ್ಞದ ಸುಸಂಧಿಯನು ||
 ಚಂದದಿಂದಲೆ ಪಂಚತನ್ಮಾ- 1
 ತ್ರೈಮು ಕರೆಸುವ ಸಂಧಿ ಪೇಳಿದರು |
 ಇಂದಿರೇತನ ಪ್ರೀತಿ ಬಡಿಸುವ ಮಾತೃಕಾಸಂಧಿ || ೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ಸಂಧಿ ಸುಖದ ವಿಭೂತಿ = ಆನಂದ ಪ್ರದವಾದ ವಿಭೂತಿ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೧), ಸಿರಿಗೋವಿಂದನ ಆಚ್ಛದಿಪೇಳಿದರು = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ, ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹಿತರಕ್ಷಕನಾದ ಗೋವಿಂದ ನಾಮಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಹೇಳಿದರು. ಆನಂದ ನೀಡುವ = ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಪಂಚಮಹಯಜ್ಞದ = ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೨) ಎಂಬ, ಸುಸಂಧಿಯನು = ಸಮೀಚೀನವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಚಂದದಿಂದಲೆ = ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೈಮು = ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ (ಸಂಧಿ-೨), ಕರೆಸುವ ಸಂಧಿ ಪೇಳಿದರು = ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಇಂದಿರೇತನ = ಶ್ರೀರಮಾರಮಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪ್ರೀತಿ ಬಡಿಸುವ = ಪ್ರೀತ್ಯಾಸ್ಪದವಾದ, ಮಾತೃಕಾಸಂಧಿ = ಮಾತೃಕಾ ಸಂಧಿಯನ್ನು (ಸಂಧಿ - ೨) ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. || ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಮನನ ಮಾಡುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡುವ ವಿಭೂತಿಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೫) ಯನ್ನು ದಾಸರಾಯರ ಶ್ರೀರಮಾವಲ್ಲಭನೂ, ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಾನೂ, ಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಿತರಕ್ಷಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಗೋವಿಂದನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಆನಂದಪ್ರದಾಯಕವಾದ ಮುಂದಿನ ೬ ನೆಯ ಸಂಧಿ - ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಸಂಧಿ. ಸಮೀಚೇನವಾದ ತತ್ಪಾರ್ಥಭರಿತವಾದ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು.

೩. ಚಂದಮಾಗಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ೭ನೆಯ ಸಂಧಿ- ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಸಂಧಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಘೋರಿಸಿದರು.

೪. ಇಂದಿರಾರಮಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಮ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸ್ಪದವಾದ ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿ - ಮಾತೃಕಾಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೮).

ಪದ್ಯ - ೩.

ಮೂಲ:-

ವರ್ಣಪ್ರತಿಯ ಸಂಧಿ ಸುಜನರ |
 ಕರ್ಣಗಳಿಗೆ ಅತಿಶ್ರಾದ್ಧವೆನಿಸುವುದು |
 ತೂರ್ಣದಲಿ ಸರ್ವ ಪ್ರತೀಕ ಧ್ಯಾನಪ್ರತಿಯವ ||
 ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು ನಾಡಿಯನು ಸಂ- |
 ಪೂರ್ಣ ಗುಣನಾಮಸ್ಮರಣಿಯನು |
 ಸ್ವರ್ಣನಾಥ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವನ ಪ್ರತಿಯಾ ಸಂಧಿ || ೩ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ವರ್ಣಪ್ರತಿಯ ಸಂಧಿ = ಮುಂದಿನ ೭ನೆಯ ಸಂಧಿಯು
 ವರ್ಣಪ್ರತಿಯ ಸಂಧಿಯು. ಇದಕ್ಕೆ- 'ಉದಾತ್ತಾನುಸಂಧಿ'- ಎಂತಲೂ
 ಹೆಸರುಂಟು. ಸುಜನರ ಕರ್ಣಗಳಿಗೆ = ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ,
 ಅತಿಶ್ರಾದ್ಧವೆನಿಸುವುದು = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರವಣಾನಂದಕರವಾಗಿರುವುದು.
 ತೂರ್ಣದಲಿ = ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ (ತ್ವರಿತವಾಗಿ), ಸರ್ವಪ್ರತೀಕ = ಮುಂದಿನ
 ೧೦ನೆಯ - ಸರ್ವಪ್ರತೀಕ ಸಂಧಿಯು, ಧ್ಯಾನಪ್ರತಿಯವ = ಅದರ
 ಮುಂದಿನ ೧೦ನೆಯ - 'ಧ್ಯಾನಪ್ರತಿಯಾ ಸಂಧಿ'- ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ
 ಸಂಧಿ- ಎಂತಲೂ ಹೆಸರಿದೆ. ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು = ಸಂಧಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಕ್ರಮವನ್ನು
 ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿದರು. ನಾಡಿಯನು = ಮುಂದಿನ ೧೨ನೆಯ-
 'ನಾಡೀಪುಕರಣ ಸಂಧಿ'ಯು ಪಂಪೂರ್ಣ ಗುಣನಾಮಸ್ಮರಣಿಯನು =
 ಮುಂದಿನ ಅನಂತ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಸ್ಮರಣ
 (ಸಂಧಿಯು ಸಂಧಿ- ೧೩), ಸ್ವರ್ಣನಾಥ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವನ ಪ್ರತಿಯಾ ಸಂಧಿ
 = ಸರ್ವಜೀವನ ಕಲ್ಪ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೧೪ನೆಯ ಸಂಧಿ - ಇದಕ್ಕೆ 'ಪಿತೃಗಣ
 ವಿಚಾರ ಸಂಧಿ' - ಎಂತಲೂ ಹೆಸರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ೬ನೆಯ ಸಂಧಿಯು - ವರ್ಣಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಧಿ. ಈ ಸಂಧಿಗೆ - 'ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತನುಸಂಧಿ' ಮತ್ತು 'ಜೀವಪ್ರಕರಣಸಂಧಿ'- ಎಂತಲೂ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

೨. ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳ ಸಚ್ಚೇತನರ ಕರ್ಣಗಳಿಗೆ ಆನಂದಪ್ರದವಾದ ಮುಂದಿನ ೧೦ನೆಯ ಸಂಧಿಯು - ಸರ್ವಪ್ರತೀಕ ಸಂಧಿ. ಇದಕ್ಕೆ "ಸರ್ವಕರ್ಮಸಮರ್ಪಣ ಸಂಧಿ"- ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು.

೩. ಧ್ಯಾನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಧಿಯು - ಮುಂದಿನ ೧೧ನೆಯ ಸಂಧಿಯು. ಇದನ್ನು 'ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಸಂಧಿ'-ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

೪. ಮುಂದಿನ ೧೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯು - ನಾಡೀಪ್ರಕರಣಸಂಧಿಯು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜೀವರ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿರುವ ೭೨,೦೦೦ ನಾಡೀವ್ಯೂಹಗಳ ವಿಚಾರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೫. ನಾಮಸ್ಮರಣ ಸಂಧಿಯು - ಮುಂದಿನ ೧೩ನೆಯ ಸಂಧಿ. ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯ ವಿವರಗಳಿವೆ.

೬. ಮುಂದಿನ ೧೪ನೆಯ ಸಂಧಿಯು - ಜೀವನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಧಿ ಇದನ್ನು 'ಪಿತೃಗಣ ವಿಚಾರಸಂಧಿ' ಮತ್ತು 'ಸರ್ವಜೀವನ ಕಲ್ಪ ಸಂಧಿ'- ಎಂಬೆರಡು ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ ವಿಚಾರವು ಈ ಸಂಧಿಗತ ವಿಷಯವು.

ಪದ್ಯ - ೪

ಮೂಲ:-

ವಾಸುದೇವನ ಕರುಣಾದಿಂದಲಿ |
 ಶ್ವಾಸಸಂಧಿಯನು ಪೇಳಿದರು ಜಗ- |
 ದೀಶನಿಂದಲಿ ದತ್ತಸ್ಥಾತಂತ್ರಾಖ್ಯಸಂಧಿಯನು ||
 ಲೇಸನಿಪ ಸ್ಥಾತಂತ್ರ ವಿಭಜನ |
 ದಾಸರ್ಪಾರಿದೆಲ್ಲ ಬಿಂಬೋ- |
 ಪಾಸನದ ಸಂಧಿಯನು ಹರಿಯ ಸ್ತೋತ್ರಸಂಧಿಯನು || ೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:-

ವಾಸುದೇವನ = ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನಾಮಕ
 ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಕರುಣಾದಿಂದಲಿ = ಕಾರುಣ್ಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ, ಶ್ವಾಸಸಂಧಿಯನು
 = ಶ್ವಾಸಸಂಧಿಯನ್ನು (ಸಂಧಿ-೧೫), ಪೇಳಿದರು = ರಚಿಸಿ, ಹೇಳಿದರು.
 ಜಗದೀಶನಿಂದಲಿ = ಜಗತ್ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ದಯದಿಂದ, ದತ್ತ
 ಸ್ಥಾತಂತ್ರಾಖ್ಯಸಂಧಿಯನು = ದತ್ತಸ್ಥಾತಂತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಧಿಯನ್ನು
 (ಸಂಧಿ-೧೬), ಲೇಸನಿಪ = ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ (ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಂದ
 ಯುಕ್ತವಾದ). ಸ್ಥಾತಂತ್ರ ವಿಭಜನ = ಸ್ವಗತ ಸ್ಥಾತಂತ್ರ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೧೭)
 ಮತ್ತು ಸರ್ವಸ್ಥಾತಂತ್ರಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ - ೧೮) ಎಂದು ಎರಡು
 ಪ್ರಕಾರವಾದ ಸಂಧಿದ್ವಯಗಳನ್ನು, ದಾಸರು = ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ
 ದಾಸಾರ್ಯರು, ಪಾರಿದೆಲ್ಲ = ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಿತ್ತರಿಸಿದರು. ಬಿಂಬೋಪಾಸನದ
 ಸಂಧಿಯನು = ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷ ಸಂಧಿಯನ್ನು, ಹರಿಯ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿಯನು
 = ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮ - ೧೫. ಸಂಧಿಯ ಹೆಸರು, ಶ್ವಾಸಸಂಧಿ. ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯಬಲದಿಂದ ರಚಿಸಿದರು.

೨. ದತ್ತಶ್ವಾತಂತ್ಯಸಂಧಿಯು, ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ೧೬ನೆಯದು. ಜಗತ್ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಮೇಯ ಗರ್ಭಿತ ವಾದ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

೩. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳು - ಸ್ವಗತ ಶ್ವಾತಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಸರ್ವಶ್ವಾತಂತ್ಯ ಸಂಧಿ - ಸಂಧಿಗಳು ೧೭ ಮತ್ತು ೧೮. ೧೭ನೆಯ ಸಂಧಿಗೆ- ಸ್ವಗತ ಶ್ವಾತಂತ್ಯ ವಾಸಸಂಧಿ - ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿದೆ. ೧೭ನೆಯ ಸರ್ವಶ್ವಾತಂತ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಶ್ರೀದಾವಿಲಾಸಸಂಧಿ - ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

೪. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿ - ಬಂಜೋಪಾಸನಾಸಂಧಿ - ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮ- ೧೯ನೆಯ ಸಂಧಿ. ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಧಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೪ ಎಂದಿದೆ.

ಪದ್ಯ - ೫

ಮೂಲ :-

ಸುಗುಣ ತರತಮ ಭಾವಸಂಧಿಯ |
 ಮಿಗಿಲು ಆವೇಶಾವತಾರವನು |
 ನಗಧರನ ಭಕ್ತಾಪರಾದ ಸಹಿಷ್ಣುಸಂಧಿಯನು ||
 ಹಗಲು ಇರುಳೆನ್ನದೆ ಓರಿಯರು |
 ಬಗೆಬಗೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರವನು ಶೋಧಿಸಿ |
 ಸುಗತಿ ಪ್ರದ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯದ ಸಾಧನದ ಸಂಧಿ || ೫ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಸುಗುಣ ತರತಮ ಭಾವಸಂಧಿಯ = ಮುಂದಿನ ೨೦ನೆಯ ಸಂಧಿಯಾದ ಗುಣತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಿಗಿಲು ಆವೇಶಾವತಾರವನು = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಆವೇಶವತಾರಸಂಧಿಯನ್ನು (ಸಂಧಿ-೨೧). ಇದಕ್ಕೆ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ-ಎಂತಲೂ ಹೆಸರುಂಟು), ನಗಧರನ = ಗೋವರ್ಧನಪರ್ವತವನ್ನು ತನ್ನ ಕಿರುಬೆರಳಿನಿಂದ ಎತ್ತಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ (ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರಮಂಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ). ಭಕ್ತಾಪರಾದ ಸಹಿಷ್ಣು ಸಂಧಿಯನ್ನು = ೨೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯಾದ ಭಕ್ತಾಪರಾದ ಸಹಿಷ್ಣು ಸಂಧಿಯನ್ನೂ (ಇದಕ್ಕೆ ಸಕಲದುರಿತನಿವಾರಣಸಂಧಿ-ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ). ಹಗಲು ಇರುಳೆನ್ನದೆ = ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನೆದೆ, ಅಂದರೆ, ಎಡಬಿಡದೇ. ಓರಿಯರು = ಹಿರಿಯರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಬಗೆಯ ಬಗೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರವ ಶೋಧಿಸಿ = ನಾನಾ ಪರಿಯಿಂದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಶೋಧನ ಮಾಡಿ, ಸುಗತಿಪ್ರದ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯದ ಸಾಧನದ ಸಂಧಿ = ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು (ಸಂಧಿ-೨೧ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾಗಿದೆ.)

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮವು ೨೦. ೨೦ನೆಯ ಈ ಸಂಧಿಗೆ ಗುಣತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ - ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಅವರೋಹಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದಾಸರಾಯರು-ಸುಗುಣ ತರತಮಭಾವ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೨. ೨೧ನೆಯ ಸಂಧಿ - ಆವೇಶತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿಯು. ಇದಕ್ಕೆ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ - ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. (ಗಮನಿಸಿ: ಇದು ಮುಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪುನರಾವರ್ತಿಯಾಗಿದೆ).

೩. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿ-೨೨. ಈ ೨೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಾಪರಾಧ ಸಹಿಷ್ಣುಸಂಧಿ - ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಕಲ ದುರಿತನಿವಾರಣಸಂಧಿ ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರುಂಟು.

ಇಂದ್ರನು ಕೋಪಗೊಂಡು, ಗೋಕುಲದ ಮೇಲೆ ಭಾರಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿದಾಗ, ಕರುಣಾಮಯನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋವರ್ಧನಪರ್ವತವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈ ಕಿರುಬೆರಳಿನ ತುದಿಯಿಂದ, ನಿದಾಯಾಸವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು, ಸಕಲ ಗೋ ಗೋಪರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು.

ಅಂತೆಯೇ ದೇವ ದಾನವರು ಸೇರಿ, ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಆಚ್ಛುತ ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಿದಾಗ, ಕಡೆಯುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಮಂದರಪರ್ವತವು ಭಾರದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಕುಸಿಯಲು, ಅಪಾರ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೂರ್ಮಾವ ತಾರವನ್ನು ತಾಳಿ, ಮಂದರಗಿರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ದುಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಸಮುದ್ರಮಂಥನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾದನು. ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತಧಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ತು ಮಂದರಗಿರಿ

ಧರನಾದ ಕೂರ್ಮನೂ, ನಗಧರನು. ಇಂತಹ ನಗಧರನ ಸ್ಮರಣೆ ಸಜ್ಜನರ ಸಕಲ ದುರಿತೆ ಪರಿಹಾರಕವು. ಇದೇ ೨೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ವಿಷಯದ ಸಾರವು.

೪. ಹಿರಿಯರಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದರಾದ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಾಯರು, ಸಕಲಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಮೊರೆತ ಅಮೂಲ್ಯ ತಾತ್ವಿಕ ರತ್ನರಾಶಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ಅವುಗಳ ಸಾರಭೂತವಾದ ವಿಷಯಗಳೊಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪದ್ಯ- ೬

ಮೂಲ :

ದೇವಸಂಖ್ಯಯ ನನೆಯುತಲಿ ತ್ರೀ- 1

ತಾವಿಲಾಸವರೋಹ ಸಂಧಿಯು |

ದೇವತಾನುಕ್ರಮನಿಶಾ ವಿಘ್ನೇಶ ಸಂಧಿಯನು ||

ಭಾವವುಳ್ಳಣುತಾರತಮ್ಯವ | .

ತಾ ವಿರಚಿಸುತ ದೈತ್ಯತರತಮ |

ಭಾವ ನೈವೇದ್ಯ ಪ್ರಕರಣದ ಸಂಧಿ ಪೇಳಿದರು || ೬ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ದೇವನ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ದೇವಾದಿದೇವನಾದ ತ್ರೀಹರಿಯ,
 ಅಂಖ್ಯಯ = ಚರಣಕಮಲದ್ವಯಗಳನ್ನು, ನನೆಯುತಲಿ = ಮನಸಾ
 ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ತ್ರೀತಾವಿಲಾಸ = ತ್ರೀತಾವಿಲಾಸಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ ಸಂಖ್ಯೆ-೧೯).
 ಈ ಸಂಧಿಯು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು - ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಧಿ-ಇದು
 ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅವರೋಹ ಸಂಧಿಯು = ಅವರೋಹಣ
 ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೨೫) ಮತ್ತು ಅವರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ
 (ಸಂಧಿ-೨೬) ಈ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ದೇವತಾನುಕ್ರಮನಿಶಾ
 = ಮುಂದಿನ ೨೭ನೆಯ ಸಂಧಿಯಾದ “ಅನುಕ್ರಮನಿಶಾ ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ”
 ಯನ್ನು ವಿಘ್ನೇಶಸಂಧಿಯನು = ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಸ್ತೋತ್ರಸಂಧಿಯನ್ನು (ಸಂಧಿ-
 ೨೮) ಭಾವವುಳ್ಳ ಅಣುತಾರತಮ್ಯವ = ಮುಂದಿನ ೨೯ನೆಯ ಸಂಧಿಯಾದ
 “ಅಣುತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ”ಯನ್ನು ತಾ ವಿರಚಿಸುತ = ತ್ರೀಮಜ್ಜನ್ನಾಥದಾಸ
 ವರ್ಯರು ರಚನಾಮಾಡುತ್ತಾ, ದೈತ್ಯ ತರತಮ್ಯಭಾವ = ದೈತ್ಯ ತಾರತಮ್ಯ
 ಸಂಧಿಯನ್ನು (ಸಂಧಿ-೨೦) ನೈವೇದ್ಯಪ್ರಕರಣದ ಸಂಧಿ = ನೈವೇದ್ಯ ಪ್ರಕರಣ
 ಸಂಧಿಯನ್ನು (ಸಂಧಿ-೨೧) ಪೇಳಿದರು = ಹೇಳಿರುವರು. || ೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ

೧. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯ ಹೆಸರು - ಕ್ರೀಡಾವಿಲಾಸಸಂಧಿ. ಈ ಸಂಧಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ-೧೯. ಇದಕ್ಕೆ - ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಸಂಧಿ - ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವು ಇದೆ. ಈ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ಹಿಂದೆ ಬಂದಿದೆ.

೨. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ-೨೫. ಇದು ಆರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ - ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ.

೩. ಅದರ ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯ ಹೆಸರು - ಅವರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-೨೬).

೪. ಮುಂದಿನ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿಯು ೨೭ನೆಯ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಮಾಲಾ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ "ದೇವತಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ"- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಸಂಧಿಯ ಕರ್ತೃಗಳು.

೫. ೨೮ನೆಯ ಸಂಧಿಯೇ-ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿಯು ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಗೋಪಾಲದಾಸವ ರೇಣ್ಯರು-ಗೃಹಪತಿಯ ಅಂಶ ಸಂಭೂತರು. ಪ್ರಸಕ್ತಸಂಧಿಯು ಗುರು ಸ್ತವನವೂ ಆಗಿದೆ - ಎಂಬುದು ಗಮನೀಯವಿಷಯ.

೬. ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿ-೩೦. ಅದು ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿಯು.

೭. ೩೧ನೆಯ ಮುಂದಿನ ಸಂಧಿಯು - ನೈವೇದ್ಯಪ್ರಕರಣಸಂಧಿಯು.

ಪದ್ಯ- ೨

ಮೂಲ :

ನೀರಜಾಕ್ಷನ ನೆನೆದು ಕಣ್ಣಾ ।

ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ ಪೇಳುತ ।

ಶ್ರೀರಮಣಗರ್ವಿಸುತಲಿರೆ ಭೀಮೇಶವಿಠಲನ ॥

ಚಾರುಚರಣವ ನೆನೆಯುತನುದಿನ ।

ಧಾರಣೀಯೊಳು ಮೆರೆದ ನಮ್ಮಯ ।

ಗುರುದೊರೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ನೆನೆವೆನವರತ ॥ ೨ ॥

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ನೀರಜಾಕ್ಷನ = ಕಮಲಪುಷ್ಪದ ದಳಗಳಂತೆ ವಿಜಾಲನೇತ್ರವುಳ್ಳ
 ಶ್ರೀಹರಿಯ, ನೆನೆದು = ಮನಸಾ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ, ಕಣ್ಣಾತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ
 ಪೇಳುತ = ಕೊನೆಯ ೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯಾದ “ಕರ್ತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ”
 ಯನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾ, ಶ್ರೀರಮಣಗರ್ವಿಸುತಲಿರೆ = ತಮ್ಮ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ
 ಯಿಂದ ನುಡಿದು ನುಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ೨ ಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಘಟಕವಾದ ಈ
 ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಕುಸುಮವನ್ನು ರಮಾವತಿಯಾದ
 ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಣಾದ್ವಯಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾ, ಅನುದಿನ ನೆನೆಯುತ =
 ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ಧಾರುಣೀಯೊಳು = ಈ
 ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಮೆರೆದ = ವಿರಾಜಮಾನರಾದ, ನಮ್ಮಯ ಗುರುದೊರೆ
 = ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುರುಗಳಾದ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ = ಪರಮಪೂಜ್ಯ
 ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರನ್ನು, ಅನವರತ ನೆನೆವೆನು = ಸದಾ
 ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ-ಎಂದು ಸಂಧಿಮಾಲಾ ಸಂಧಿಯಕರ್ತೃಗಳಾದ
 ಶ್ರೀಭೀಮೇಶವಿಠಲದಾಸರ ಹೃದ್ಗತತಾತ್ಪರ್ಯವು. ॥ ೨ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯ

• ೧. ಕಮಲದಳಾಯತಾಕ್ಷವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರು ೨೨ನೆಯ ಅಂತ್ಯಸಂಧಿಯಾದ-ಕಕ್ಷತಾರ ತಮ್ಮಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

|| ೨ ||

|| ಗರುಡವಾಹನ .ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾಭಿನ್ನ
ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾರ್ಪಣಾಮಸ್ತು ||